

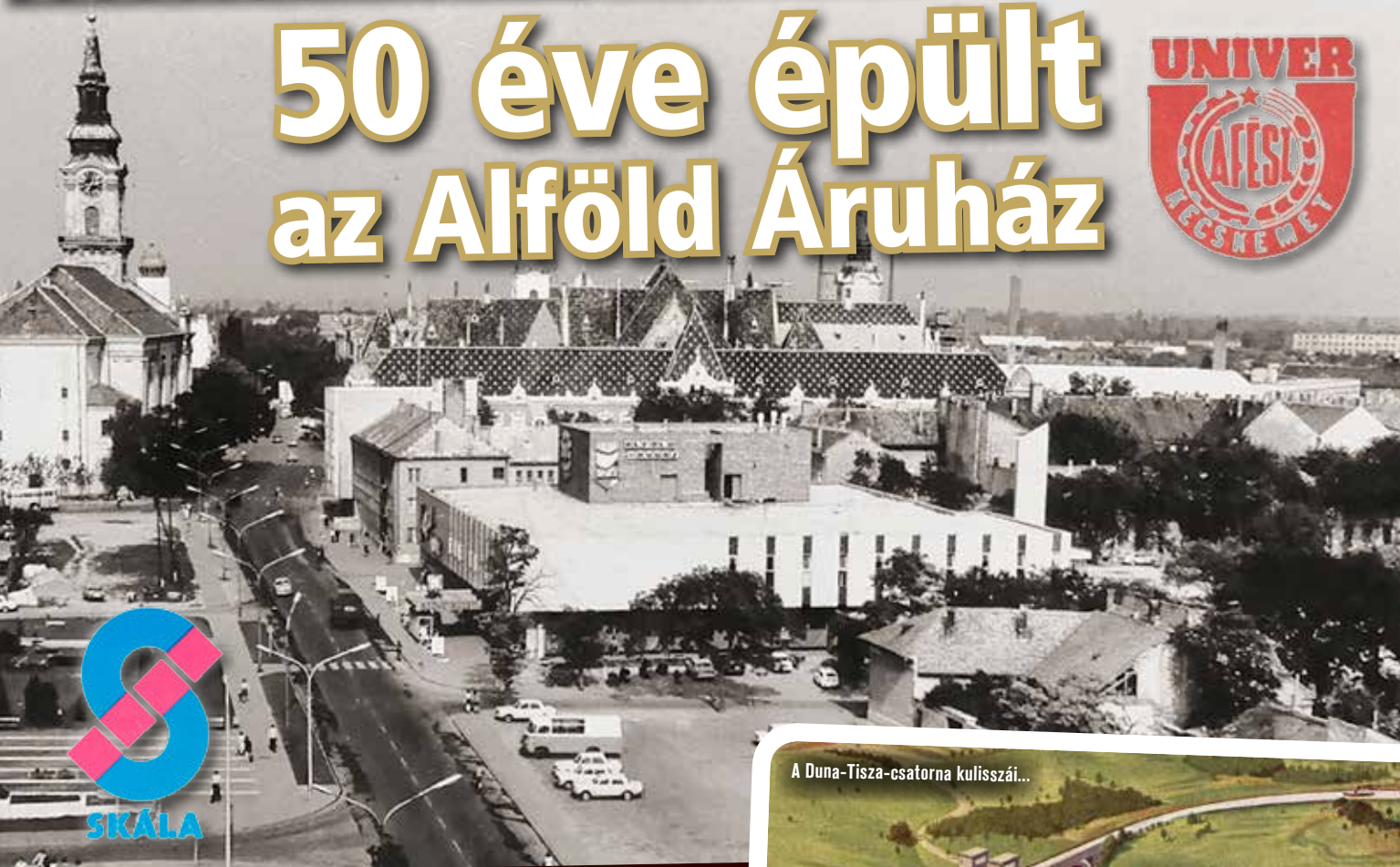

Históriák

A KECSKEMÉTI MÉDIACENTRUM HELYTÖRTÉNETI MAGAZINJA

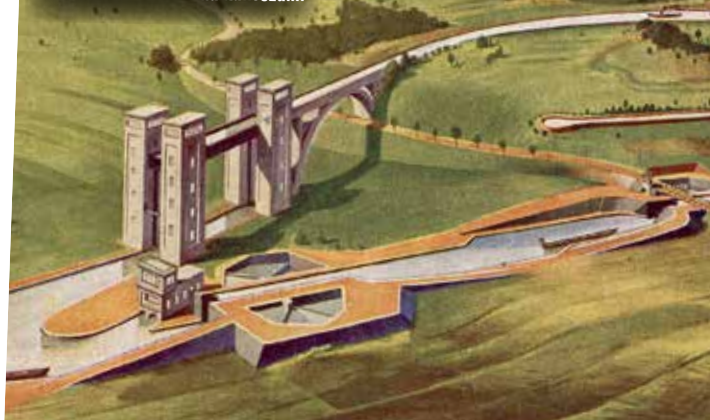

50 éve épült az Alföld Áruháza

Kecskeméten KIKÖTŐ?

A Duna-Tisza-csatorna kulisszái...

153 éves a

KECSKEMÉTI LAPOK

KEDVES OLVASÓINK!

Nagy öröm szerkesztőségünk számára, hogy 2021-ben helytörténeti magazinunk immár harmadik számát nyújthatjuk át Önöknek. Szűk két hónap telt csak el a Hírös Históriák legutóbbi megjelenése óta, azonban szerzői gárdánk – új tagokkal is megerősödve – szeretett városunk gazdag történetének újabb és újabb izgalmas szeletével ismerteti meg Önöket.

A Hírös Históriák őszi számában az évszakhoz illő témával találkozhatnak, hiszen az Önök pozitív visszajelzései és javaslatai alapján folytatjuk a vadászathoz, a természethez és az élővilághoz kapcsolódó lokális történeti vonatkozások megismertetését. E témában Péterné Fehér Mária jelentkezik következő vadászattörténeti mozaikjával, amely a „hírös városba” igen sűrűn ellátogató Horthy Miklós kormányzó kecskeméti – egészen pontosan koháryszentlőrinci – vadászatainak körülményeit mutatja be az olvasók számára.

A lapszám másik kiemelt témája a közel 300 éve óhajtott, több ütemben áttervezett Duna–Tisza-csatorna építéstörténete és működésének mibenléte, amely ma már nem kizárólag az 1950-es években izgalmasnak is hangzó hajózhatóság miatt fontos, hanem a klimatikus viszonyok megváltozása, a Duna–Tisza közének vízellátása szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír. Hogy miért nem valósult meg, arra a választ Nagy Judit és Pánya István cikkéből kaphatják meg.

Ma már csak archív felvételeken, egy-egy képeslapon, közgyűjteményekben találkozhatunk a „Nagy, tertyedt, gömbölyű tetejű nád-paloták”-kal, amelyek bizony – a folyók hiányában – városszerte

és annak nagy kiterjedésű pusztáin is hivatottak voltak a gabona feldolgozására. Ezek voltak a szárazmalmok, amelyeknek az igavonó állatok segítségével a mindennapi kenyérhez szükséges liszt előállítása volt a feladatuk. Működésükről, tetten érhető közgyűjteményi nyomaikról Bezsenyi Ádám írásából tájékozódhatnak.

Kiadványunk betekintést nyújt Önöknek a Kada Elek neve által „fémjelzett” kecskeméti „aranykor” századfordulós kulturális fellendülésének korszakába. Ifj. Gyergyádesz László kollégám a Kecskeméti Művésztelep első korszakával, a városunkban alkotó neves művészekkel és műalkotásaikkal ismerteti meg Önöket.

De természetesen folytatjuk Kecskemét huszadik századi történetének feltárását is, e lapszámunkban Hlbocsányi Norbert az éppen 50 éve átadott Alföld Áruház megszületésének körülményeiről, a szocialista korban betöltött jelentőségéről értekezik.

A 12 szerző által közölt cikkek között ott van újra a vívás témája is. Máday Norbert egy példás személy – Kónyai Kyss Albert – alakját „rajzolta meg” Önöknek, és természetesen „sérámórálás” perceinkben belelapozhatnak a város szívében álló Luther-palota történetének igen színes és izgalmas „könyvébe, majd Reiszmann Márton lakatosmester, Latinovits Zoltán és Osváth Viktor református lelkész kecskeméti munkái és kötődései mellett megismerhetik a Dózsa György úti „Rózsakertben” álló Mária-szobor történetét, amelynek felújításáért jótékony gyűjtést is indítunk. A gyűjtés további részleteiről dr. Tóth Szilárd cikkében tájékozódhatnak.

Továbbra is várjuk ötleteiket, témajavasataikat és személyes történeteiket, hogy azokon keresztül még jobban és egyre szélesebb spektrumon megismertethessük városunk gazdag történetét.

Hasznos időtöltést kívánunk Önöknek!

Hajagos Csaba
felelős szerkesztő

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

KECSKEMÉTI
MEGYEI JOGÚ
VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

TARTALOM

KTV Kiemelő

„Nagy, tertyedt, gömbölyű tetejű nádpaloták”

A kecskeméti szárazmalmok nyomában 5

A Kádár-korszak első modern bevásárlóközpontja Kecskeméten

Az Alföld Áruház felépítése 10

KTV Pillanatkép

Egy képeslap történetei 16

Kónyai Kyss Albert, Ferenc József dragonyosa 20

Kecskemétről sorozott katonák is részt vettek

Bosznia és Hercegovina megszállásában 22

KTV Tükör

„Mindig szívesen jött Kecskemétre...”

Horthy Miklós kormányzó kecskeméti vadászatai 30

„A Duna–Tisza- csatorna kérdése újabb megvilágításban”

A Duna–Tisza-csatorna története II. rész 38

Értéktörzsek

„Művészetek s művészi ipar számára földet, hajlékot s támogatást kérünk”

A Kecskeméti Művésztelep első korszaka 44

A Kecskemét, Dózsa György úti, Csabai János által állított

Mária-szobor története 57

Kecskeméti krónika, évfordulók, portrék

„A szószéken és az orgonán is az Urat dicsérte.”

100 éve született Osváth Viktor református lelkész 62

„El kellett mondanom Liliomot...” 90 éve született Latinovits Zoltán 64

Városunk első lakatosmestere, Reiszmann Márton munkássága 68

Múlt és jelen az évfordulók tükrében 71

Szerzők:

Bezsenyi Ádám történész

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

ifj. Gyergyádesz László

művészettörténész, osztályvezető
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Hlbocsányi Norbert levéltáros

(MNL BKML)

Kenyeres Dénes hadtörténész

(Honvéd Hagyományőrző Egyesület)

Kovács Ágnes művészettörténész

(Bozso Gyűjtemény)

Máday Norbert magángyűjtő

Nagy Judit földrajzkutató

Pánya István

térinformatikus, osztályvezető
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Péterné Fehér Mária

nyugalmazott főlevéltáros
(Kecskemét Írott Örökségéért
Alapítvány)

Tóth Anna idegenvezető

(Séramóra Sétairoda)

Dr. Tóth Szilárd levéltáros

(MNL BKML)

Varga Géza újságíró

(Hírös Naptár)

HÍRÖS HISTÓRIÁK

A Kecskeméti Médiacentrum helytörténeti
magazinja 17. SZÁM (2021. ŐSZ)

ISSN 2498-4957

KIADÓ: Kecskeméti Televízió Nonprofit Kft.

6000 Kecskemét, Szabadság tér 2.

telefon: +36 76 570 440,

e-mail: info@hiros.hu

FELELŐS KIADÓ: KOZÁK POLETT

ügyvezető-főszerkesztő

FŐSZERKESZTŐ:

KOZÁK POLETT

(kozak.polett@hiros.hu)

FELELŐS SZERKESZTŐ:

HAJAGOS CSABA

(hajagos.csaba@kkjm.hu)

SZERKESZTŐ:

IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ

(gyergyadesz@gmail.com)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:

EURO BIOINVEST KFT.

KORREKTOR: VARGA GÉZA

MARKETINGMUNKATÁRS:

PIRÁNSZKINÉ SERES SÁRA

seres.sara@hiros.hu

NYOMDAI MUNKÁK:

LÓCZI ÉS TÁRSA

NYOMDAIPARI KFT.

Szárazmalom szerkezete,
virtuális rekonstrukció a
Beszélő köntös nyomában c.
kiállítás anyagából

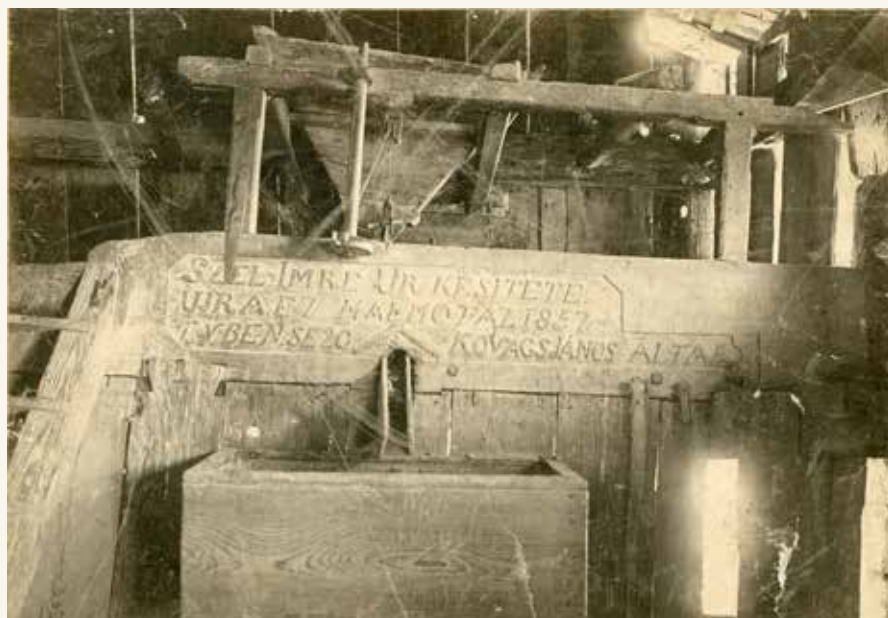
A SZÁRAZMALMOK NYOMÁBAN

Ma már csak kevés közvetett nyomát találni Kecskemét egykori szárazmalmainak, pedig évszázadokon keresztül a városkép elidegeníthetetlen részei voltak a „nagy, tertyedt, gömbölyű tetejű nádpaloták” – ahogy Jókai találóan jellemezte őket. Akárcsak minden nagy alföldi város, mely távol feküdt a folyóvizektől, a „puszták metropolisza” is nagyszámú szárazmalommal élt együtt történelme folyamán. A mindennapi kenyérhez szükséges liszt előállításával a malmok a korabeli lakosság alapszükségletét elégítették ki. A gabonaörlés ugyanis vagy a magánháznál történt kézimalmok segítségével, fáradságos munkával, vagy állati erővel működő szárazmalmokban, ahol bár vámot kellett fizetni, mégis kevesebb fáradsággal jobb minőségű liszthez jutott az egyszerű ember.

Vajon hogyan is néztek ki ezek a városképet évszázadokig meghatározó malomépiletek? Mivel e szerkezetek igavonó állatok (általában lovak, esetleg marhák) vonóerejének felhasználásával áttételesen forgatták meg a malomköveket, ezért a malmok fő alkatrésze egy ehhez mértén nagyméretű fogaskerék volt, amelybe az állatokat befoghatták. A nagykerék közepén állt egy szépen faragott függőleges gerenda, a bálvány. Ez volt a nagykerék tengelye, melyhez vízszintes küllők és átlós merevítőfák, ún. karfák kapcsolódtak a kerék ívét, amelybe méretétől függően 340–470 keményfa fogat erősítettek. A nagykerék szerkezete tehát kör alakú és a merevítők miatt sátoroszerű volt, ezért egy magas, csúcsos tetejű, kör vagy sokszög alaprajzú, akár 15 méter átmérőjű ún. keringősátor – egyszerűbben keringő – épült fölé az időjárás viszontagságai ellen. A fogaskerék küllői közé fogott

állatok hosszan keringtek benne, innen az elnevezés. Fáradságos és monoton munka volt a befogott igásjószágé, nem véletlenül nevezték e malmokat „lónyúzóznak” is. Jellemzően az alföldi szárazmalmokban az állatok a kerékkel egy szinten jártak körbe, nem pedig a kerék alatt vagy fölött, ezért nevezzük ezt a típust alföldi középenhajtós szárazmalomnak.

A nagy fogaskerék egy kis orsóhoz csatlakozott, mely két fakorongból vagy -tányérból állt, amit 8–10 kis faoszlop, ún. cséve kötött össze, ezek közé akadtak be a nagykerék fogai. Ez az orsó hajtotta meg a felette lévő malomkópár felső malomkővét. A malomkövek a keringőhöz épített malomházban foglaltak helyet az ún. kőpadokon. A

Kecskeméti szárazmalom kőpadja faragott kőpadelével

A külföldi nem jelölt képek forrása: Kecskeméti Katona József Múzeum

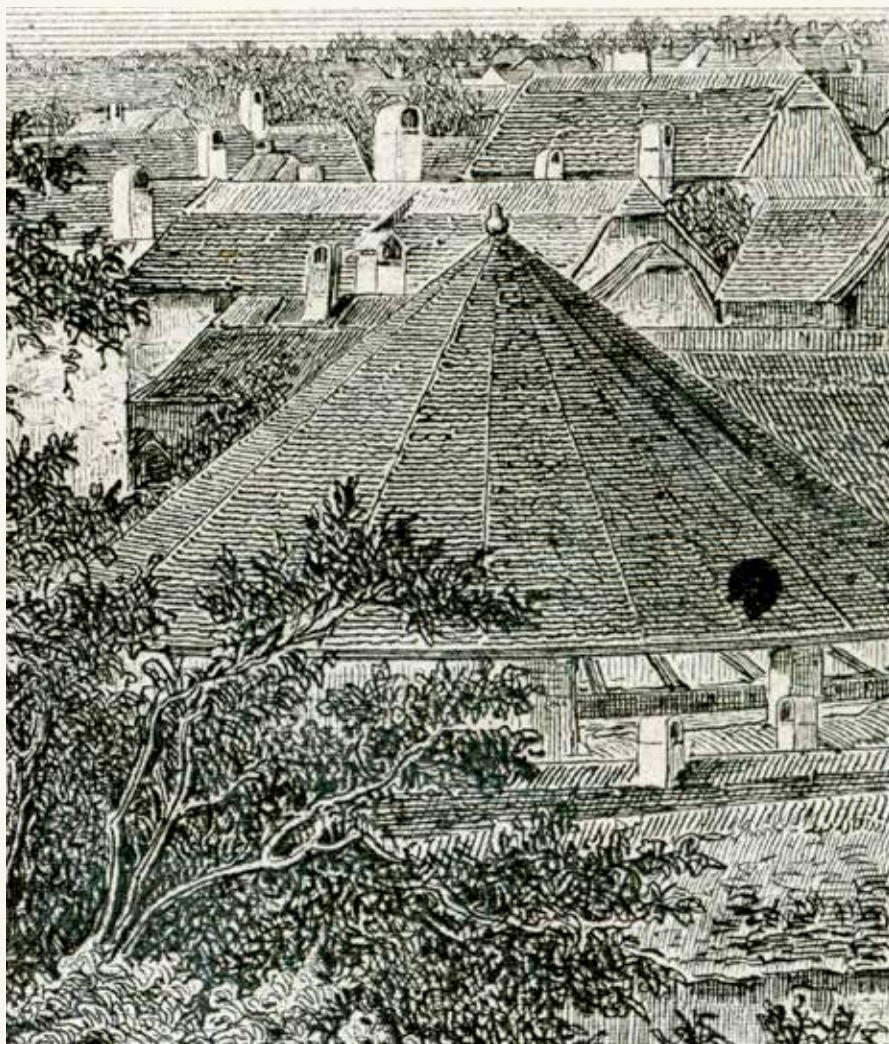
Őrletők télvíz idején a Széchenyi körüli szárazmalomnál. Forrás: Szalontay-album

„Kőlabas” szárazmalom Városvölgyben. Forrás: Szalontay-album

kőpad vagy őrlőszék tulajdonképpen a malomköveket tartó fából ácsolt állvány, ennek tetején kellett a gabonát a garatba önteni, mely az őrlőkövekhez továbbította azt. Egy malomházban általában 2 kőpad állt 2 malomkőpárral. A malomházhoz ritkán még egy helyiséget csatoltak, ahol a molnár lakhatott, ez főleg a városszéli malmoknál fordulhatott elő. Ezen túl is változatos volt a kialakításuk: egy keringőhöz több malomház is épülhetett többféle őrlőszerkezettel (olajsütő, árpahántoló, kendertörő stb.) vagy egy nagyobb malomházhoz is épülhetett több keringő. A kerek járószínek hagyományosan teljesen faszervezetűek voltak, míg a csatlakozó malomházak többnyire vert falból vagy vályogból épültek, de készülhettek fából is. A 19. században jelentek meg a „kőlabasnak” nevezett, téglából épült szárazmalmok, ekkor már a keringő oszlopai is téglából épültek, jóval tartósabb és kevésbé tűzveszélyes épületeket hozva így létre.

E szárazmalmoknak egykor a tájékozódásban is központi szerep jutott, utcanevek hiányában igazodási pontként jelölték meg őket, ahogy ezt Szokolay Hártó János 1846-ban kiadott várostörténeti művében leírta: „*ekként szoktak valakit utasítani: mennyen a' Ladányi, Rozgonyi, Deák, malma felé 's a' t. ott találja; keresse kend a' város, a' Kis József vagy Rúz malom körül, 's ott lakik;*” Ez a kitüntetés figyelem annak volt köszönhető, hogy a városi szárazmalmok általában kereszteződésekben, teresedéseken épültek egyrészt a jobb megközelíthetőség, másrészt a szekérrel érkező őrletők helyigénye miatt, akik gyakran kényszerültek várakozásra. A tanácsi jegyzőkönyvek szerint már 1592-ben előfordult, hogy az őrletők között tettelegességig fajult a sorban állás miatti türelmetlenség: „*Thatár Miklósné bírságban marad, hogy a malom*

A Kaszap-kút mellett álló szárazmalom Kecskemét 1854-es látképéről (Rohn Alajos litográfiája)

sorra jutni őt nem engedő Csebe Jánost megszidja, emez viszont azért, hogy amazit megverte.” Az ilyen kirívó esetek ellenére a malomalja, ahol az őrletők várakoztak, s

megbeszélték a világ dolgait, mint közéleti fórum vetekedett a kocsmákkal – mint látjuk akár nézeteltérésekkel is fűszerezve a közösségi élményt. Sőt Kecskeméten egy

„Kölábas” szárazmalom Kecskemét környékén. Érdekség, hogy előterében egy járgányos (szintén lóvontatású) darálót állítottak fel (Bajtay Ferenc felvétele)

Az utolsó kecskeméti szárazmalom a Széchenyi körúton, 20. század elején. Forrás: Szalontay-album

1801-es forrás szerint a tizedek (kerületek) gyűléseit – régi hagyomány szerint – a szárazmalmok keringősátorában tartották, tehát mindenképp fontos helyszínei voltak a közösségi életnek. Emellett a malom szakrális térként is működött, hiszen itt őrlötték liszté az életnek is hívott búzát, a középkorban azilumként, menedékként is szolgált, akárcsak a templomok. Ehhez mérten a malombelső nem nélkülöztek némi ünnepélyességet sem, tudniillik a malomházban szépen faragott kőpadelőket láthatott a betérő.

A kőpadok elejét alkotó deszkákat, vagyis a kőpadelőt Kecskeméten és a Kiskunságban díszes fafaragások díszítették, rozmarinkoszorúban ágaskodó oroszlánok, kápolnák, keresztek, kelyhek és címerek társaságában verses rigmusok meséltek a malmok születéséről. Egy „kőpadelő-vers” Madarassy László néprajzkutató leírásában maradt fenn: „1812. Szentkirályi ébresztette — Ferentzy úr építtette — Bószén János felemelte — 30-ad nap szeptemberben — A fent írott esztendőben.” A szövegek a malomfaragót, az építtetőt és az építés vagy felújítás idejét is megnevezték, akárcsak mint az itt bemutatott fotón szereplő malombelső. Jelenlegi tudásunk szerint ez az egyetlen fennmaradt felvétel, amely egy kecskeméti szárazmalom kőpadját mutatja be. Ez áll rajta: SZÉL IMRE ÚR KÉSÍTETE UJRA EZ MALMOT AZ 1857 ÉVBEN. SE 20 KOVÁCS JÁNOS ÁLTAL.

Fogmódlák, a nagykerék fogainak végéhez szolgáltak mintaként

Fogtávolságot mérő módlák, a nagykerék fogainak távolságához szolgáltak mintaként

Érdekség, hogy Kecskeméten, de talán máshol is a Duna–Tisza közén létezett olyan hagyomány, melynek keretében a keringősátor csúcsán lévő pózna tetejére a tulajdonos vallása szerint, ha az katolikus volt, kereszt került, ha protestáns, akkor csillag vagy gömb formájú faragvány. A szárazmalmok teteje, akárcsak a házaké, kezdetben náddal volt fedve, ám a várost sújtó számos tűzvész tapasztalatából kiindulva a városi tanács az új malmok építésénél előbb a nádfedést tiltotta meg és tette kötelezővé a zsindelyezést, majd az 1819-es nagy tűzvész után a városban zsúfoltan álló malmok egy részét kitelepíttette a városárkon túlra. Az ekkor készült malomfelmérés a város belterületén álló összes malmot véleményezte, s amelyek a házak között tűzveszélyes helyen álltak, azoknak „kimozdítását” indítványozta. Új malmok építését a belvárosban ekkor már tilalmazták. Így az egykori városárok helyén létrejött körút mentén számos „malombozor” jött létre, ahol 2-3 malom is állt egymás mellett.

A kohárszentlőrinci szárazmalom épülete 1933-ban (Irányi István grafikája)

Ezzel együtt még az 1856-os malomösz-szeifráskor is több mint 50 malom állt a körúton belül, ebből is látszik, hogy ezek a malmok vagy elődeik még a 18. század folyamán épülhettek. Ha egy malomnak mindenképpen mennie kellett, az sem okozott nagy terhet a tulajdonosnak. A szárazmalmok nagyrészt faácsolatok lévén viszonylag könnyen költöztethetőek voltak. A fentebb idézett kópadelő felirata sem biztos, hogy egy egyszerű felújításra utal – az „újrakészítés” egy áttelepítésnek is állíthatott emléket. Ezek mellett az új építésű malmok időtálló anyagokból készültek, 1850-ben már olyan szárazmalom épült a Vágó kapuban (a mai Mária körút és a Vágó utca találkozásánál), amely téglából épült és cseréppel fedték. A 19. században Kecskemét városa a pusztáin lévő csárdái és kocsmái mellett szintén kőlábas szárazmalmokat építtetett, melyek még a 20. századot is megérték. Emellett a városban is fennmaradt néhány régi malom, különös módon még az 1906-os építkezési szabályrendeletben is benne maradt, hogy

„Hármasmalom” a Vágó téren, a későbbi Széchenyi körúton. A legfelső malom maradt fenn utolsónak, 1926-ban bontották le.

Forrás: MNL BKML IV.1914.b.137-8 tétel

a külvárosi malmok nádtetejének javítása megengedhető. Igaz ekkor már alig voltak szárazmalmok Kecskeméten, noha nagy múltra tekinthettek vissza.

Magyarországon már a 15. században bizonyosan számolhatunk szárazmalmokkal, Kecskemétről az első adat 1562-ből származik, ekkor egy török összeírás szerint 20 malom után fizettek adót. 1597-ben 16 malom molnárját bírságolták meg a malomvéka kicsiny méretéért – vagyis a molnárok csaltak a mennyiségekkel és kevesebb adót fizettek a városnak, melyet lisztben kellett leróni. Ebből a tanácsi jegyzőkönyvi bejegyzésből és a török adóösszeírásból is az következik, hogy átlag 20 malom volt Kecskeméten a 16. században. Száz évvel később már pontosabb adat került elő a malmok számáról – 1690-ben 34 adózónál 38 malmot írtak össze, ha a város malmait is beleszámoljuk, 40 körül lehetett a számuk. A 18. században a béke hatására bekövetkező lakosságnövekedés és gabonakonjunktúra hatására robbanásszerű növekedésnek indult a malmok száma. 1788-ban 95 malmot írtak össze a városban, ekkor a majd 23 000 főt számláló Kecskeméten átlag 240 lélekre jutott egy malom. Összehasonlításképpen Debrecenben 1799-ben 102 szárazmalom volt, itt 285 lélekre jutott egy malom, a város lakossága 1787-ben majdnem 30 000 főre rúgott. Megállapítható tehát, hogy átlagosan egy szárazmalom elégítette ki 260 fő órlelési szükségletét egy alföldi városban a 18. század végén. A kecskeméti malmok száma viszont később sem változott jelentősen, ugyanis 1857-ben 92 malmot írtak össze, ekkor már a lakosság növekedése miatt átlag 430 emberre jutott egy szárazmalom. Azt gondolhatnánk, szinte „malomínség” alakult ki a városban, azonban a haladás szelleme és a technika ördöge közbeszólt.

Az 1830-as évek végére a polgárosodás megjelenésével igény jelentkezett olyan pékárukra, melyekhez nagyobb mennyiségű finomlisztre volt szükség. A malmokban általában „*parasztra*” őrltek, vagyis benne hagyták a korpát a lisztben, amit aztán ki-ki otthon szitálhatott, de ez időrabló és fárasztó munka volt. Korábban is léteztek mechanikus szitákkal felszerelt, ún. pitlés szárazmalmok, de sosem volt belőlük sok, főleg a pékek számára dolgoztak. 1790-ben Hirhager Mátyás pék az udvarában építtetett pitlis malmot, mely azonban 1844-ben már nem működött,

„Kettesmalom” a Kurucz körúton, Kecskemét 1910-es térképén

ugyanis Klingert János arra hivatkozva kért engedélyt „*finomabb lisztet készítő*” malom felállítására, miszerint a városban ez hiányzott. Ez a finomlisztet készítő szerkezet nagy hasznot hozhatott, mivel 1848-ban Klingert gőzmeghajtásúvá alakítását kérte. A szellem kiszabadult a palackból: Kecskemét első gőzmalma 10 évvel később, 1858-ban Klingert telkén, József gőzmalom néven meg is kezdte működését, melyet 1870-ben követett a Kecskeméti Gazdasági Gőzmalom munkába állása.

A szárazmalom-tulajdonosok bőrkön érezték a szelek változását. Klingert gőzmalom-építési folyamodványa idején a városi tanácshoz fordultak, hogy vagy vegye be őket részvényesként, vagy engedjen betekintést gőzmalma műszaki dokumentációjába, amely kérelmük elutasításra lett. A szárazmalmok ettől kezdve olyan lépéshátrányba kerültek, amelyet már nem lehetett leküzdeni. A gőzmalom több, olcsóbb és az új elvárásoknak jobban megfelelő lisztet tudott előállítani, így a városi szárazmalmok számára elkezdődött az elmúlás haláltusa. 1872-ben tizedenként összeírták a városi szárazmalmokat, az eredmény lesújtó volt: 51 malomból csak 38 volt működőképes, utóbbiakra is általánosan alkalmazható volt az egyik összeíró találó jellemzése: „*1 Hóba sem keres egy véka gabonát*”

A pusztulás mértéke és sebessége sokakat meglepett. Madarassy László néprajzkutató 1928-ban Szabó Kálmán múzeumigazgatót meglátogatván megütődve konstataulta, hogy azon szárazmalmokból, melyekben még 1906-ban néprajzi gyűjtést végzett – hírmondóba se maradt. Kecskemét utolsó szárazmalmának keringősrátát – mely a Széchenyi körút menti „*hármasmalom*” utolsó megmaradt tagja volt – 1926-ban bontották el. Ezzel a malmot megszüntették, mely már évek óta nem működött, de malomháza még állt egy ideig. A szárazmalmok sorsára jellemző volt, hogy a malomházat szükség-lakássá alakítva használták később, de a 20. század végére ezek is eltűntek.

Szabó Kálmán kecskeméti múzeumigazgató az utolsó pillanatban még sok tárgyat gyűjtött az elpusztult szárazmalmok eszközkészletéből, melyeknek nagy része a II. világháború viharaiiban megsemmisült, eltűnt. Ma a Kecskeméti Katona József Múzeum Néprajzi gyűjteményének unikális kincsei a megmaradt eszközök. Ilyenek a módlafák, melyek a szárazmalom kerekének javításában játszottak szerepet, ezek adták meg a nagykerék fogainak méretét és a fogak egymáshoz mért távolságát. Gyakran apáról fiúra, mesterről mesterre hagyományozódtak, a malomácsok szerzőkészletének legjobban megbecsült darabjai közé tartoztak.

Bezenyi Ádám

A KÁDÁR-KORSZAK ELSŐ MODERN BE- AZ ALFÖLD ÁRU

A múlt század hatvanas és hetvenes éveiben megváltozott Kecskemét városképe a korszakra jellemző szocialista stílusban: modern, új, szürke épületek nőttek ki tömegesen a belvárosban és a külterületein, ezzel eltüntetve az évszázados polgári-paraszti építészeti hagyományokat. Az egyik ilyen épület az idén ötvenéves Alföld Áruház volt, ahol egy helyen sokféle hazai és külföldi áru közül tudott válogatni az ide betérő vásárló.

Fotó: www.urbanistik.hu

Dr. Peschka Alfréd építészmnök

Fotó: www.urbanistik.hu

Reile Géza városi tanácselnök

A kereskedelemnek igen szép múltja, hagyománya van Kecskeméten. A régi belváros déli, délnyugati részén, a mai Temes tér, Serfőző utca és az egykori gyalogsági laktanya környezetében helyezkedett el igen nagy területen a vásártér. Itt tartották az országos vásárokat, ami kezdetben három, majd öt alkalmat jelentett az adott évben. A heti piacot pedig a belvárosban, a Barátok temploma és a Városháza előtti téren és környékén rendezték, itt volt a híres barackpiac is. Kezdetben ponyván, szekéren, sátorban, majd fából barkácsolt bódében árultak a kereskedők és az eladni kívánók. Vásárolni lehetett még a céhes, majd ipartestületbe tömörült mesterektől, esetleg a kontároktól. A 18. században megjelentek az épületben működő boltok, üzletek, majd az 1840-es

évektől kezdően az egyházakhoz kapcsolódó bazársorok.

1846-ban létrejött az első áruház, a Gyenes S. és Fiai cég által üzemeltetett kereskedés. Gyenesék árjegyzékkel, katalógusokkal és reklámokkal csalogatták a vásárlóközönséget, ahol szinte mindent lehetett kapni. 1852-ben megjelent az első könyvesbolt (Gallia-féle) a régi Kaszinó épületében (a mai „lordok háza” helyén), amely közel 82 évig működött. A 19. század végére kialakult az összes üzlettípus (bolt, bazár, fiók, lerakat, raktár, bizománys, kereskedőház, áruház és trafik). A töretlen fejlődést az 1940-es években megváltozott gazdaságpolitika teljesen átalakította. A kereskedelmi hálózat, a régi kereskedők eltűntek a háborús helyzet és az államosítás miatt, ennek során

Alföld Áruház, 1974
(MNL BKML)

létrejötték a szocialista üzletek. Kecskeméten az Állami Áruház volt az első, amit 1949 novemberében adtak át a református bazár épületében. Az üzlet 1968-ban átalakult, Centrum néven működött tovább. Nem kecskeméti vállalat üzemeltette, hanem egy budapesti központú áruházlánc részeként működött, ami kinőtte a helyét és 1983-ban költözött a Nagykőrösi utca végén lévő modern épületbe.

VÁSÁRLÓKÖZPONTJA KECSKEMÉTEN

HÁZ FELÉPÍTÉSE

Az 1960-as évekre Kecskemét lakosságszámának növekedése, városmagjának elavultsága, forgalmi zsúfoltsága és az utak áteresztőképességének hiányossága kényszerítette ki, hogy a város vezetősége rendezési tervet készítsen. 1965-ben a részletes rendezési programjavaslat kidolgozása Reile Géza (1918–1977) városi tanácselnökhöz és Gyöngyösi Imre (1909–2001) építési osztályvezetőhöz,

főmérnökhöz volt köthető, amit 1967-ben fogadott el a városi tanács és az MSZMP városi végrehajtó bizottságainak közös közgyűlése, s ezzel megszületett a modern város. A rendezési terv egyik pontja volt

egy új, regionális szerepkörű áruház létrehozása. A terv előzménye volt egy 1966-os megállapodás a SZÖVOSZ (Szövetkezetek Országos Szövetsége) képviselői és a megyei szervek között, melyben megállá-

Régi bazársor az Alföldi Áruház helyén, 1965 (MNL BKML)

podtak egy 4000 m² alapterületű szövetkezeti iparcikkáruház építésében. Az áruház helyét a tervezett új városközpontban, a tűzoltólaktanya melletti lakóterületen (az egykori „Don-kanyarban”) jelölték ki. A kijelölés indoka volt, hogy 5-6 éven belül 1000-1500 lakást kitevő emeletes épületek, toronyházak fognak felépülni (a mai

Petőfi Sándor és Batthyány utca környéke). Az áruház előtti területen pedig a megyei párt és a tanács székháza, művelődési ház és parkolóhely kiépítését tervezték. A megyei és a városi tanács vezetői vállalták az áruház részére kijelölt helyen lévő földszintes házak szanálását, kisajátítását és lebontását. 1968. március 31-ig határidőre

a szanált terület átadását biztosították. A megyei és a városi tanácsok feladata volt az áruház és környékének közművesítése, tereprendezése, betonozása és parkosítása. Gyöngyösi Imre a következőképpen magyarázta az áruház szükségességét:

„Kecskemét város lakosságának jobb áruellátása – figyelembe-bevéve a jelenlegi nem kielégítő bolthálózatot – és a megyei szervek megállapítása szerint szükségessé teszi Kecskeméten egy iparcikk áruház építését.” Az építtető a SZÖVOSZ (országos érdekképviseleti szerv) keretein belül Bács-Kiskun megyében tevékenykedő 13 kecskeméti (pl. az Univer) és vidéki fogyasztási és értékesítő szövetkezet (áfész) volt. A szövetkezetek összefogásának köszönhető, hogy létrehozták az Alföld Áruház Társulást, aminek a feladata az üzemeltetés volt. A szövetkezetek felmérték a hazai áruházak szakmai tapasztalatait, az alkalmazott technológiákat, ezen belül az eladás rendszerét. A legjobb tapasztalatokat NDK-ban, Csehszországban és a kapitalista Ausztriában szerezték meg. Az itt szerzett tudással (reklám, termékbemutató, szórakoztató műsor stb.) kezdtek az új áruház létrehozásához. A szövetkezetek

Bontás a tűzoltólaktanya mögötti területen, 1968

Megnyitóünnepség 1971. április 3-án, balról 1. Erdősi József megyei tanácselnök, 3. Nyers Rezső, 5. dr. Romány Pál, az MSZMP megyei első titkára (MNL BKML)

vállalták a pénzügyi keretet, a tervdokumentáció és építkezés megbízását, illetve a berendezés elkészítését. A szanáláshoz még 3 millió forintot biztosított és utalt át a városi tanács számlájára a szövetkezeti társulás. A szanálás során a Festő utca és a Petőfi Sándor utca 4 ingatlana lett érintett, ahol 17 lakást bontottak le, az ott lakó 22 embernek a városi tanács biztosított megfelelő lakásokat.

A tervezéssel a LAKÓTERV (Lakó- és Kommunális Épületeket Tervező Vállalat) nevű állami építészeti tervezőiroda lett megbízva és az ott dolgozó dr. Peschka Alfréd (1930–2010) építész mérnök készítette el a terveket. Peschka nevéhez számtalan más kecskeméti épület is fűződött, mint a Leninváros kereskedelmi alközpont (1968), a Szalagház (1970) vagy éppen a Cifrapalota melletti irodaház (1971). A kivitelezési munkákat a megye legnagyobb építőipari vállalata, a BÁCSEP (Bács Megyei Állami Építőipari Vállalat) kapta meg és 1969

márciusában el is kezdte a munkálatokat. 1970-ben így írt a Petőfi Népe újságírója az építkezésről: „A kecskeméti városközpont Nagytemplom mögötti új félkörre még jó ideig az építkezés, formálódás immár megszokott látványát nyújtja a járóelőnek. Ebből az átmeneti megszokottságból — aki alaposabban szemléli, jeleit máris észreveheti — néhány hónap múlva új színfoltként kiválik a tűzoltó-parancsnokság tőszomszédságában épülő kereskedelmi létesítmény: az Alföldi Áruház.”

1971 áprilisára elkészült Kecskemét első modern szocialista bevásárlóközpontja, amelynek alapterülete 5 ezer négyzetméter lett és 60 millió forintba került az építkezés (a Petőfi Népe napilap ára 90 fillér, a Trabant 600 Combi ára 26 ezer Ft volt ekkoriban). került az építkezés. A megnyitóünnepélyt a felszabadulás ünnepe előtti napra, április 3-ára időzítette a megyei és a városi tanács, ahol a díszvendég Nyers Rezső (1923–2018) MSZMP Központi

Bizottságának titkára volt, aki elismerő szavakkal emlékezett meg az építetők munkájáról és az építkezés városképi megjelenéséről. Nyers Bács-Kiskun megye 1. számú választókerületének országgyűlési képviselője is volt egyben. Nevéhez fűződött az 1968-ban meghirdetett gazdasági mechanizmus program, ami segítette az önálló gazdasági kezdeményezéseket és az új beruházásokat, így egyben az Alföldi Áruház létrejöttét is. Az avatóünnepségen részt vettek a megyei, a városi párt és a tanács vezető tisztségviselői, illetve szövetkezeti vezetők, mint például Brachna János, a MESZÖV (Megyei Szövetkezetek Szövetsége) elnöke, aki beszédében hangsúlyozta: az új létesítmény a szövetkezésben rejlő erőt jelképezi. Beszéde után jelképesen átadta Piukovics Miklósnak (1931–2016), az Alföld Áruház igazgatójának az épület kulcsát. Az ünnepségen az NDK-beli, Halle megyei testvérszövetkezet küldöttsége is részt vett, vezetője Fritz Keune is jókívánásait fejezte

Férfi ballonkabát reklámja (Petőfi Népe, 1971)

Habselyem női fehérnemű reklámja (Petőfi Népe, 1971)

Az Alföld Áruház porcelán- és üvegtermék-kínálata, 1971 (MNL BKML)

Nyáriruha- és fürdőruha-divatbemutató reklámja (Petőfi Népe, 1971)

ki az áruház létrejötté kapcsán. Az ünnepély alkalmával a szövetségi és az építkezésben részt vett dolgozóknak Kiváló szövetségi munkáért jelvényt, Kiváló dolgozó kitüntetés és ajándékutalványt is adtak át.

A protokolláris rendezvény után a vendégek megtekintették a kétszintes kereskedelmi létesítményt, amelyben 11 áruosztályt rendeztek be. Az osztályok különféle termékcsoportokra specializálódtak, például volt illatszerosztály, ahol francia parfümök is lehetett venni, de megtalálhatóak voltak az olcsóbb keleti változatok is. A létesítményben még kozmetikai szalon is kiépítettek, ahol szaktanácsadást is adtak a szakemberek, ami a korszak újdonsága volt. A földszinti élelmiszerosztályon a kenyeret a Magyar-Szovjet Barátság Termelőszövetkezet készítette. A bútorosztályon boxrendszerben mutatták be a bútorokat, amelyek nem kiállítási tárgyak voltak, hanem a vásárlók is megvehették, s ha az érték az ötezer forintot elérte, azt díjlanul házhoz szállították az áruház munkatársai. Az avatóünnepség után 11 órakor nyitotta meg a kapuit az áruház több ezer vásárló előtt.

Az 1970-es évek legmodernebb áruháza volt, és több magyarországi kereskedelmi egység példaként tekintett a létrejöttére. Hasonló útmutatásul szolgált a nagy testvér, a Skála Áruház 1979-es létrehozásához, és később tagja lett a Skála-Coop kereskedelmi rendszernek. 1975-ben és 1976-ban a mögöttes területen felépítették a bútor-, és lakásfelszerelést árusító Bács Domust, amit egy összekötő folyosóval láttak el, ezzel a város legnagyobb kereskedelmi központja lett a kettő üzlet. Az áruházban számtalan programot szerveztek, amivel a kecskeméti és vidéki vásárlókat próbálták becsalogatni, voltak itt divat-, bőrdíszmű- és üdítőital-bemutatók és külföldi hetek is. Ez utóbbi rendezvényen a bemutatott áruk a baráti országokból árucsera-kapcsolat keretében érkeztek. Az egyik legnépszerűbb program az NDK-s hét volt, amit nyolc alkalommal

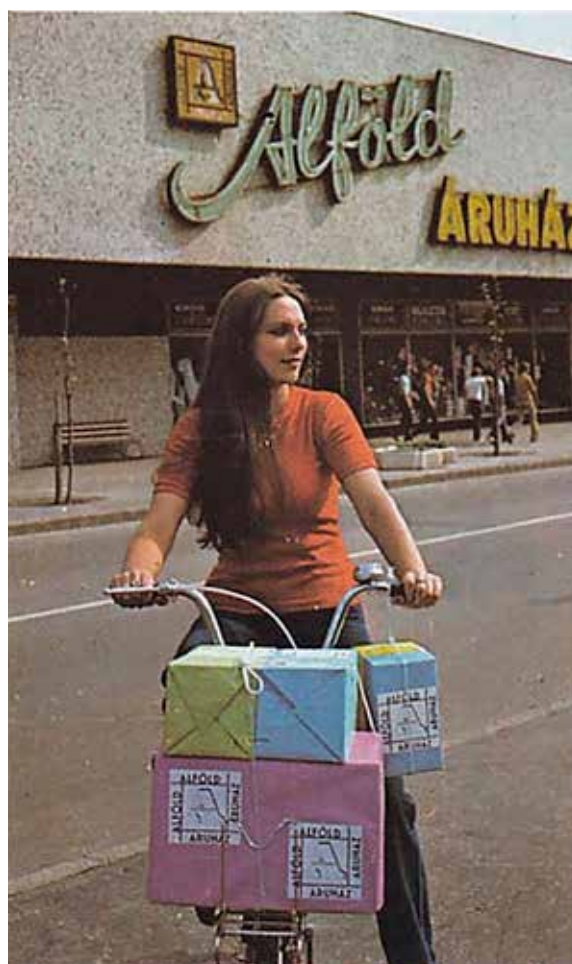
rendeztek meg az áruházban, ahol a Zwickau-i Szövetkezeti Áruház termékskáláját vonultatták fel. Nagyon népszerűek voltak a nyugati, kapitalista országból érkezett áruk is. 1978 decemberében 2800 darab matchboxot kapott az áruház, ami néhány nap alatt mind elfogyott. A város és a párt vezetősége szívesen vitte külföldi vendégeit az áruházba, protokolláris helyszíneként szolgált a hatalomban lévőknek. 1981-ben történt, hogy Kecskeméten járt Álvaro B. Cunhal (1913–2005) portugál miniszter, a Portugál Kommunista Párt főtitkára; a városnéző séta során először az Alföld Áruházat tekintette meg. Cunhal célja a szövetségi modell és a szövetségi összefogás tapasztalatainak megszerzése volt.

Az 1980-as években az új Centrum Áruház megépülésével jelentős versenytársa lett, emiatt háttérbe szorult. Az Alföld Áruház a vásárlókörzség megtartása miatt épületátalakítást végzett és új szolgáltatásokat vezetett be. 1986-ban elkészült a büfé és gyorsétkezdé, ahol többféle melegszendvicset, vagdaltat, sült burgonyát, bélszínrolót, háromféle ízesítésű pizzát kínáltak, majd üdítőital-adagoló automatát is beszerettek, a hűtőpultban pedig sütemények is voltak. Ekkor kezdte meg működését a kibővített gyorsjavító-szolgálat, ami azt jelentette, hogy az eddigi 10-20 pár cipővel szemben most már heti kétszáz pár lábbeli javítását is el tudta vállalni a gazdasági munkaközösségbe (gmk) szerveződő javítóüzem. A szolgáltatórészleg

foglalkoztak még kulcsmásolással, kés, olló és más vágószerszámok élesítésével, harisnyaszem-felszedéssel, órajavítással, áruk díjmentes házhoz szállításával. Az áruházban volt még Videoton tv-márkaszerviz és autógumi-javító üzem is.

Az Alföld Áruház megélte a rendszer-váltást, majd az állami szövetkezetek után magánvállalkozások jelentek meg, azután 2002-ben a tulajdonosi kör is megváltozott, egyedüli birtokos az Univer csoporthoz kapcsolódó Alföld Kereskedelmi Zrt. lett.

Hibocsányi Norbert

Reklám, kártyanaptár, 1980 (facebook.com/RetroReklamok)

EGY KÉPESLAP TÖRTÉNETEI

A ma is álló bérház
sokaknak nyújt otthont...

Nemrég a birtokomba került egy képeslap, ami főbb elemeiben követi a két háború közötti képeslapdivatot, ha beszélhetünk ilyenről, de figyelmelebben megnézve, olyan részleteket is felfedeztem rajta, amelyek felkeltették az érdeklődésemet. Mit mondhat ez az 1930-ban feladott lap a nyilvánvalón túl, vagyis hogy a Szabadság tér egyik sarkát és a Luther-palotát látjuk egy kellemes napon? Mesélhet peres ügyekről, életutakról, üzletmenetről, családokról, apákról és fiúkról, megnyugtató hétköznapiokról és ünnepi pillanatokról? Nézzük meg a képeslapot alaposabban!

Talán a legszembeütőbb az alsó szegély túlbujázó növényzete. Ez bizony egy kert-helyiség kerítésének dekorálására használt virágosor. A kedves nézelődő számára eljött az alkalom, most kitekinthet a Beretvás Kávéház, Szálloda, Intézmény teraszáról, a sokszor megénekelt és romantizált helyről, amit sokan tartottak második otthonuknak. Íme a lehetőség, hogy a vendégek szemszögéből láthassuk Kecskemét ezen szegletét.

A kép bal 1/3-án az árnyas Szabadság tér egy részét látjuk, a fák között, a mai Luca szökőkút magasságában csíkos piaci sátrak állnak, védve gazdájukat és az árut az időjárás viszontagságaitól. Ezek a

bódék nem kerültek elbontásra a piacnap végével, a következő használatig a főtéren várták a vásárlókat.

A Szabadság tér szélén, egy sofőrsapkás, bricseszes férfiú hajol be egy autóba, ami valószínűleg taxi lehetett. A taxi munkába állásáról így tudósított az Ellenőr 1925-ben:

„Tegnap délután az utcai járókelők érdeklődését egy négy üléses fekete autó vonta magára, amely több-kevesebb ideig a Beretvással szemben levő hirdetés oszlop előtt állt. Híre terjedt csakhamar, hogy ez az első autótaxi Kecskeméten. 3-as számot kapott és a kétlovas kocsik tarifája szerint szállítja az utasokat. Tulajdonosa az első

nappal meg volt elégedve és bízik, hogy a gyümölcsszezon alatt nagy keletje lesz tesz a taxinak. Hamarosan üzembe helyezi a második taxit is.” (A hirdetőoszlop ezen a képen nem, de más lapokon azonosítható.)

Az úton elmosódó járókelők sétálnak, néhányan kirakatokat néznek. Ezt szinte mi is megtehetjük, hiszen a kép 2/3-át kitevő, 1911–13 között épült Luther-palota földszinti üzlethelyiségeiből négyet tisztán kivehetünk. A Takarékpénztártól indulva: Drogéria, Kovács Menyhért, Kemény Izidor, Fanto L. Kik lehettek ők, miről voltak híresek, mit lehetett náluk kapni?

Drogéria

Mintsek Géza gyógyszerész 1900-ban érkezett a városba és megalapította drogériáját, amit az Arany Kereszthez címzett. A Luther-palota felépülte után ide helyezte át üzletét és nemcsak termékeiért, de a bolt elegáns, modern berendezését megcsodálni

Millett ember használja
köhögés, rekedtség, hurut, el-
nyálkásodás, asztma és száraz
köhögés ellen a

KAISER-féle
„3 fenyő” védjegyű
mellkaramellákat.

A legelőkelőbb orvosoktól és magá-
nosoktól származó mintegy 6470 hite-
les elismerő nyilatkozat kezkesedik
a biztos eredmény felől.

Kiválóan kellemes és jóízű bonbonok.
Egy csomag 20 és 40 fillér.
Egy doboz . . . 60 fillér.

KECSKEMÉTI FŐRAKTÁR:
MINTSEK GEZA
„ARANY KERESZT” drogériájában,
Lutheránus egyház bérpalotájában.

Reklám árak!
Kozmetikai és fényképészeti
cikkek, illatszerek a legdúsabb
választékban!

MINTSEK drogéria
Szabadság-tér. Telefon: 1-43.

is szívesen tértek be hozzá a vásárlói. 1932-
ben a Kecskeméti Vásár alkalmával díszokle-
véllal jutalmazták, mert üzletének kirakatbe-
rendezése kimagasló minőségű volt.

Az illát- és szépítőszereken, kozmetikai
cikken és különböző cukorkák (köhögés
csillapítására szolgáló Kaiser-féle mella-
ramella) értékesítésén kívül fényképészeti
cikkekkel és permetezőszerek (rézkénpor)
forgalmazásával is foglalkozott.

Mintsek Géza általános megbecsülésnek
örvendett, katolikus egyháztanácsosként is
aktívan dolgozott.

Hölgyek
részére nélkülözhetetlen!
Legjobb szépítőszer a
Földes-féle MARGIT crème.

Pár nap alatt biztosan eltávolít szeplőt, májfoltot, patta-
nást, bőratkat (Mitesser) és minden más bőrbajt. Ki-
simítja a ráncokat és az arcot fehérré, simáva
varázsolja, üdít és fiatalít.

Ára: kis tégely 1 korona, nagy 2 korona.

Kiváló toilett-cikkek: Margit-hőlgypor (3 színben) 1-20 kor., Margit-szappan 70 fillér., Margit-fog-
pép 1 kor., Margit-arexia 1 korona
Kapható Farkas Ignác, Katona Zsigmond, Tóth István urak gyógyszerüzletében és Mintsek
Géza drogériájában, Kecskeméten.

Kovács Menyhért uri divat (sic!)

A Kovács Menyhért nevével fémjelzett
divatüzlet első nyomát 1929-ben lelni,
mikor is a Bajnóczy-féle virágüzlet helyén
hirdette szolgáltatásait. Üriemberek szá-
mára kínált világmárkakkal (Ottó Taussig
& Co., Burchard, a „három szív”) megü-
zelt elegáns öltözetet. Nem tartózkodott

sokáig a Luther-palota frekvenciált frontján,
1934-ben már az Arany János utca 1.
szám alatt, 1935-ben a Vízelety utcában
dolgozott. Ennek alapján az 1930-ban
feladott képeslap a valóságnak megfelelő,
friss körülményről tudósított feladása
pillanatában. A költözések után már csak
mint fehérneműs vagy szimplán kereske-
dőként találunk Kovács Menyhértre. A köl-
tözés gyakori oka lehetett akár pénzügyi

Urak figyelmébe!

Elegáns kalapok,
nyakkendők, ingek, pizsamák,
zokni, harisnyák nagy választék-
ban kaphatók

Kovács Menyhért
kalap és uridivat üzleteben, Luther palota
Szegedi ár! Fővárosi nivó

A NAGY KARÁCSONYI VÁSÁR
uri divatcikkek olcsó árai:

Férfi kalapok: 8.-, 12.50, 14.-, 22.50, 23.-, 32.- P.	Divatruhák: 1.10-től 6.80 P-től	Sálak: 2.50-től 12 P-től
Pilachkalapok: 24.-, 26.-, 32.- P.	Férfi nappali ingek: 7.50, 8.50, 9.50, 12.-, 13.-, 18.-, 24.- P.	Bokavédők: 3.20, 4.20, 5.20, 7.20 és 10.- P.
Sapkák: 1.90, 2.90, 3.60, 4.50, 5.50, 6.50 P.	Férfi ingek: 12.-, 13.-, 14.-, 18.- P.	Jáger alsóruhák: 7.20-tól 25 P-től
Selyemnyakkendő: 1.50, 2.50, 3.50, 4.50, 6.50, 9.50 P.	Női ruhák: 9.50, 12.-, 14.-, 18.-, és 24.- P.	Pajzsmák, házi ruhák, pulóverek, női ruhák, szálkák és választékban.
Sportruhák: 1.20, 2.40, 3.00, 4.20 8.-, 8.- P.	Lábravédők: 2.00 P-től 8.50 P-től	
	Zsebkendők: 10 fillértől 3 P-től	

Készpénzfizetésnél a szabott árból 5 százalék engedmény!

KOVÁCS MENYHÉRT
KALAP- ÉS URIDIVAT-ÜZLETE, LUTHER-PALOTA

probléma is, ahogy az abszolút belvárosból
egyre távolabb nyitott újra (a gazdasági
világviszonyok idején ez nem is ritka eset).

Kovács Menyhért saját bevallása szerint
fővárosi nivóval találkozhatott, aki betért
üzletébe, hogy ott felszerelhesse magát
– leginkább mindennel. Az alábbiakhoz
juthatott hozzá az érdeklődő:

kalap, sapka, nyakkendő, harisnya,
zokni, ing, lábraváló, trikó, bokavédő,
zsebkendő, pizsama, házikabát, pulóver,
kötött mellény.

KEMÉNY IZIDOR
KEZTYŰ ÉS SÉRVKÖTŐ KÉSZÍTŐ KECSKEMÉTEN
(ideiglenes helyiségben a takarékpénztári palotával szemben.)

Tavaszi keztyűk!

Saját készítésű keztyűk, sérvkötők, suspensoriumok, haskö-
tők, köldöksérvkötők,
melyek mérték után is készíttetnek. Nagy raktár beteg polási cikkekben, úgymint:
irrigátorok, sebfeeskendők, gummi-harisnyák, gummilepedők, légpárnák, pólyák,
gyógyvatták stb. stb. — Mellfűzők (Miederek) mérték után készíttetnek! — Va-
lód franczia férfikülönlegességek! — Övszerek tucatonként 2 korona 40 fillértől
12 koronáig. — Szétküldés a legnagyobb titoktartás mellett.

Permetező és borfejtő gummicsövek.

KEMÉNY IZIDOR
keztü- és sérvkötő-készítő
Kecskeméten, a Nagykőrösi utcán. (A Takarékpénztári palota mellett.)

Saját készítményű keztyűk, sérvkötők, suspensoriumok,
haskötők, köldök-sérvkötők, melyek mérték után is készíttetnek.
Nagy raktár betegápolási cikkekben, úgymint: irrigátorok, seb-
feeskendők, gummi-harisnyák, gummilepedők, légpárnák, pólyák, gyógyvatták stb. stb.
Mellfűzők (Miederek) mérték után készíttetnek!
Valód franczia férfi-különlegességek.
Övszerek tucatonként 2 korona 40 fillértől 12 K.-ig.
Szétküldés a legnagyobb titoktartás mellett. 12-13

Borfejtő
gummitömlők!
:: Permetező és borfejtő gummi-csövek. ::

Fontos Sérvbajosoknak!

Sérvkötők gummi nyomó lappal, mely
kellemes nyomást gyakorol és a legna-
gyobb sérvet is vissza tartja.

Továbbá ajánlom sajátkészítményű
keztüt, haskötőt, suspensor, görcsér ha-
risnya és kötszereimet. Raktár mindennemű
betegápolási cikkekben, úgymint: Irrigátor,
belégző készülékek, gummipárnák, gummile-
pedők, különféle fecskendők, mindenféle
pólyák, vegytiszta gyógyvatták.

Valód franczia övszerek gummiból és
halhólyag, férfiak és nők részére,
Uj! Nőknek: Uj!

Fontos legújabb Vagina Spray.

Kemény Izidor
keztü és kötszerésznél Kecskeméten,
Kőrösi-utca 157. 12-13

Borfejtő tömlők.

Kemény Izidor

Kemény Izidor sérvkötő és keztü (sic!) készítő 1899-ben vette át
Fornheim Arnold üzletét, aki az
átadás alkalmából ajánlotta a
közönség figyelmébe. Ekkor még
a Nagykőrösi utcán működött a
bolt, de 1911-ben áthelyezte a
Luther-palotába, a kapu mellé.
Termékei meglehetősen széles
skálán mozogtak, nem álltak meg a
különféle divatos keztüknél. Orvo-
si segédeszközöket és betegápolási
cikket is bőven találhatunk nála,
mindennemű kaucsuk származékot
(„gummi”), de a teljesség igénye
nélkül álljon itt egy felsorolás:
haskötő, szuszpenzor, görcsér
harisnya, kötszer, irrigátor, belégző
készülék, gumipárna, gummilepedő,
fecskendők, pólya, gyógyvatta,

GUMMI ÖVSZEREK.

Gummi finom 1 frt, finomabb 2 frt,
legfinomabb 3 frt, valód franczia 4 frt
tucatonként.

Halhólyagok 3, 4, 5, 6 frt tucatonként.

Női övszerek orvosi rendelethez.

Irrigátorok 1'25, 1'50, 2'50 frt. Sérv-
kötők, saját készítmény 2, 3, 4, 5 frt.
Haskötők saját készítmény. Havi kötő.
Dianna övek igen célszerű és mindennemű
betegápolási cikkek, úgymint vatta 5, 9,
16, 25 kg. csomagokba, gásek, pólyák.
Különféle fecskendők, belégzési készü-
lékek kaphatók

Kemény Izidor

keztü és kötszerésznél Kecskeméten,
Nagykőrösi-utca 157. sz. a.

óvszer, halhólyag, vagina spray, harisnya,
mieder, jégérső, nadrágtartó, permete-
ző és borfejtő gumicsövek. Szétküldés a
legnagyobb titoktartás mellett.

Fanto L.

A rövidítés feloldásával Fanto Lipót nevét
kapjuk meg, aki 1928 novemberében
nyitotta meg e helyt szemüveg-, optika- és
fotocikk-kereskedését. A Fanto család
az egyik, ha nem a legismertebb fényké-
pész dinasztia Kecskemét történetében.
Székhelyük, családi fészük és üzleti
központjuk is a Luther-palota volt, hiszen
a Mester, Fanto Bernát családjával az
egyik udvari lakásban élt, az udvarban volt
világ színvonalon felszerelt műterme is, és
idősebb fia, Lipót (akit édesapja kitanított a
fotográfusi mesterségre) szintén itt nyitotta
boltját és „modern fotoszalon”-ját, csak az
utcafronton. Lipót konkurenciaként lépett

Kemény Izidor keztü- és sérvkötő-készítő Kecskeméten. Kőrösi-utca . (Lutheránus egyház bérpalotájában,
Szabadság-tér Rápa mellett.)

Saját készítményű keztü, sérvkötő, haskötő, suspensor, görcsér, harisnya stb. . Nagy raktár
betegápolási cikkekbe . Valód franczia férfi- és női-övszerek tucatonként
2, 4, 6 és 8 korona . Különféle minta 6 drb 1.80 kor. . Mindenféle haris-
nyák . Miederek mérték után is . Jégér alsó ruhák . Nadrágtartók . Mindenféle gummicsövek. 9-52

fel apjával szemben, Fanto Bernátné írja a rivalizálásról: „Itt a bálí szezon és minden tablót elvett a Papa elől. Ez a tény, hogy Apa és fia konkurrálnak egymással, holott egy-séges árakat kellene betartani. Amennyivel szebbek az itteni felvételek, mint a Fiúké, és olcsóbbak vagyunk. Mégis a fiatalok győz-nek, az idősebb felett. Ez a helyzet.”

Fanto Lipótnak azonban súlyosabb gondoljai is akadtak. 1932-ben került a törvényszék elé peres ügye, amiben 34 rendbeli csalással vádolták meg (köztük párizsi, berlini és más külföldi cégek is). Az iratok alapján az első világháború után (ahol hadnagyi rangig vitte) Grazban alapított borkereskedést, illetve ingatlanok adásvételével is foglalkozott. Nem mehe-tett túl jól az üzlet, érzékelhette a pénzügyi gondokat vagy szorongathatták a hittele-zők, ugyanis visszatért Kecskemétre (tőke nélkül) megnyitni üzletét, hogy abból majd törlessze adósságait. Állítása szerint nem volt tisztában az adósságok valódi nagy-ságrendjével, mert nem vezetett főkönyvet és nem voltak pénzügyi feljegyzései (hogy itteni üzlete nem volt bejegyezve, az már csak adalék). Ítéletet a meghallgatás után nem hoztak egészen 1934-ig. Ekkor, annak ellenére, hogy továbbra sem volt szándéká-ban tartozásainak kiegyenlítése, csak 200 pengő pénzbüntetést kapott.

Utítársul

jobbat nem találhat, mint a KODAK Retina fényképezőgépet. • Mindig készen van, de soha sincsen tényleg. Kezelése egyszerű és gyors. Egy telerka filmre 36 felvételt készíthet.

A modern ember fényképezőgépe a KODAK Retina, most részletekre vásárolható meg a foto-szaküzletekben, 6 és 12 havi hitelle. Itt van te-hát a kedvező alkalom a Retina megvételére.

Kérjen felvilágosítást a foto-szaküzletben

Kapható **FANTÓ LIPÓT** (Luther palota) Telefon: 7-8-9.

Szemüveg és Fotocikk

kereskedés

Fényképező műterem

MEGNYILT

A Luther palota Szabadság-téri frontján.

Tulajdonos:

Fanto Lipót.

Szemüveg látcső fotocikk

kereskedés és

modern fotoszalón

a Luther-palotában

Szabadság-tér Tulajdonos:

Fanto Lipót

Ugyanakkor szakmai érdemei elvitat-hatatlanok, folyamatosan képezte magát, például 1936-ban a Nemzetközi Mester-továbbképző tízhetes bécsi tanfolyamán vett részt, ahol a művészi fényképezés legújabb irányáról, az abszolút realiztikus fényképezésről tanult. Lelkesen számolt be a látottakról. Ilyen üzleteket és történe-tekét lát, ilyen értesüléseket szerez, aki a

Beretvás teraszáról báméskodik. Sőt, az előtérben, a terasz cserepes virágjainak sorában, egy bicikli csőrös dudáját is megpillanthatja. Talán a gazdáját várja, aki éppen a Beretvásban olvassa a napilapo-kat, számolja az eredményes piac után a bevételt vagy csak iszik egy feketét – a társaság kedvéért.

Tóth Anna

KECSKEMÉT.
Szabadság-téri részlet.

127. Minden jog fenntartva. 1934.

MONOSTORY
GYÖRGY
BUDAPEST
(LÓNYAI) U. 12.

Magyar nyelvműhely

Dr. Hattenloht Ertér
urleány meg
Dömösöd
est m.

8 FILLER 8

MAGYARORSZAG

KÓNYAI KYSS ALBERT,

FERENC JÓZSEF DRAGONYOSA

1853-ban, egy hétgyermekes családban látta meg a napvilágot Kónyai Kyss Albert. Családja Párvy szepesi püspök közeli rokonságában állt. Albert fiatalkoráról nem sok adat maradt fent.

A hadseregben mint dragonyos szolgált, főhadnagyi rangig jutott és számos kitüntetés tulajdonosa volt. A hadsereget végül kénytelen volt otthagyni egy szerencsétlenül végződött párbaj miatt. Albert azonban jó vívó lévén nem esett kétségbe, hanem elhatározta, hogy vívómester lesz belőle.

Az akkori egyik leghíresebb vívómester mellé állott be segédnek. Több európai ország településein is aktívan oktatott. Jénában, Göttingenben, Heidelbergben, Lipcsében, Marseilleben, és Toulonban is tömött sorokban álltak a fiatalok, hogy tőle tanulhassák a kardforgatás minden fortélyát.

Kalandot kereső természete azonban arra készítette, hogy Európát hátrahagyva

Amerikában próbáljon szerencsét. Mivel ott a lovagiasságnak sem hagyománya, sem divatja nem volt, így a vívás sem szerepelt az amerikaiak kedvelt sportjai között. Emiatt a vívótermet is kénytelen volt bezárni. Másik szenvedélyéhez, a zenéhez folyamodott. Zenekart szervezett, anyagi helyzete rendeződött.

Honvágát azonban nem tudta leküzdeni, néhány esztendő elteltével visszatért Európába, és előbb Bécsben, majd Pozsonyban telepedett le. Több ízben összemérte tudását az egyik nagy szerepet játszó arisztokrata család tagjával, aki igen szenvedélyes vívó volt. Kónyai többször is győzni tudott a gróf ellen, aki meghívta magához a nyárra, hogy együtt vívhasznak. A nyárból aztán négy év lett. A gróf halála szakította meg ezt az időszakot. A család húszezer forintot adott neki, valamint a gróf valamennyi vívófelszerelését végkielégítésül. Így tehát jelentős vagyonra és mintegy negyven kardra, fejdőre,

kesztyűre tett szert. Kassára került, ahol fénykorát élte, országos híre tett szert. Járt az országot, több településen is vívótanfolyamokat szervezett.

1887 májusában Eperjesen hatalmas tűzvész pusztított, majdnem a teljes város a tűz martaléka lett. Kónyai Kyss Albertnek a katasztrófahelyzetben tanúsított helytállásáért 1888. április 13-án I. Ferenc József Arany Érdemkereszt kitüntetést adományozott.

1890-ben Kecskemétre látogatott és három hónapos vívótanfolyamot szervezett, amelyről a Kecskemét című lap igen elismerően írt: „Ajánljuk Kyss urat, mint kitűnő szakképzett vívómestert a t. közönség becses pártfogásába, annyiival is inkább, mert pár hónapi itt tartózkodása után, a nyáron tartott vívó előadáson megmutatta, mennyire haladtak előre a vívásban tanítványai oly rövid idő alatt is.”

Ugyanebben az évben vívást oktatott a Torontáli Atlétikai Klubban, hathetes

vívótanfolyamot szervezett Sepsiszentgyörgyön, valamint a debreceni Aranybika szállóban Halácsy Antallal vívóbemutatót tartott.

1891-ben Makón oktatott, március 7-án pedig a Zentai Atlétikai Klubban kezdeményezésére elindult az első vívótanfolyam.

1894-ben Kassán megjelent könyve, „Vezérfonal a rendszeres kardvíváshoz” címmel és feleségül vette Várkövy Krusper Jolánt.

1896-tól kezdve három éven keresztül az Eperjesi Jogász Vívóegylet vívómesetereként oktatott. Szatmáron is vívótanfolyamot szervezett, majd 1904-ben elköltözött Kassáról Balassagyarmatra, azután a következő években rendszeresen tartott vívótanfolyamokat Esztergomban és Vácott. Érdemes megjegyezni, hogy nemcsak vívást, hanem ökölvívást és birkózást is oktatott. Ezután Erdélybe került. A kommün hatalma alatt végleg megtört, a románok mindenét elvették.

1920-ban visszaköltözött Pestre. Sehogy sem tudott álláshoz jutni, így utcaseprőnek állt be, valamint mellékjövedelmet abból tudott szerezni, hogy korcsmákba járt zongorázni. Mivel máshol nem tudott, egy valamikori halottasház hullakamrájában lakott, de még azt is el akarták venni tőle azért, mert „nem alszik ott”. Családja ekkor Újpesten lakott, felesége beteg volt, egyik leánya pedig a Király Színháznál volt színésznő, de olyan

Vívóterem

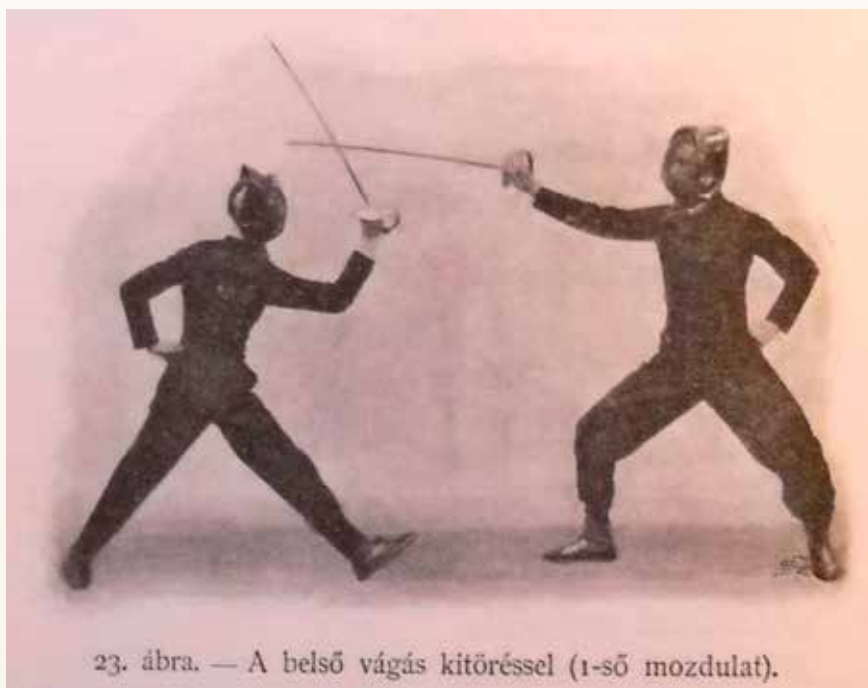
keveset fizettek neki, hogy még a villamosköltséget sem futotta ki.

Az egykori büszke dragonyostiszt – aki hajdanán személyesen beszélt Ferenc Józseffel és a tragikus sorsú Rudolf trónörökösrel is több éjszakát mulatott át – így lett nincstelen utcaseprő. Sorsát azonban olyan méltósággal viselte, hogy az egykori beszámoló az Új Nemzedék 1923. egyik októberi

számában az alábbi mondattal zárja Kónyai Kyss Albert történetét: „Az utcán felkapja a seprőt, lapátot és Kónyai Kyss Albert, az egykori dragonyostiszt söpör az utcán, mintha soha egyebet sem tett volna.”

Kónyai Kyss Albert 1941. február 5-én, 88 éves korában hunyt el. 2 nappal később temették el a X. kerületi Új Köztemetőben.

Máday Norbert

23. ábra. — A belső vágás kitöréssel (1-ső mozdulat).

KECSKEMÉTRŐL SOROZOTT BOSZNIA ÉS HERCEGOV

A Török Birodalom gyengülése következtében – a XIX. század második felétől – Bosznia-Hercegovinában több alkalommal is törökellenes felkelés bontakozott ki. A nagyhatalmak vezető politikusai – félve a balkáni háború kiterjedésétől – az 1878. június 13-án Berlinben kezdődő tanácskozáson döntöttek több fontos kérdésben. A berlini kongresszuson az Osztrák–Magyar Monarchia a nagyhatalmaktól felhatalmazást kapott, hogy fegyveres haderejével megszállja Bosznia és Hercegovina egész területét. A Monarchia hadvezetése a megszállás előtti években szervezte át a birodalom hadseregét. Már a kongresszus döntése előtt az Osztrák–Magyar Monarchia uralkodója, I. Ferenc József /1830–1916/ császár és király 1878. június 9-én részleges mozgósítást rendelt el a megszállásra kijelölt kontingens csapatai részére. Az alakulatoknak a mozgósítást követően 14 napon belül kellett elérni a menetkészletet. Utána elfoglalták a határ déli oldalán az összpontosítási körleteket.

A megszállásra mozgósított fegyveres erők

Ferenc József császár az okkupációs feladat végrehajtására egy külön erre a célra kijelölt sereget hozott létre, melynek hadrendi száma és megnevezése: császári és királyi /cs. és kir./ XIII. hadtest. Az inváziós erők parancsnokává báró Joseph Philippovic /1819–1889/ tábornagyot

nevezte ki. A hadtest és a megerősítésül rendelt 18. önálló hadosztály létszáma összesen 79.000 fő, 112 táborigényező és hegyi ágyú volt. A hadjárat idejére a sereget alárendeltségébe tartozott a 6., a 7. és a 20. gyalogos hadosztály, valamint a 18. önálló hadosztály. A cs. és kir. 6. gyaloghadosztály kötelékébe volt szervezve a pécsi cs. és kir. 52., valamint a kecskeméti cs. és kir. 38. Mollináry gyalogezred. A XIII. hadtest alakulatai részére június végén

rendelték el a teljes mozgósítást és a csapatok feltöltését anyagi javakkal, valamint fegyverzettel. Később még több gyalogos hadosztályt is mozgósított a Monarchia hadvezetése, amelyeket szintén bevetettek a megszállás során.

A cs. és kir. 38. gyalogezred históriája és hadereje

A 38. gyalogezred jogelődjét 1725-ben állították fel. Viszont a 38-as hadrendi számot 1769-ben kapták az uralkodótól. Az egység hosszú története során több jelentős hadjáratban és számtalan ütközetben bizonyította hősiességét és magas fokú harcászati képességét. Az ezred 1864-ben új csapatzászlót kapott. A zászlószalagon aranybetűkkel volt hímelve az alakulat jelmondata: „*Valorosi e fideli*” /Vitézen és hűséggel/.

A császár 1867-ben gróf Anton Ritter Mollináry Monte Pastello altábornagyot nevezte ki ezredtulajdonosnak. A régi rózsaszínű hajtókát /parolit/ feketére cserélték, attól kezdve pedig fehér csillagokat és ezüstszerű gombokat viseltek kék zubbonyos egyenruhájukon. Az uralkodó parancsára 1868 nyarától a 38. gyalogezred egyes századai /zászlóaljai/ egyre több alkalommal települtek a híres város garnizonjaiban vagy magánházaknál. A cs. és kir. 38. gyalogezred hadkiegészítését, 1867. január 28-án kelt királyi rendelettel, Kecskemétről és a környező településekről hajtották végre egészen az első világháború végéig. A regiment pótzászlóalja /tartálék kerete/ is Kecskeméten állomásozott.

A Mollináry gyalogezred békeidőben három zászlóaljból tevődött össze megfelelő fegyverzettel és felszereléssel. Mozdósítás alkalmával és háborús helyzetben aktívizálták a tartalék ezredét is, amely azonban csak két zászlóaljból állt. Az alakulatot még 1874-ben átfegyverezték a Wernld típusú hátultöltős szuronyos puskára, amelynek súlya 14,5 kg volt!

Alaki foglalkozás laktanyában

KATONÁK IS RÉSZT VETTEK VINA MEGSZÁLLÁSÁBAN

Cs. és kir. gyalogság díszmenete

A cs. és kir. 38. gyalogezred mozgósítása 1878 nyarán

A Duna–Tisza közéről sorozott és kiegészített 38. Mollináry gyalogezred részére is 1878. június 9-én rendelték el az általános mozgósítást. Két lépcsőben, teljes feltöltést rendeltek el mind az öt gyalogos zászlóalj részére. A berendelt tisztikar Kecskeméten gyülekezett a Népkörben. A legénység és a tartalékos állomány pedig a kaszárnyákban

A cs. és kir. 38. gyalogezred jelvénye

jelentkezett szolgálattételre. A bevonultatott tartalékos állományt szétszortták különböző alegységekhez, ahol megkezdték beöltöztetésüket. Rövidesen felszerelték őket különböző hadianyaggal és fegyverzettel. Kiképezték a legfontosabb katonai, harcászati és őrszolgálati tudnivalókra. A következő napokban, hetekben végrehajtották az alegységek összekovácsolását. Lövészetet végeztek kisebb-nagyobb kötelékekben.

Azokban a napokban Kecskeméten sokszor énekelték a Mollináry-bakák:

A 38. gyalogezred menetzászlója

Tisztek pihenőben valahol Boszniában, 1878

„Boszniába kell a magyar rakásra,
Idehaza foly a sírás javába,
Sír az anya, sír a testvér, szerető,
Mikor telik már be az a temető?”

A cs. és kir. 38. gyalogezrednél az I., a II. és a III. zászlóalj tartozott a serezed hadrendjébe. A IV. és az V. zászlóalj pedig a tartalék ezred kötelékébe volt szervezve. Oberbacher ezredes, a 38. serezed parancsnoka jelentette előljárójának, a 6. hadosztály parancsnokának, Karl von Tegetthoff altábornagynak, hogy egysége végrehajtotta a mozgósítást és felkészült a menetre, valamint a megszállási feladatok végrehajtására.

A 38-asok búcsúztatása és a menet végrehajtása

A császári és királyi 38. gyalogezredet Kecskeméten a Czollner téren sorakoztatták fel, ahol ünnepélyes külsőségek között búcsúztak el a Balkánra utazók, hogy ott végrehajtsák a megszállási feladatokat. Az ünnepséget követően óriási tömeg kísérte az állomásra a harctérre indulókat. Az ezredet vasúton, gyalogosan, illetve 54M hadtápszekereken juttatták el a hadműveleti területre. A kiadott menetparancs értelmében 1878. június 30-án kezdte meg

az indulást az egység a kecskeméti vasútállomásról, mintegy 1600 fővel. Az ezred menetvonala: Kecskemét, Szeged, Gombos, Eszék, Mustar, Neudorf, Andrevice, Brod, Maglaj, Zenica, Visoko, Szarajevó, Mokron, Slazinác és Rogotica volt.

A meghódítandó tartományok rendkívül rossz úthálózattal és nehéz, néhol szinte járhatatlan terepviszonyokkal rendelkeztek. A Monarchia fegyveres ereje négy hadosztályban, mintegy 160 km-es szélességben nyomult be a tartományokba. A 38-as bakák besorolása a 6. gyaloghadosztály kötelékébe időben megtörtént. A menet elég lassan haladt előre. Hatalmas esőzések is nehezítették

A cs. és kir. hadsereg színes egyenruháiban büszkén feszített a katona

az előrejutást. Az alakulat csak július 30-án lépte át a Száva folyón akkor épített pontonhidat. Rövidesen találkozóharcot vívtak a kegyetlen harcmodort folytató ellenséges erőkkel. A fegyverrel felszerelt, lőszerrel bőségesen ellátott muzulmán felkelők létszáma meghaladta a 100 ezer főt. A helyi lakosság mindenütt ellenszenvvel és ellenségesen fogadta a bevonuló idegen csapatokat! A hadvezetőség augusztus 18-án elrendelte a 38. tartalék ezred mozgósítását és harctérre indítását. Gyors felszerelés, kiképzés után augusztus 29-én kezdték meg az egység kiszállítást. Ők szeptember 14-én keltek át a Száván. Ferenc József császár még több hadtestet is mozgósított, majd kivézenlyelt a megszállás segítésére.

Háború óriási áldozatokkal

Az Alföldről sorozott 38. Mollináry gyalogezred katonái az ellenséges területen – kisebb-nagyobb találkozóharcok után – augusztus 18-án már Szarajevó ostromában vettek részt. A következő nap az Osztrák–Magyar Monarchia csapatai rendkívül véres küzdelemben, hősi harcok árán elfoglalták a várost. Szarajevó bevételénél a kecskeméti bakák 4 zászlót, 490 puskát, 30 ágyút, 1000 gránátot, kétmillió lőszert, valamint egyéb hadianyagot és felszerelést zsákmányoltak. A város elfoglalása után mintegy 300 ellenséges katona teteme feküdt szanaszét az utcákon, 600 foglyot ejtettek a magyarok. A győzelem kivívásá-

Zellner Sándor karmester

Heinrich Mittel őrnagy
ezredparancsnok

Bárá Joseph Philippovic
tábornagy

ban jelentős szerepet kaptak a kecskeméti 38-asok is, amit bizonyít az is, hogy a város bevétele után 25 személy kapott valamilyen katonai kitüntetést.

A magyar alakulatok mozgását és tevékenységét nehezítette, hogy a helyi lakosokból szervezett gerillacsapatok kellemetlen hadviselést folytattak a területükre bevonuló csapatok katonái ellen. Az ő helyismeretük kiváló volt, a mieink pedig a menetek idején nem végeztek mindenhol alapos harcfelelőítést. A lakosság zömének a támogatását is élvező, gerilla-hadviselést folytató ellenség mindenhol szívós ellenállást fejtett ki a Monarchia katonáival szemben.

A pacifikációs hadjárat idején a császári és királyi hadsereg katonái nagyon sokat szenvedtek az ottani szokatlan klímától. A nyári hőségben végrehajtott menetek, ősz-

szel pedig az állandó esőzések és a hideg éjszakák – amelyeket sokszor a szabadban töltöttek a bakák – nagyon igénybe vették a harcosok energiáját, rontotta a harci kedvüket. A katonaság élelemmel történő ellátása sokszor akadozott, sújtotta őket a vízhiány és az is, hogy nem volt nekik megoldott a váltóruházatuk sem.

Szeptember 3-án Mokrinál a felkelők ellenében vívtak a kecskeméti rendkívül véres és elkeseredett harcot, amelynek során a Mollináry ezred állományából többen hősi halált haltak: Mukaczisky Sándor hadnagy, Illés Sándor szakaszvezető, Bonal Sándor tizedes, Szelestyei József, Rabcsó Imre, Nagy Alajos, Berger György, Kardos Venczel, Faragó Pál, Hofgerang János, Dakó István, Fehér István és Kis István közvétezek. Súlyosan sebesültek: Horváth Pál szakaszvezető,

A cs. és kir. hadsereg katonái

A gyalogság öltözte az 1800-as évek végén

Szűcs József, Szeme László, Bodor Antal tizedesek, Barna Szabó István trombitás, Kovács Sándor, Markovics Mihály, Szilágyi Márk és Illés Gábor közvitézek. Könnyű sérülést szenvedtek: Hartman Vilmos főhadnagy, Reich Bernát, Bart István őrmesterek, Balla Márk szakaszvezető, Szchaffenberg Imre, Kiss Sándor, Baranyai János tizedesek, Szabó János őrzető, valamint 22 közvitéz.

A magyar hadkiegészítési ezredek – közte a cs. és kir. 38. Mollináry gyalogezred – katonái minden harci bevetés során kitűntek vitézségükkel, rettenthetetlen bátorságukkal és hősiességükkel. Ezért is kerültek gyakran bevetésre ott, ahol szükség volt elszántságukra! A veszteségük nagyobb volt az átlagnál! Részt vettek 1878. szeptember 16-án a goriczai ütközetben is, ahol hősi halált haltak: Deutch Ferenc tizedes, Fodor Ferenc, Klarek Sándor, Csabay Ferenc és Andó József közvitézek. Megsebesültek: Leczer Mátyás őrzető, Bácsányi József, Bujdosó János és Verebely Mihály közvitézek.

Szeptember 17-én a baracscai ütközetben elesetek: Ványúr János szakaszvezető, Faragó Balázs és Révfy Ede tizedesek, Jós Pál, Farkas Dömötör és Bartha András közvitézek. Ezenfelül 11 katona megsebesült, Berus István honvéd pedig eltűnt.

A Mollináry gyalogezred bakái hősieken harcoltak szeptember 21-én, a Szenkovics és Bandin közt zajló nagyszabású csatában is, ahol szétverték az ellenfél mintegy kétezer fős csoportosítását. Ezekben a harcokban megsebesültek: Dedas József és Tóth Zsigmond őrzetők, Bekes János,

Jubileumi Emlékérem, 1873

Nagy Ezüst Vitézségi Érem

Arany Vitézségi Érem

Szunyogh Elek, Almásy István, Pekecs Pál, Farkas Károly és Szabó Gábor közvitézek.

A Mollináryak tartalék ezrede tovább maradt a megszállt tartományokban, mint a serezed. Ők még október-november hónapokban is harcban álltak a helyi gerillákkal. Pittel őrnagy parancsnoksága alatt október 23-án Gorazda település mellett jelentős haditettelt hajtott végre a tartalék ezred. Ősztől kezdve Grazanicza és Gradasc környékén megszállási és biztosítási feladatokat láttak el.

A cs. és kir. 38. gyalogezred a megszállás hadműveletei során 8 ütközetben és egyéb véres manőverekben bizonyította rendkívüli bátorságát és kiemelkedő hősiességét. Méltán vívta ki a hadvezetőség elismerését. Az ezred összes vesztesége: hősi halott 3 tiszt, 46 altiszt, közvitéz. Ezenfelül 196-an szenvedtek súlyos vagy könnyű sérülést, többen pedig eltűntek.

Az Osztrák–Magyar Monarchia csapatainak Bosznia és Hercegovina okkupációja jelentős véráldozatába került. Tényleges veszteségek: hősi halott 3300 fő, sebesült mintegy 6700 katona és több száz pedig eltűnt a hadjárat idején. Mindezeket felül majdnem százezren betegedtek meg.

Ünnepség a hazatérő hősöknek

Októberben megszűntek a véres harcok Boszniában, ezért a megszállásban részt vett csapatok egy részét kivonták a hadműveleti területről. A 38. gyalogezred serezedre november 6-án kezdte meg a hazaindulást Szarajevóból, s november 16-án, délután 3 órakor 1500 katona sorakozott fel Kecskemét főterén.

Gyalogos hadnagy díszben

Gyalogos katona menetöltözetben

Cs. és kir. hadsereg gyalogos katonája teljes felszereléssel

Gyalogos katona és huszár

Bosznia-Hercegovina-i Emlékérem elő- és hátoldala

Mária-Terézia Katonai Rend
lovagkeresztje

Csákó címerek

A hadjáratból hazatérő hősokeket virágesső, örömkönnyekek és elismerő, méltató szavak fogadták a híress városban. A település akácfasoros utcáin a lakosok és a rokonok mindenhol virágokat dobáltak a menetelő katonáknak és tiszteknek. A hozzátartozók, de az egyszerű polgárok is szívből köszöntötték a megszállási feladatokról hazatérőket. A 38. ezredből 13 század érkezett haza vonattal. A fogadási ünnepségen az ezredzenekar a Rákóczi-indulót játszott. Ezenfelül még négy cigányzenekar is közreműködött. A szónokok méltatták a katonák bátorságát és helytállását. A csapatok bakáit az ünnepség után terített asztalok várták. Este a színházban díszelőadás, majd bankett volt a katonák tiszteletére. Rövidesen leszerelték a hadjáratra bevonultatott tartalékos állományt.

A következő csoport 1878. december 25-én érkezett a békehelyőrségbe, majd

A cs. és kir. gyalogság rohama, 1878

Gyalogos tisztek

1879. április 2-án hazatért Kecskemétre az addig Boszniában megszállási feladatot ellátó tartalék ezred is. Oberbacher ezredes, a 38. gyalogezred parancsnoka üdvözölte a hazatérő harcosokat. Természetesen ők is hasonló fogadtatásban részesültek a polgári, egyházi és katonai előjárók részéről, mint a seregzred vitéz bakái. A Monarchia vezetése a megszállást követően, egészen 1918 őszéig, 3-4000 fős katonaságot állomásoztatott a Novi Pazar-i Szandzsákban.

A hősokeknak járó elismerések

A megszállásban kitűnt kecskeméti katonák közül több mint százán kaptak valamilyen látható elismerést. Nagyszerű hőstetteikért és kiemelkedő

bátorságukért 118 fő Arany vagy Ezüst Érdemkeresztet, valamint a Vitézségi Érem különböző fokozatait kapták. 1879 márciusában minden katona megkapta az 1873-ban alapított Hadiérmét is. A 38. gyalogezred története több alkalommal is említette a néhány csatában sebesült Markó Pál őrmester nevét és hőstetteit. Egyszer Arany Vitézségi Érmét is kapott. Szarajevó bevételét után pedig egy lelkes osztrák hazafi által felajánlott ezerforintos pénzzutalmat is kiérdemelte. Merász Mihály tizedes is Arany Vitézségi Érmét vehetett át. A megszállás befejezése után a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét adományozták báró Heinrich Pittel alezredesnek, a cs. és kir. 38. tartalék gyalogezred parancsnokának. Érdeme: ezredével hadműveleti területen kiváló harc feladatokat oldott meg!

Bosnyák katonáktól zsákmányolt puskák

Bosnyák fegyverek

Emléktábla a hősi halottak tiszteletére

A Bosznia-Hercegovina területén 1878-ban történt véres hadjárat emlékére Kecskemét helyőrségben díszes emléktáblát állítottak a Nagytemplom főbejárata melletti falra. Az emléktábla-állítást a cs. és kir. 38. gyalogezred még élő, a megszállási feladat végrehajtásában részt vevő katonái és a város vezetői kezdeményezték. A márványból készült emléktábla ünnepélyes felavatására 1890. október 25-én került sor a Nagytemplom előtti téren. Az ünnepségre

felvonult a 38. gyalogezred Kecskeméten állomásozó II. zászlóalja és az ezredzenekar Zellner József karnagy vezényletével.

Az ünnepség gyászmisével kezdődött. Megjelentek herceg Lobkowitz Rudolf altábornagy, a IV. hadtest parancsnoka, gróf Üxküll tábornok, hadosztályparancsnok, valamint a város és az egyházak képviselői. Az emléktábla előtt beszédet mondott báró Pittel Spiegelfeld ezredes, a cs. és kir. 38. gyalogezred parancsnoka és Tronner Alfréd őrnagy, a 38. gyalogezred hadkiegészítő keretének parancsnoka. Bogyó Pál apátplébános is mondott emlékbeszédet, majd felszentelte a leleplezett díszes emléktáblát.

A díszmenet után a Beretvás vendéglőben díszebéden vettek részt a meghívottak. A legénység pedig a kaszányában ünnepi ebédet kapott.

A hősi halottak neveit őrző emléktáblán az alábbi 49 név volt olvasható:

Blaske Albert, Zsíros Zsigmond főhadnagyok. Mukaczisky Sándor hadnagy. Illés Sándor, Vanyúr János szakaszvezetők. Bonal Sándor, Deutsch Fülöp, Faragó Balázs, Révfy Ede, Topál Sándor tizedesek, Bognár István őrzető. Andró József, Babnó Imre, Bartha János, Berger György, Bodor Mihály, Bognár János, Csabay Ferenc, Dakó István, Davanyec Mihály, Farkas Dömötör, Faragó Pál, Fehér István, Fodor Ferenc, Földes

Huszárok díszruhában

Balkáni fegyverek

Werndl típusú puskaszuronyok

Bosnyák fegyverek

István, Friedman Samu, Hofgesang József, Horváth József, Jellencsics Balázs, Jós Pál, Juhász Pál, Kardos Venczel, Katona János, Kis István, Klarik Sándor, Lukács Elek, Mafcsány József, Miklián Márton, Nagy Alajos, Nagy István, Nemes István, Pesthi Ambrus, Rabcsó Imre, Szalay Lajos, Szelestyei József, Szűcs Lajos, Takó István, Tarpai István, Vörös Benő közvitéztek.

A cs. és kir. 38. gyalogezred veteránjai rendszeresen találkoztak Kecskeméten és mindig megkoszorúzták a hősi halottak márvány emléktábláját. Jubileumi bajtársi összejövetelt tartottak Szarajevó bevételének 25. évfordulóján, 1903-ban. Ezt 5 és 10 év múlva is megismételték a hadastyánok.

A diktatúra idején, az 1940-es évtized második felében az emléktáblát eltávolították a Nagytemplom homlokzatáról. Holléte ismeretlen.

A Bosznia-Hercegovinai Emlékérem alapítása

Az uralkodó a megszállás 30. évfordulóján emlékérmét alapított azok részére, akik 1908. október 5-én szolgálatot teljesítettek az 1878-ban megszállt tartományokban a hadtest kötelékében, illetve a különböző állami hivatalokban. Az érmet csak 1315 személy kapta meg.

Szobor Kecskeméten a Mollináry gyalogezred emlékére

A cs. és kir. 38. Mollináry gyalogezred volt Kecskemét első háziezrede. Az egység az I. világháború után megszűnt, de dicső tettei és volt katonáinak kötődése a híros városhoz nem halványul sohasem. Többen is megírták a 38-asok dicső és örökre maradandó történetét. Az alakulat

veteránjainak kezdeményezésére 1942-ben hősi emlékművet állítottak a Katona József Színház parkjában. A háborús események miatt csak 1943. október 11-én tudták felavatni Kisfaludi Stróbl Zsigmond nagyszerű alkotását. Az emlékmű felirata: „*Nincsen párja a Mollináry bakának*”.

Kenyeres Dénes

Felhasznált irodalom:

- Liptai Ervin: Magyarország hadtörténete II. kötet. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985.
- Józsa György Gábor: Ferenc József zászlai alatt. Corvina Kiadó, Budapest, 1990.
- A Kecskeméti Lapok korabeli számai.

Harc a hegyekben, Boszniában

Horthy Miklós és a koháryszeñtíörinci vadásztársaság 1929. A képen balról jobbra: Horthy Miklós, Fáy István, Pekár Gyula, Balásfalvi Kiss Ferenc, Bethlen István, Zimay Károly, Kiss Endre, Ráday Gedeon.
Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

HORTHY MIKLÓS KECSKEMÉTI VADÁS

Nagybányai Horthy Miklós (Kenderes, 1868. jún. 18. – Estoril [Portugália], 1957. febr. 9.) sorhajókapitány, Ferenc József szárnysegéde, ellentengernagy, Magyarország kormányzója szenvedélyes vadász volt. Ötéves kora óta lovagolt. A kenderesi családi birtokon fogott először kezébe vadászfegyvert, s a vadászat iránti lelkesedését egész életén keresztül megőrizte. 1892-ben fiatal sorhajótisztként több mint két évig járta a tengereket egy Saida nevű korvetten. Leirhatatlanul sok helyen megfordult. Járt Indiában, Ceylonban, Hongkongban, Bangkokban, Jáván, Ausztráliában, Új-Zélandon, Kaledóniában, s amikor lehetősége volt rá az út során, nem mulasztotta el a vadászatot. Meghívást kapott párdúc- és tigrisvadászatra Indiában, Ausztráliában kenguru vadászon, Borneón bantangra vadászon (a vadszarvasmarha egy fajtája) vett részt.

Ferenc József szolgálatában (1908–1914) Horthy Miklós elsajátította az osztrák vadászok körében használatos szakkifejezéseket, amelyeket csak a beavatottak értettek. Őfelségével – aki maga is idős koráig űzte a vadak elejtését – Ischlben és a mörzsteggi hegyek között leggyakrabban zergére vadásztak, de alkalma volt szarvast is elejteni és fajdkakasvadászatokon is sikeresen szerepelt, legkedvesebb vadja azonban a vaddisznó volt. (Vadászatokon az uralkodó-

val mindig a helyi viseletbe öltöztek.) Nagy hatással volt Horthy Miklósról Ferenc József személyisége, a kötelességteljesítés iránti elhivatottsága, lovagiassága, és az, hogy a vadászatban csak a tisztességes, „vadászias” viselkedést fogadta el.

Az első világháborút sorhajókapitányként, majd tengernagyként küzdötte végig. A kommun bukása után – a rendkívül nehéz külpolitikai helyzetben – fővezér, majd Magyarország kormányzója lett. Államfő-

ként ő gyakorolta a királyi felségjogokat – a nemesség adományozásán és a főkegyúri jogkörön kívül –, hadüzenetekhez, békekötésekhez az országgyűlés hozzájárulása kellett, de ő volt a legfelsőbb hadúr és nemzetközi viszonylatban ő képviselte az országot. (A törvénykezdeményezést, a végrehajtó hatalmat a kormányon keresztül gyakorolta, a törvényeket azonban nem szentesítette, hanem kihirdette. 1920:I. tc.)

Mint – a területében és lélekszámban megcsonkított – Magyarország vezetőjét, Horthy Miklóst számos külföldi méltóság hívta meg többek között vadászatokra is. Több alkalommal vett részt vadászon Lengyelországban, Németországban. Ezekkel a vadászatokkal kapcsolatban Horthy Miklós „Emlékirataim” c. visszaemlékezésében így írt: „... Vadászatokra szóló meghívás... olykor a politikában a hivatalos látogatásnál is több eredménnyel járhat. Ha az ember szenvedélyes vadászt lát vendégül,

és külügyminiszterét, a gathialai maharadságot, a Magyarországon levő követések vezetőit, Ribbentrop német külügyminisztert, Canaris német tengernagyot stb. (Még a második világháború hónapjaiban is talált módot arra Horthy Miklós, hogy vadászpuskáját kézbe vegye, 1943 decemberében von Papen ankarai német nagykövetet látta vendégül vadászaton.)

Magyarországi főuraktól, megyék, városok előjáróitól is számos vadász meghívást kapott a kormányzó, melyeknek nagy élvezettel tett eleget. Mezőhegyes pl. kedvelt terepe volt a politikai vadászatoknak, rendszeresen ismétlődtek itt kormányzói vadászatok, amelyeken számos miniszter

vett részt. A vadászat nem csak a nagypolitikában részt vettek számára volt fontos megbeszélési pont, de a helyi vezetőknek is alkalmat adott – minden bizonnyal – mind hivatalos, mind magánügyeiknek a prominens vendéggel való megtárgyalására.

Mint Gödöllőn vagy Mezőhegyesen, bizonyos rendszeres kormányzói vadászatról Kecskemét esetében is beszélhetünk. Horthy Miklós ugyanis Kecskemét koháryszentlőrinci birtokán az 1920-as, 1930-as években a polgármester meghívására több alkalommal részt vett vadászaton. Koháryszentlőrinc korábban a Rákóczi, majd a Koháry és Coburg család birtoka volt, de régtől fogva kecskeméti lakosok bérelték.

ZATAI

szinte magától adódik a vele való érintkezés feszélyezetlen volta. Ilyen körülmények között a politikai megbeszélés is könnyebbé és nyíltabbá válik, mint egy értekezleten. Akár eredményes az eszmecsere, akár nem, a nyilvánosság számára a találkozás politikamentes jellege hangsúlyozható, s ez adott esetben előnyös lehet.”

Horthy Miklós kormányzóként használatba vette a gödöllői királyi kastélyt és koronauradalmat. Ennek erdőssége és földje 56 kat. holdra terjedt. Vadászterülete híres volt szarvas-, őz-, vaddisznó-, fácán-, fogoly- és szalonkaállományáról. Ez 1920 után jórészt Horthynak volt köszönhető, aki nemcsak szenvedélyes vadász volt, de szerette és óvta is a vadat. (Minden komolyabb vadászati mozgalom iránt érdeklődött, vadászati kiállításokon az általa ejtett vadak trófeái is szerepeltek.) A kormányzó gödöllői vadászatokra számos külföldi vendéget is hívott, pl. a walesi herceget, az olasz királyt

Balra Nagybányai vitéz Horthy Miklós, Magyarország kormányzója

Dr. Dömötör Lajos

Dékány László

Bakkey József

Zimay Károly

Kecskemét városa 1907-ben vásárolta meg a több, mint 11.000 hold területű pusztát Fülöp szász-coburg-gothai hercegtől. A területet 1913-tól közigazgatásilag is Kecskeméthez csatolták. A birtokon vadakban igen gazdag, 800 holdnyi tölgyerdő is volt. A város vadászházat épített itt és ez lett a város vadászterülete. (A vadászház a második világháború végén elpusztult, vele pusztultak az ide „menekített” levéltári, múzeumi kincsek, ritkaságok.) A mindenkori polgármester szívesen hívott ide vadászni előkelő vendégeket. A költségeket a saját reprezentációs keretéből állta, a városi tanács azonban időről időre támogatást is megszavazott e célra. „Tekintve – olvasható a tanács 1923. december 31-i határozatában –, hogy ezen vadászaton a város jóakaróin kívül sok magas állású személyiség is részt vesz, kiket a polgármester úr a város közönsége érdekében hív meg, a városi tanács az 1923/24 vadászévben, az előbb jelzett célra 150 Egyszázötven liter bort a szikrai pincéből kiutal.” A város levéltárában őrzött iratok tömegében ez az egyetlen irat maradt meg a polgármesteri vadászatokkal kapcsolatban, de ebből is kitűnik, hogy ezeken a vadászaton a város ügyeit érintő megbeszélések is folytak.

Horthy Miklós először 1922. december 8-án két fiával (Miklóssal és Istvánnal) tett eleget a kecskeméti polgármester – Zimay Károly – vadászatra való meghívásának. Ittlétéről – érdekes módon – az újságok nem írtak, csak a város törvényhatósági bizottsága közgyűlésén emlékezett meg róla a polgármester közlés szintjén.

Hivatalos minőségben Horthy Miklós már korábban, 1920. febr. 7-én is járt Kecskeméten mint a Nemzeti Hadsereg fővezére, s királyhoz méltó fogadtatásban részesült.

Ugyanezen év augusztus 27-én már mint Magyarország kormányzója fogadta Fáy István kecskeméti főispán – aki 1937-ig töltötte be ezt a hivatalt – üdvözlőbeszédét a vasútállomáson, a csongrádi Tisza-híd felavatására való utazása közben.

A következő vadászat a kormányzó részvételével 1924. dec. 21-én zajlott Kecskemét birtokán, Koháryszentlőrincen. Ismét két fiával és Bethlen István miniszterelnökkel, gr. Ráday Gedeonnal, Pekár Gyulával és Zsitvay Tiborral, Kecskemét nemzeti gyűlési képviselővel jött vadászni Koháryszentlőrincre, Zimay Károly polgármester meghívására. (A helyi napilap, a Kecskeméti Közlöny számolt be az eseményről.) Előző este a kormányzó és fiai különvonaton érkeztek a szentlőrinci vasútállomásra. Az éjszakát a vonaton töltötték. 21-én reggel 9 órakor szálltak ki a vonatból. Az állomáson már díszes fogadóbizottság köszöntötte őket, élükön Fáy főispánnal és Zimay Károly polgármesterrel. Az üdvözlés után kocsikon a majorhoz (vadászházhoz) hajtottak. Itt kellemes hangulatú reggelin vettek részt a vendégek. Kecskemét vezető férfijai közül meghívást kaptak a vadászatra: Perlaki Eckensberger György tüzérezredes, állomásparancsnok, dr. Kiss János, a törvényszék elnöke, balásfalvi Kiss Ferenc, a helyi vadásztársaság elnöke, Dékány László helyettes polgármester, Dömötör Lajos, Garzó Sándor, dr. Révész Sándor tanácsnokok, Pozsgay Rezső kegyesrendi házfőnök, dr. Hetessy Kálmán ref. lelkész, dr. Szabó Kálmán múzeumőr, dr. Kiss Endre ügyvéd (a Kecskeméti Közlöny felelős szerkesztője, később tisztí főügyész, majd polgármester, főispán). 10 órakor kezdődött el a vadászat a szentlőrinci erdőben. A vadászat fő rendezője Bakkey József

főerdőmester volt. Hat hajtást tartottak. A vadakat a környékbeli felfogadott béresek hajtották a vadászok felé. A kedvezőtlen idő ellenére 100 fácánkakast, 95 nyulat és egy rókát ejtettek. (A rókát Zimay Pál gyógyszerész, a polgármester testvére lőtte.) A zsákmány legnagyobb részét a vendégek ejtették, akik nagyon elégedettek voltak a vadászattal. Délután 3 órakor volt az ebéd a majorban. Az ételek egyszerűek voltak, de ízletesek. Készítésüket Zimay Károlyné, a polgármester felesége és Dömötör Lajosné felügyelték. A kormányzó két fia is (István harmadéves műegyetemi hallgató volt

Balásfalvi Kiss Ferencz

Zsitvateői Zsitvay Tibor

Dr. Fájai Fáy István

Révész Sándor

ekkor, Miklós pedig az érettségi előtt állt) nagyon kellemesnek tartották a vadászatot és mindennel elégedettek voltak. A vendégek fél ötig maradtak, majd az állomásra hajtottak. A különvonat Kecskemétre vitte a magas vendégeket, ahol a fél hatos budapesti személyvonathoz csatolták a különszerelvényeket. Bár a helyi sajtó nem adott előzetes tájékoztatást a kormányzó ittlétéről, mégis híre ment a városban, így nagyszámú városi polgárság gyűlt össze a vasútállomáson Horthy Miklós üdvözlésére. A kormányzó kiszállt a kocsiból és megköszönte az üdvözlést. (Arra vonatkozóan sem

a sajtóban, sem az iratokban, sem ekkor, sem a későbbiekben még csak utalás sem található arra vonatkozóan, hogy milyen tárgyú megbeszélések folytak a vadászaton Kecskeméttel kapcsolatban.) Tény azonban, hogy 1925-ben kultuszminiszteri leirat érkezett a polgármesterhez, amelyben kilenc külterületi iskolának államsegéllyel történő felépítésére tett javaslatot a tárcavezető. A város ezt örömmel fogadta és saját költségén még 19 iskola építését vállalta.

A következő, 1927. évi vadászat előtt, 1926. október 4-én látogatott el Horthy Miklós Kecskemétre, 28 újonnan épült

tanyai iskolát adott át és itt avatta fel jelképesen az országban épült 361 külterületi iskolát is. Délelőtt érkezett különvonatán, majd még a délelőtti folyamán kilátogatott Szikrába, a város szőlőtelepére, ahol éppen szüret volt. A kormányzó olyan jól érezte magát, hogy visszaindulását kétszer is módosította. Még 1926-ban Kecskemét város a saját birtokára eső tiszauzi közúti és vasúti híd felépítésére öt milliárd korona hozzájárulást szavazott meg. (A Tisza-híd építését 1927 augusztusában kezdték meg.) 1927. október 17-én kezdték meg a keskeny nyomtávú bugaci vasút építését is. A Kecskemét–Kiskunmajsa nyomvonalon épült vasút terveit Bakkay József erdőmester és az erdőhivatal mérnökei készítették, építésére a város hitelt vett fel. (Az 59 km hosszú vasútvonal átadására 1928 szeptemberében került sor.)

Az 1927. dec. 8-án tartott polgármesteri vadászatra a kormányzó előző este 11 órakor indult Budapestről a személyvonathoz kapcsolt szalonkocsiján. Éjjel fél kettőkor érkezett Kecskemétre. Horthy Miklós különvonata, a Turán több szerelvényből állt. A kohárszentlőrinci vadászatokra általában kettő kocsival jött. A 9. számú vasúti kocsi egy étkezővel – nyolc személyes faragott asztallal –, konyhával, három hálófülkével felszerelt szalonkocsi volt. (A kormányzó különvonata a második világháború végén eltűnt, egy kocsija került vissza Magyarországra és egyet, ezt a 9-est 2020-ban vásárolta vissza a Magyar Közlekedési Múzeum, jelenleg felújítás alatt áll.) Azt nem tudjuk hitelt érdemlően bizonyítani, hogy ebben a 9-es számúban utazott Horthy Kecskemétre, de feltételezhetően. Horthy Miklós és kísérete (Ráday Gedeon, Sztranyovszky Sándor belügyi államtitkár,

Horthy Miklós és Liszka Béla a Koháry-majorban. Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

Purgly Emil főispán, a kormányzó sógora és Brunczvik őrnagy útimarsall) a külön kocsikban töltötték az éjszakát. Reggel utaztak tovább Koháryszentlőrincre. Az állomáson Fáy főispán, Zimay polgármester, Bezerédy őrnagy állomásparancsnok, Pókay őrnagy csendőrpáncsnok és Garzó Sándor rendőrőfőtanácsos fogadták a kormányzót és kíséretét. A majornál, a lépcsők előtt pedig a polgármester által meghívott vadászok társasága (többen az 1924-es vadászat vendégei közül, rajtuk kívül Szabó Iván képviselő és dr. Joó Gyula jogakadémiai dékán) fogadta a magas vendégeket. A vadászatot ismét Bakkay József erdőmester rendezte. A majorban elköltött reggeli után a vadászok 10 órakor elfoglalták állásaikat, majd kezdetét vette az első hajítás. Az utolsó hajítás – a hatodik – két órakor fejeződött be. A vadászat eredménye: 120 nyúl és 148 fácán, melyeknek legnagyobb részét a kormányzó és kísérete „hozta terítékre”. A vadászat után ebéd következett a majorban, ahol a kormányzó igen közvetlenül elbeszélgetett a jelenlévőkkel. (Azt, források hiányában, ebben az esetben sem lehet tudni, hogy milyen Kecskeméti érintő kérdések kerültek szóba az asztalnál vagy a személyes beszélgetések közben.) Távozásakor Horthy Miklós kijelentette, hogy „mindig szívesen jött Kecskemétre és nagyon kedves napot töltött itt most is” – írta meg a Kecskeméti Közlöny tudósítója. A kormányzó szalonkocsija Lakytelekről indult Kecskemétre, ahol az ötórás gyorsvonathoz csatolták a szerelvényeket. Egy év elteltével, 1928-ban a kormányzó ismét elfogadta Zimay Károly polgármester vadászatra invitáló meghívását. December 9-re szóló meghívás. Ezeket a vadászatokat mindig különös jelentőségűvé avatta Horthy Miklós jelenléte. Ugyanúgy szalonkocsiján érkezett a hajnali órákban Kecskemétre, itt töltötte az éjszakát és reggel 8 óra 30 perckor indult Szentlőrincre. A kocsiban vele utazott Miklós fia, Sztranyovszky belügyi államtitkár és útimarsallja, Brunczvik őrnagy. Rajtuk kívül a kormányzót egy testőr és egy vadász kísérte. A menetrend ugyanaz volt, mint korábban. Az állomáson Fáy István főispán, Zimay Károly polgármester és Pekár Gyula volt miniszter köszöntötte a kormányzót, majd autón a majorhoz hajtottak. A majornál a már megszokott vadásztársaság fogadta Magyarországi kormányzóját két sorban felsorakozva a lépcsőn. A vendégek között volt most is Purgly Emil főispán, Horthy sógora és Szávost Zoltán vezérigazgató (?).

Horthy Miklós kormányzó is résztvett Zimay Károly polgármester hétfői koháryszentlőrinci vadászatán.

Pompás őszi napon folyt le a vadászat, amelyen megjelentek: Zsitvay Tibor igazságügyminiszter, Almásy László házelnök, Pekár Gyula volt miniszter, Fáy István, Purgly Emil főispánok és más előkelőségek.

A kormányzó vonaton érkezett és délután utazott vissza a fővárosba.

Zimay Károly polgármester őszi vadászatának minden évben a legmagasabb vendég, Horthy Miklós kormányzó részvétele ad különösen értékes jelentőséget. Az idei vadászat tegnap zajlott le a koháryszentlőrinci erdőben, amelynek pompás őszi idő kedvezett, olykor-olykor a nap sugarai is előbujtak a aranyos ragyogással öntötték el a sík határt, zöld vetést, ezt a megkapó homokos alföldi tájat.

Kint már az előző napokban megkezdődtek az előkészületek a kormányzó fogadására, aki a hajnali tiszta vonathoz kapcsolódva különkocsiján érkezett a koháryszentlőrinci állomásra. Itt lekapcsolták a különkocsit, amelyet az első vágányra toltak közvetlen az állomás épülete elé. Ekkor még köd vonta be a határt. Reggel fél 8 órakor, a nap első sugarai a már fellebörgözött, fenyőággal díszített majort köszöntötték. A vendéglátó házigazda, Zimay Károly polgármester, Dömötör Lajos dr. h. polgármester társaságában felkészülve várta a vendégek érkezését. Zimay Károlyné és Dömötör Lajos dr.-né a háziasszony tisztelt látták el a kedves, mindenre kiterjedő figyelemmel.

Közben a polgármester kálauzolás mellett körültekintően a major nagyertermét, ahol villásreggelizés terítették. Bent megkapó a hangulat, választékos izlés, igazi nemes egyszerűség a dísz mindenek. A falakat fenyőkoszorúk fonják körül, a hosszú asztal stílusosan illeszkedik a felemelő keretbe. Innen egy kisebb szoba nyílik a kormányzónak fenntartva, ha vissza akar vonulni.

Nem sokkal fél nyolc után berobog az első fogat, Szabó Kálmán dr. muzeumigazgató és Kerner Ede erdőmérnök érkeznek rajta.

Ezután gyors tempóban egymásután érkeznek kocsik és autók a major nagy udvarába. Czirják László rendőrőfőtanácsos, majd Fáy István főispán következnek. Azután érkezik autón Szabó Iván dr. országgyűlési képviselő és Szávost Zoltán kormányfőtanácsos. Kiss Endre dr. főügyész, Hetessy Kálmán dr. ref. lelkész. A polgármester sorra üdvözlő mindenkit. Egy csukott, nagy autóból Almásy László, a képviselőház elnöke és Pekár Gyula képviselő száll ki. A többi meghívottak is sorra érkeznek: Sztranyovszky Sándor államtitkár, Purgly Emil kamarai elnök, Michnay Géza alezredes, állomásparancsnok, kint töltötte az éjszakát Bodoky László őrnagy, csendőrségi szárnyparancsnok, Kiss Ferenc, a Vadásztársaság elnöke, Joó Gyula jogakadémiai dékán, Révész Sándor, Garzó Sándor tanácsosok, Zimay Pál gyógyszerész, Szabó Jenő th. tanácsosok.

A program szerint 9 órakor három autó indul az állomásra, amely nem messzire a majortól odalátzik, hogy behozzák a kormányzót.

Közben a tornácra gyülekeznek a vendégek. Előbb Almásy, Pekár, Kiss Ferenc és Kiss Endre jelenik meg s beszélgetésbe kezdenek. A csoport egyre nő, már mindenki a tornácra van s hallgatják Pekár előadását, aki a Házból ad le néhány jó esetet. Ünneplés és kedélyes a hangulat. Alig 9 óra előtt néhány perccel az út felől még egy autó robbog be, a sár erősen felcsapkodta. Zsitvay Tibor lép ki belőle szívtárral a szájában smosolygósan fogadja, amint lelkesen ünnepel.

A következő percben mindenki az állomás felé tekint, ott már látni, hogy a kormányzó lelép különkocsijából. Rövid üdvözlés, a polgármester köszönti és megindulnak az autók felé. Pár pillanat s az autók indulnak. A park bejáratához sorakozik mindenki két oldalt sorfalat állva. Az ajtón kívül egyedül az igazságügyminiszter áll. Három autó jön, a középső hozza Horthy Miklóst. Közvetlen a bejárat előtt leáll, nyílik az ajtaja s kilép a kormányzó, rendkívüli szívéliesen nyújtja kezét Zsitvaynak s néhány szót vált vele. Nagy szürke, prémes bundában van s az ismerős arok láttára meglepődötten mosolyog, mint aki kedvelt, ismert környezetbe érkezik. Mindenki eljött kiált s a kormányzó sorra kezétfog mindenkit.

Ezután bevonulnak a nagyertermbe, ahol a villásreggeli várja a vendégeket. Ez mindössze 10–15 percig tart s már robognak is elő a kocsik, hogy a közeli erdőbe vigyék a társaságot. Előmegy a rendőrségi kocsi, azután a kormányzó autója, majd a házelnök autója, azután következik Zsitvay Tibor és így tovább.

Vagy negyedóra múlva megindul a felsorakozott hajtók serege, a megzavart fánkakasok rikácsolnak, ijedt nyulak futnak s nemsokára felhangzik az első puakalövés.

A vadászatot 134 nyúl, 176 fácán, 3 fogoly és 1 erdei szalonka esett.

A vadászat rendezői Kerner Ede és Fekete Lajos erdőmérnökök voltak.

A vadászat befejeztével ebéd volt, mely után a kormányzó kíséretével vonatra szállt. A vonat 4 óra 20 perckor hagyta el Szentlőrincet.

Horthy Miklós kormányzó végig kitűnően érezte magát a vadászatot és elutazásakor és üdvözlőket küldte Kecskemétné Zimay Károly polgármester utján.

Zsitvay Tibor.

Zimay K.

Kecskeméti Közlöny (1930. december 10.)

A helyi előkelőségek közül a már 1927-ben megismertek alkották a vadásztársaságot. Csak az állomásparancsnok személye változott meg, most Szilassy őrnagy képviselte a Kecskeméti állomásozó katonaságot. És még valami változás volt. Dr. Kiss Endre, aki korábban ügyvédként és lapszerkesztői minőségben vett részt a vadászatban, most mint a város főügyésze fogadhatta Horthy Miklóst. A vadászat rendezője most is

Bakkay József volt, csak a címe változott, fő-erdőtanácsos lett. Hogy ezek a hivatali emelkedések összefüggtek-e a kormányzó által is látogatott vadászatokkal, hitelesen nem bizonyítható. Az viszont tény, hogy a vadászatok során létrejött kapcsolatok fontos szerepet játszottak egy-egy személy életében. Néhányan emelkedhettek a hivatali ranglétrán, és a településnek is előnye származhatott az ilyen jellegű kapcsolatból.

A kitűnő villásreggeli után a vendégek kocsikon az állásokhoz hajtottak, s fél tízkor megkezdődött a vadászat. Hat hajtás volt, az utolsó negyed háromkor ért véget. Arról, hogy a vadászon hányat és milyen vadakat ejtettek el, nem tudósított a Kecskeméti Közlöny cikkírója. Pontosan fél háromkor kezdődött az ebéd, ahol a „szakácsművészet remekeit” tálalták fel. A hangulat kitűnő volt és Horthy „közvetlenül, nagy szeretetre méltósággal beszélgetett el a jelenvoltakkal”. Négy óra tíz perckor volt az asztalbontás. Ezután a kormányzó különkocsiján Kecskemétre, majd a fővárosba visszautazott.

Egy év múlva, 1929. december 15-én Horthy Miklós ismét jelenlétével tisztelte meg a kecskeméti polgármester koháriszentlőrinci vadászatát. Ezt megelőzően azonban, október 17-én a kormányzó ünnepélyes keretek között átadta az újonnan épített tiszai Tisza-hidat. Nagy jelentőségű volt ez a híd Kecskemét és a környező települések kereskedelme, gazdasági fellendülése szempontjából. Az év decemberében azután ismét a szokásos polgármesteri vadászatra érkezett a kormányzó. Most is az éjjel fél kettőkor érkezett személyvonathoz csatolták Horthy Miklós szalonkocsiját. Az éjszakát a kocsijában töltötte, ami 3 óra 41 perckor ért Koháriszentlőrincre. Részletes beszámolót közölt a vadászatot megelőző órákról a Kecskeméti Közlöny tudósítója. A hangulat érzékeltesére álljon itt egy részlet: „Fagyos, deres az éjszaka. Lassan telik az idő. A holdvilág óriásira növe vetíti sugarait a két remek kocsira, amelyek csendben állnak a koháriszentlőrinci állomás előtt, csupán a mozdony püsszeg halkán, amely a kocsikat fűti. A leeresztett függönyök mögül gyér világosság szűrődik ki. Az első kocsiban Magyarország kormányzója, a másodikban Sztranyavszky Sándor államtitkár, gróf Ráday Gedeon és a közvetlen kíséret.

Hat óra után kezd virradni. A fagyos lehelet szélesen belevág a szürkülő levegőbe. Beindulunk a majorba, ahol nagy készülődés előzi meg a magas vendég fogadását.

Reggel 8 órakor érkezik az első autó. Técsői vitéz Mórincz Kálmán ezredes, a Vitézi Szék kapitánya, Szabó Kálmán múzeumigazgató és Zimay Pál gyógyszerész száll ki belőle. Ekkorára már előbújt a nap is és bár még kissé hűvösen, de teljes pompában szórja sugarait szerteszét a nagy pusztaság felett. A majorság környékén felzibong az élet. Berobog az első fogat Bakay József erdőfőtanácsos és vitéz Fodor Vince mérnökkel. Ezután a fogatok percenként

érkeznek. Kiss János és dr. Dékány László, Szabó Iván dr. és Kiss Endre dr., Czirjék László és Hetessy Kálmán dr., Fáy főispán és Joó Gyula dr., Garzó Sándor, Révész Sándor és Szabó Jenő érkeznek egy-egy fogaton.

Pontosan 8 óra 45 perckor Fáy főispán, Zimay polgármester és Czirjék főtanácsos a város autójába ülnek és az állomásra hajtatnak a kormányzóért.

8 óra 48 perckor egy nagy csukott autó áll a major főbejárata elé Zsitvay Tibor igazságügy-miniszter és titkára lépnek ki belőle. Be sem indulhatnak még, amikor berobog egy szép barna kétüléses sportkocsi, a miniszterelnök kocsija, egy 35 lóerős Lancia. Maga Bethlen István gróf vezeti. Bokáig érő bőrkabát s autósapka az úti öltözéke. Kedélyesen kilép és fogadja Dömötör Lajos dr. h. polgármester néhány szavas szívélyes üdvözlését. Az igazságügy-miniszterrel együtt sorra kezdet fognak mindenkivel.

Ami alatt az üdvözlések tartanak, pontosan 8 óra 55 perckor a kormányzóval az állomásról kiindul az autó. Egy-két perc és befut a kocsi. Előre kilép Fáy főispán, nyomában Horthy Miklós kormányzó igen derűsen, rugékonnyan.

–Éljen!– kiált fel a várakozók csoportja. A kormányzó először a miniszterelnökkel, majd az igazságügy-miniszterrel és sorra mindenkivel kezdet fog.

–Jókor jöttem?– kérdezte mosolyogva.

–Jókor– felelnek rá egyszerre többen. Azután általános bemutatkozások kezdődnek. Az idő gyönyörű, ideális. Mindenki dicséri. A vendégek bevonulnak a majorba, ahol teát és felvágottakat szolgálnak fel reggelire.

9 óra 35 perckor előálltak a fogatok és autók. Legelől a kormányzó a főispán kíséretében a pár percrenyire fekvő erdőbe, a vadászat színhelyére hajtottak. Nyomban meg is kezdődött a puskák pufogása. Pekár Gyula később, a fél 10 órás vonattal érkezett meg.”

A 10 órakor kezdődött vadászat délután fél háromkor ért véget. 244 állat került puskavégre: 126 fácán, 116 nyúl és 2 erdei szalonka. A bőséges, jó hangulatban elköltött ebéd után a kormányzó két kocsiján Kecskemétre indult, itt a 4 óra 58 perckor indult gyorsvonathoz kapcsolták a szalonkocsikat. A vadásztársaság többi tagja este 7 órakor jött vissza Kecskemétre.

Egyik kedvenc városa lehetett Horthy Miklósnak Kecskemét, mert rendszeresen visszatért a polgármester koháriszentlőrinci vadászatára. 1927-ben, 1928-ban, 1929-ben és 1930-ban, egymást követő négy évben is elfogadta a vadászatra

szóló meghívást. Kecskemét is számos gesztussal mutatta ki a kormányzó iránti nagyrabecsülését. Hathatósan közreműködött a Horthy által kezdeményezett vitézi rend kialakításában, rendszeresen ajánlott fel földterületeket birtokából vitézi telkek adományozásához (legelőször éppen a koháriszentlőrinci városi birtokból). Számos intézmény, létesítmény átadására kérte fel a városvezetést a kormányzót (pl. pusztai népiskolák, tiszai híd, református tanítónőképző átadása). A város vezetői minden évben köszöntötték őt neve- és születésnapja alkalmából. Ilyenkor a várost fellebegtették, a hivatalokban szünnapi volt, a templomokban a kormányzóért istentiszteleteket tartottak, amelyeken nagy számban voltak jelen a helyben állomásozó katonák parancsnokai, a Vitézi Szék tagjai, hivatalnokok, testületek, egyesületek képviselői.

A polgármesteri vadászatokra azonban csak kevesen kaptak meghívást a város vezető férfitjai közül. Szinte állandó volt a meghívottak köre, csak néha bővült egy-egy személlyel, vagy változott, pl. a katonai parancsnok személyének változásával.

1930-ban december 8-án került sor a vadászatra, amelyre még most is Zimay Károly – aki 1934-ig volt Kecskemét polgármestere – hívta meg Horthy Miklóst. A kormányzó szokás szerint különvontán érkezett a hajnali órákban. A fővárosi meghívottak között volt Szávost Zoltán kormányfőtanácsos, Sztranyovszky Sándor államtitkár, a NEP ügyvezető elnöke, Pekár Gyula volt miniszter, Zsitvay Tibor igazságügy-miniszter, Almásy László házelnök, Purgly Emil kamarai elnök, a kormányzó sógora. A kecskeméti vezérférfiak közül meghívást kaptak: Fáy István főispán, Dömötör Lajos h. polgármester, Czirjék László rendőrfőtanácsos, Szabó Iván országgyűlési képviselő, Kiss Endre tisztifőügyész, Hetessy Kálmán ref. lelkész, Michnay Géza alezredes, állomásparancsnok, Bodoky László őrnagy, csendőrségi szárnyparancsnok, Kiss Ferenc, a vadásztársaság elnöke (1933-ig volt elnök), Joó Gyula jogakadémiai dékán, Révész Sándor, Szabó Jenő, Garzó Sándor tanácsnokok (utóbbi másnap a pénzügyminisztériumban a város 1931. évi költség-előirányzatának tárgyalásán vett részt Kecskemét képviselőjeként) és Zimay Pál gyógyszerész.

A program szerint 9 órakor három autó indult a szentlőrinci állomásra, ahol a kormányzói különkocsijában Horthy Miklós az éjszakát töltötte. A Kecskeméti

Közlöny tudósítója szerint a majornál „... a tornácon gyülekeznek a vendégek. Előbb Almássy, Pekár, Kiss Ferenc és Kiss Endre jelenik meg, s beszélgetésbe kezdenek. A csoport egyre nő, már mindenki a tornácon van, s hallgatják Pekár előadását a Házból [ti. az országházból] ad le néhány jó esetet. Ünnepest és kedélyes a hangulat. Alig 9 óra előtt néhány perccel az út felől még egy autó robog be, a sár erősen felcsapkodta. Zsitvay Tibor lép ki belőle szivarral a szájában, s mosolyogva fogadja, amint lelkesen üdvözlők.” A kormányzó fogadására sorfalat álltak a meghívottak. Horthy „nagy, szürke, prémes bundában van, s az ismerős arcok láttán meglehetősen mosolyog, mint aki kedvelt, ismert környezetbe érkezik. Mindenki éljente kiált, s a kormányzó sorra kezet fog mindenkivel.”

A major feldíszített nagytermében elfogyasztott villásreggeli után kezdődött a vadászat, melyet Bakkay József (1931-ben halt meg) helyett Kerner Ede és Fekete Lajos erdőmérnökök rendeztek. A vadászon 134 nyúl, 176 fácán, 3 fogoly és 1 erdei szalonka került terítékre. A vadászatot követő ebéd háziasszonyai Zimay Károlyné és Dömötör Lajosné voltak. Ebéd után a kormányzó vonatra szállt és elhagyta Szentlőrincet, Kecskemétről a fővárosba utazott. „Horthy Miklós kormányzó – végig kitűnően érezte magát a vadászon és elutazásakor üdvözlését küldte Kecskemétnek Zimay Károly polgármester útján.”

A soron következő kormányzói részvétellel rendezett vadászatra alig több mint három évet kellett várni. Erre a szokásostól eltérően január 4-én került sor 1934-ben, s Horthy érkezését nagy közbiztonsági intézkedések előzték meg. Az összesen 24 meghívott vendég között voltak a már korábban ismert személyek: Zsitvay Tibor és Pekár Gyula ny. miniszterek, ekkor már Kecskemét díszpolgárai, Sztranyovszky Sándor ekkor már nyugalmazott belügyi államtitkár. Kecskemétről Fáy István főispán, Dömötör Lajos h. polgármester, Hetessy Kálmán ref. lelkész (1932-től kegyesrendi papok azonban nem lehettek tagjai vadásztársaságoknak), Szabó Iván, Révész Sándor, Szabó Jenő tanácsnok, Kiss Endre tisztifőügyész, Szabó Kálmán múzeumigazgató, Czirják László rendőrfőtanácsos.

Szemléletesen számolt be a Kecskeméti Közlöny olvasóinak a vadászat napjának kezdetéről. „A friss hótól fehér úton sápadtan imbolyog autólámpánk fénye, amint a kora reggeli órákban útnak indulunk

Bábiczky Fordján Kohárysztőlörinc felé. 6 óra, még messze van a pirkadás és valóban életveszélyesnek nevezhető a keményre fagyott, kegyetlenül rossz út, olyanokat ugrik a jó Ford, mint valami ifjú szöcske, de Bábiczky mester szigorúan fogja a kormányt és fékezi a kilengéseket.

A tanyák még alszanak, vagy ha nem is – kevés a petróleum – az egész úton egyetlen ablakban sem látunk fényt pislákolni, ezen túl csak a kohárysztőlörinci állomás kivilágítása tűnik fel háromnegyed 7 óra tájban.

A vadászház még csendes, csak egy-két ember van fenn. Az állomás körül is kevés embert látni. Messziről sötétlik a kormányzói szerelvény. Két nagy Pullmann-kocsi, egy kisebb személykocsi és egy kis mozdony. Az egyik Pullmannban a kormányzó alszik, a másikban Sztranyovszky és Pekár; továbbá Brunczvik őrnagy, a harmadik kocsiában a kíséret Bappert Jenő csendőr századossal, Stodolny detektívfelügyelővel, a mozdony a fűtést végzi. A kis szerelvényt két csendőr őrzi, a harmadik az állomásépület előtt sétál. Egyébként az egész vidéken alig lehet észlelni valamit a biztonsági intézkedésekből, szabad járás-kelés színhelye az állomás és környéke, csak néha-néha tűnik fel egy-egy lovas csendőr a távolban...”

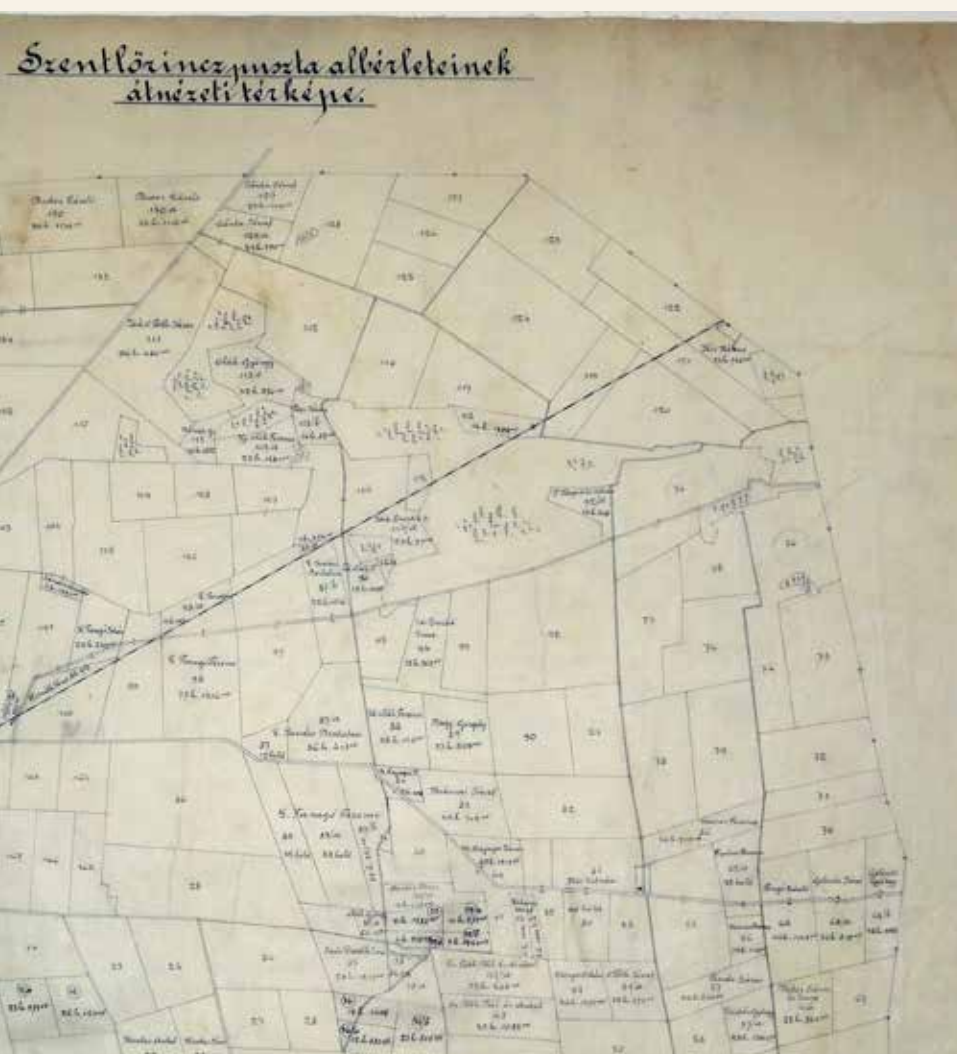
A vadászházban elsőként a vadászat rendezője, Kerner Ede nyilatkozott az újságíróknak: „Ideális vadászidő van, minden nagyon kedvező, a friss hó, az enyhe hideg, jobbat nem is lehet kívánni.” Vitéz Fodor Vince erdőmester Szikrából jött át a vadászatra és jelentette, hogy a hajtók már gyülekeznek. A Közlöny munkatársa a polgármesterhez is bekopogtatott. „[A polgármester] remek illatú barackpálinkát diktál a sajtóba. – Hogy jobban fogjon a toll! – mondja. Dömötör Lajos h. polgármester már szintén teljesen felöltözött, csak a bajuszkötő van még rajta. Mindketten kint aludtak, s nagy derűtség mellett tréfásan horkolással vádolják egymást.

Az épület fellobogózva, a nagyszoba zölddel gyönyörűen feldíszítve, a hosszas asztal megterítve. Az egyik kisházban a szakács készíti a reggelit: tea, sonka, hideg felvágottak. Nyolc órakor a kecskeméti detektívek Császár Lajos csoportvezetővel az élen körülnéznek a házban, majd negyedkilencor befut az első kocsi a meghívottakkal.” Köztük volt első ízben a polgármester két fia, Zimay László és ifj. Zimay Károly is. A vendégek gyülekeztek, közben autó ment Horthy Miklósert az állomásra. Az újságíró így folytatta tudósítását: „Az autóból frissen, szmellel láthatóan kipihenve lép le Horthy Miklós kormányzó. Vadászatokról

ismert drapp-barna bunda, kis vadászkalap sörtével van rajta. Lelkes éljenzés fogadja, s mindenki örömmel állapítja meg, hogy pompás színben van. – Jó reggelt! – kiálltja hangosan, mosolyogva, s mindenkivel melegen kezet ráz, mint régi ismerőssel. – Pompás a levegő, jó vadászatunk lesz – állapítja meg, majd a két fiatal Zimayra néz. – A te fiaid? – kérdi a polgármestertől. – Igenis, főméltóságú uram – feleli az, mire a kormányzó őket tünteti ki megszólításával, s igen szívélyesen, hosszan beszélget velük.”

Reggeli után kezdődött a vadászat, mely öt hajtásból állt, 100 hajtó közreműködésével. Kisebbséget érte Horthy Miklóst ezen a vadászon, ezért ő az utolsó hajtásnál már nem vett puskát a kezébe. Mi történt? „... A kormányzó végtelenül jókedvűen, nagy örömmel foglalta el vadászállását a körben kétszövényű Flaubert vadászpuskájával. Mögötte vadászkestere állt, a másik töltött fegyverrel. Az utolsó, ötödik hajtás

Forrás: MNL BKM

előtt azonban egy kis baleset zavarta meg hangulatát, amely azonban szerencsére nem okozott súlyosabb kellemetlenséget. Lövésre emelt kétszövű fegyverének mindkét töltése elsült a lövés pillanatában és a váratlan erős lökéstől a fegyver agya fejéhez ütődött. Sérülés szerencsére nem történt, s a meglepetés rövid pillanata után már maga vizsgálta meg fegyverét. A závarzatban keletkezett a hiba. Az egyik kakas meglazult s a másikkal együtt lecsattant.” Az ebédnél azonban már a kis vadászbaleset emléke is eltűnt Horthyról, jókedvvel beszélgetett el társaságával. A remek ebéd után szalonkocsijába szállt és a vonat Kecskemétre, onnan az 5 órás gyorshoz kapcsolva a fővárosba vitte a kormányzót és kíséretét.

A vadászon 116 nyúl és 55 fácán került puszkavégre. A kormányzó 10 nyulat és 7 fácánt lőtt.

1934-ben még egy alkalommal járt Horthy Miklós Kecskeméten, október 12-én,

a nemzetközi autót Budapest–Kecskemét közti szakaszának megnyitásán.

Az 1930-as évek elején négy újságíró létrehozta a Kecskeméti Idegenforgalmi Irodát, és kérték a várostól a bugaci idegenforgalom megszervezésének jogát. A pusztát és a tervezett programot 1933-ban mutatták be a sajtónak, az országos idegenforgalmi tanácsnak, a rádióknak, az autó- és motorklubnak. Itt voltak a pesti és a külföldi újságok tudósítói. A program óriási sikert aratott. Ettől kezdve külföldi csoportok érkeztek Bugacra, fellendült a pusztai idegenforgalma. Az 1934 júliusában megrendezett „Hírös Hét” pedig elősegítette a kecskeméti gyümölcsök, borok és a barackpálinka hírének elterjedését világszerte.

Az utolsó, Horthy Miklós részvételével tartott polgármesteri vadászatra 1936. dec. 22-én került sor ugyancsak Koháryszentlőrincen. Ekkor azonban már Kiss Endre korábbi tisztii főügyész volt

a polgármester, aki 1938-ig állt a város élén. A vadászon most is jelen voltak a korábbiak közül Zimay Károly már mint ny. polgármester (1934. április 10-én vonult nyugalomba), Dömötör Lajos ny. polgármester-helyettes, Fáy István főispán, Purgly Emil ny. földművelésügyi miniszter, a kormányzó sógora, Sztranyovszky Sándor a képviselőház elnökeként, Zsitvay Tibor ny. igazságügy-miniszter, Pekár Gyula ny. meghatalmazott miniszter. Új arcok voltak: Szilágyi Lajos huszárkapitány, Kunder Antal, a Külkereskedelmiügyi Hivatal elnöke (!). Kecskemétről Gaál Ernő ezredes, Szabó Iván, Sárközy Jenő kormányfőtanácsosok, Zombory Gyula rendőrfőtanácsos (elődjét, Czirjék Lászlót Budapestre helyezték), Szabó Jenő tanácsnok, Sándor József tisztii főügyész, Szabó Kálmán múzeumigazgató, Nagy Mihály ügyvéd, Csabke Aladár tüzér vezérkari százados, Nagy Lajos honvéd főállatorvos, Horváth Ödön, a Kecskeméti Közlöny főszerkesztője. A vadászat rendezői Kertay Ede erdőmester és Fodor Vince erdőmérnök voltak. A vadászat előkészülete és maga a vadászat a szokásos módon zajlott és kitűnően sikerült. Összesen 366 vad került területekre. A kormányzó maga 50 fácánkakast és 9 nyulat ejtett.

Az ebéd után, melynek háziasszonya özv. Dömötör Sándorné, a ny. h. polgármester sógoráné volt, Horthy Miklós meleg szavakkal vett búcsút Kiss Endre polgármestertől, a legteljesebb megelégedését fejezte ki és több ízben is hangsúlyozta, hogy most is kitűnően érezte magát Kecskeméten, ahová mindig szívesen és örömmel szokott jönni.

Kormányzói vadászatokra Koháryszentlőrincen ezután már nem került sor. Horthy Miklós személyesen utoljára 1941 júniusában járt Kecskeméten. Autóval jött és a Szolnoki úti aluljárót avatta fel. Vele volt fia, Horthy István, a MÁV elnöke. Horthy Miklós iránti nagybecsülését Kecskemét azzal fejezte ki, hogy 1941-ben megfestettette portréját, és a képet a Városháza közgyűlési termében helyezték el. (Horthy Miklós Magyarországon 1944-ben vadászott utoljára, mielőtt október 15-én lemondott.)

Péterné Fehér Mária

Felhasznált irodalom:

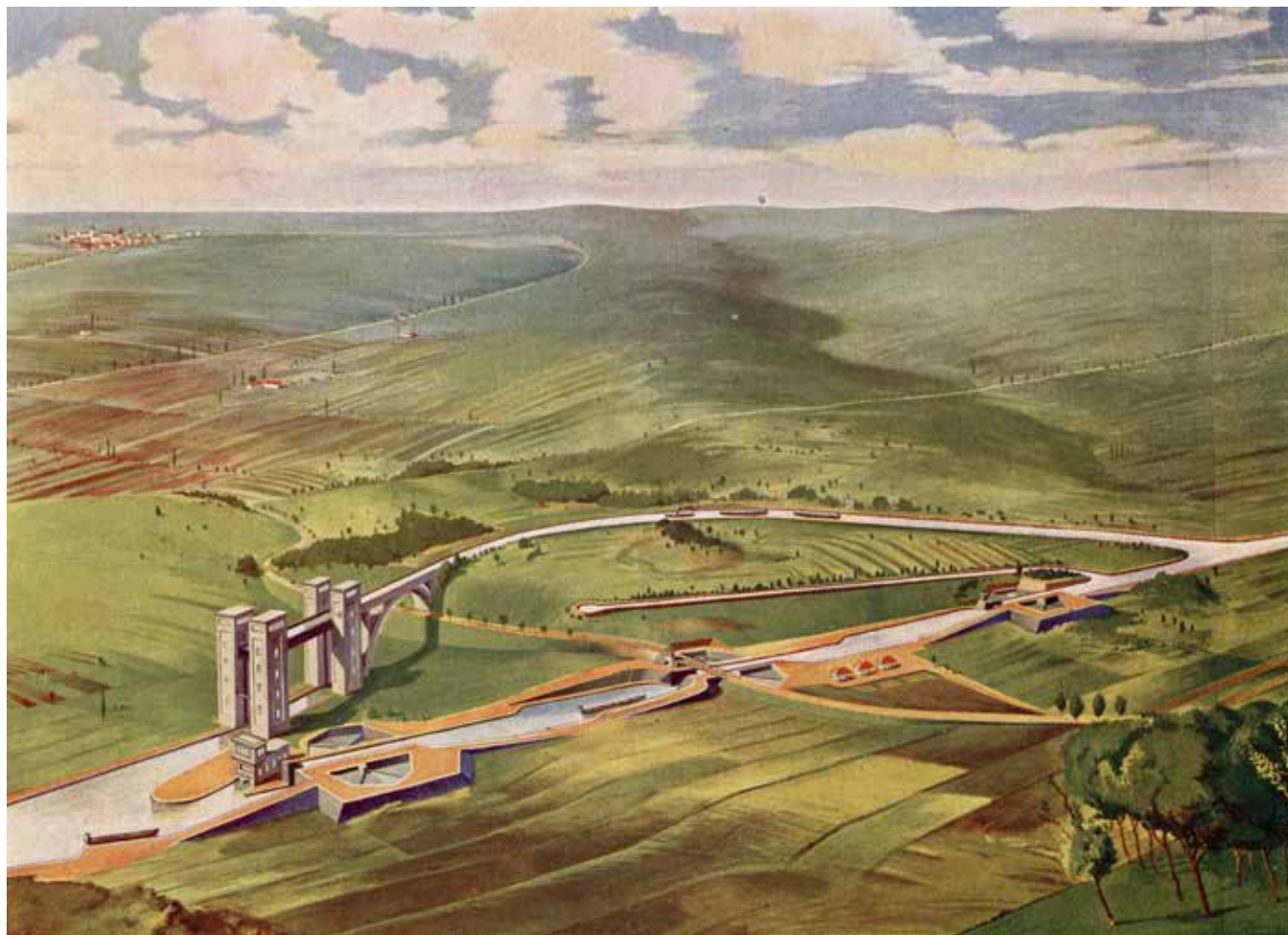
Vadász-Szó-Tár 2016. júl. 27. Híres vadászok – vadászó hírességek.

Horthy Miklós: Emlékirataim

M. Szabó Mihály: Nagy vadászatok Mezőhegyesen.

Kecskeméti Közlöny 1924., 1927., 1928., 1929., 1930., 1934., 1936. számai

A DUNA-TISZA-CSATORNA

A győni vízlépcső és a később megépítendő hajóemelő távlati képe

Jelen tanulmány előző részét azzal fejeztük be, hogy az 1800-as évek második felében meginduló nagyszabású vasúti fejlesztések miatt a csatorna megépítése részben okafogyottá vált, hiszen a vasút jóval olcsóbb és gyorsabb szállítási módot jelentett. Az öntözés azonban továbbra is egy fontos szempont volt, így sokan támogatták és szorgalmazták a Duna-Tisza-csatorna megvalósítását.

Darányi Ignác földművelésügyi miniszter az 1900. évi XXX. törvény értelmében „*felhatalmaztatik, hogy közérdekből vagy magasabb közgazdasági szempontból külön öntöző társulatok alakulását, ezek, nemkülönben egyéb vízi társulatok (vizrendezési, lecsapolási stb.) által tervezett öntöző csatornák létesítését az általa előzetesen elbírálandó tervek alapján előmozdítsa; az ilyen társulatoknak működését támogatassa és azok a jelen törvényben biztosított kedvezményes jogokban és állami anyagi*

támogatásban részesíthesse.” A törvény célja a vízhiányos alföldi területek gazdasági fejlesztése volt, amelyekhez az állam pénzügyi támogatást nyújtott. A kölcsönfelvétel azonban nehézkesen zajlottak, így a várt gazdasági fellendülés elmaradt.

Időközben, az 1900-as évek elején komoly előkészítő munkálatok folytak. A Magyar Királyi Kereskedelemügyi Minisztérium Duna-Tisza-csatorna Előmunkálati Irodája által 1905-ben megjelent összefoglaló kiadványban összesen 11 lehetséges

csatornanyomvonalat vizsgáltak a Duna-Tisza közén, amelyeket részletes domborzati, földtani és vízrajzi vizsgálatokkal támasztottak alá. A tervezet azonban 1907-ben elbukott, ugyanis a Tisza-torkolat kérdésében továbbra sem sikerült döntést hozni. Míg a Kereskedelemügyi Minisztérium egy csongrádi, addig a Földművelésügyi Minisztérium mérnökei egy szolnoki torkolatot tartottak legmegfelelőbbnek.

A csatorna kérdése a két világháború között is napirenden volt. Buza Barna földművelésügyi miniszter 1919-ben felállíttatta a Duna-Tisza-csatorna Építőbizottságot, amelynek vezetője Gerster Béla mérnök lett (ő volt a Korinthoszi-csatorna tervezője). A csatorna megépítése a megvalósítás közelébe került, az építkezéseket Bogdánffy

A TÖRTÉNETE II. RÉSZ

„Kéne egy a Tiszát a Dunával össze-
kaptató új hajókázható Tsatorna”
Franz Ferdinand Dillher von Althan (1715)

Ödön tervei alapján kívánták kivitelezni. Ugyanebben az évben a Földművelésügyi Minisztérium kiadta első jelentését a „Duna-Tisza-csatorna tervező és építőmunkálatairól”. Ebben végső soron megállapították, hogy a szolnoki magasvezetési csatorna helyett egy Dunaharaszti–Csongrád nyomvonalú mélybevágási csatorna kialakítása lenne a legmegfelelőbb. Folyamatosan zajlottak a vizsgálatok, készültek a tervek, azonban meglehetősen hullámzó ütemben, ugyanis mindez attól függött, hogy az éppen soros földművelésügyi miniszter által képviselt körök mennyire voltak érdekeltek a csatorna kérdésében. Végül a csatorna megépítése ismételtelen nem valósult meg.

1933-ban Kállay Miklós földművelésügyi miniszter előterjesztette a „A Duna-Tisza-csatorna kérdése újabb megvilágításban” c. tervezetet. Ebben a munkában a szakértők egy Budapest–Soroksár–Kecskemét–Újkécske nyomvonalú magasvezetési csatornát tartottak a legmegfelelőbbnek. Az akkori miniszterelnök, Gömbös Gyula lényegesnek tartotta ugyan a csatorna megépítését, azonban a tervezetet visszautasította, szerinte „a Duna-Tisza csatorna építése ma nem időszerű”. Fontosabbnak tekintette például a Sió szabályozását, a balatoni kikötők építését, illetve a Tisza-medence vízi közlekedésének fejlesztését, amely utóbbit a Duna-Tisza-csatorna hasznosságának egyik fontos előfeltételének tartott.

1937-ben megszületett a XX. törvénycikely az öntözőgazdálkodás előmozdításá-

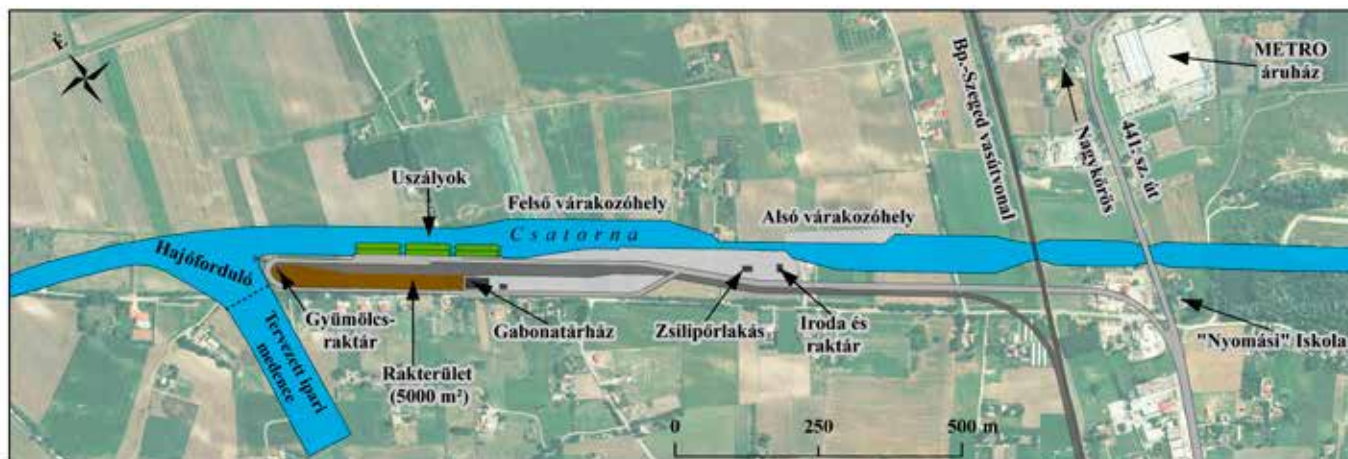

A Duna-Tisza-csatorna megépítését hirdető újságcikk a Bács-Kiskun Megyei Népiújság 1947. januári számában

ról. Darányi Kálmán miniszterelnök ugyan-
ebben az évben elmondta: „Az öntözéses
gazdálkodás elterjedése a magyar mező-
gazdaság jövőjét szolgálja. Alföldünk nehéz
helyzetbe jutott mezőgazdasági termelését
a fejlődés és boldogulás útjára kell vezetni.
El kell távolítani azokat az akadályokat,
amiket éghajlatunk és talajaink állítanak a
mezőgazdaság fejlődésének útjába”. Ennek
Duna-Tisza közti megoldását a csatorna
megépítésében látta. 1941-ben báró
Bánffy Dániel földművelésügyi miniszter
országgyűlési felszólalásában bejelentette,
hogy a költségvetésben 300.000 pengő van
a Duna-Tisza-csatorna terveinek elkészíté-
sére. 1943-ban a Földművelésügyi Minisz-
térium tervezési és építési ügyosztálya
javaslatot tett egy Dunaharaszti–Sári-La-
dánybene–Kecskemét (Katonatelep)–Nyár-

lőrinc–Újkécske nyomvonalú magasveze-
tési csatornára, amelyet a kormányzat el
is fogadott. Ezen alapon 1943. év végén
törvényjavaslat is készült, amelyet azonban
az országgyűlés már nem tárgyalhatott
a közbejött háborús események miatt. A
törvényjavaslatból a csatorna megépítésé-
re vonatkozó néhány kiemelt részlet:

„1. §. A jelen törvény célja az előfelté-
telek megteremtése ahhoz, hogy a felsőtisza-
vidéki és alföldi országrészeknek egymást
kiegészítő természeti adottságai az
öntözés, a hajózás, a tutajozás, a vízierő-
gazdálkodás, az árvízvédelem érdekében
rendszeresen és fokozottabban feltárassza-
nak, kihasználtságának és az egész ország
gazdasága és művelődése emelkedésének
szolgálatába állíttassanak.

A kecskeméti kikötő általános elrendezése

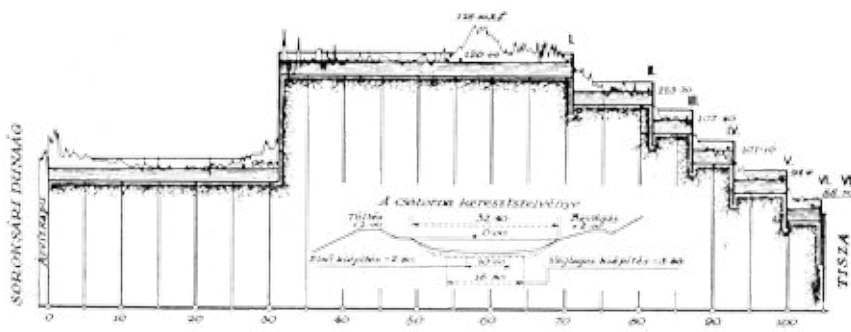
A kivitelezésre elfogadott Duna-Tisza-csatorna helyszínrajza

2. §. Az előbbi §-ban megállapított célból a Duna és a Tisza között Dunaharaszti-Örkény-Kecskemét-Újkécske irányában a szükséges hajóemelővel, hajózsilipekkel, valamint a hajózáshoz és a közlekedéshez szükséges műtárgyakkal ellátott hajózható csatornát kell építeni;

3. §. (1) Utasítatik a földművelésügyi miniszter, hogy az előbbi §-ban megjelölt munkálatok előkészítését – a vízierőgazdálkodásra nézve az iparügyi, a hajózásra nézve a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterrel egyetértve – mielőbb fejezze be, hogy a munkálatokat a most folyó háború után nyomban meg lehessen kezdeni.

(2) Az előkészítés befejezése után a minisztérium határoz a munkálatok megindításáról. A munkálatok közül a Duna-Tisza-csatorna építését, az építés megkezdésétől számított tíz év alatt kell befejezni, a többi munkálatok ugyanezen idő alatt a szükséghez mérten kell végrehajtani.”

A II. világháborút követően a csatorna ügye fordulóponthoz érkezett. Tildy Zoltán köztársasági elnök 1946. október 8-án megtartott siófoki beszédében nyomatékosan hangsúlyozta a csatorna megépítését. 1947-ben előkészítették a csatorna megvalósításának 3 éves tervét, majd 1948. március 22-én végül megkezdődtek a munkálatok Taksonynál, az első kapavágást Tildy Zoltán végezte.

A kivitelezésre elfogadott magasvezetésű csatorna tervrajza

Mielőtt a földmunkákra rátérnénk, fontos bemutatni a kivitelezésre elfogadott csatornatervet. Emellett külön részt szentelünk a kecskeméti kikötő terveire, hiszen ennek megépítése a városnak hatalmas gazdasági fellendülést hozott volna, ugyanis a várost egy fontos közlekedési csomóponttá léptette volna elő.

A tervek szerint egy magasvezetésű, Dunaharaszti-Sári-Ladánybene-Kecskemét-Újkécske nyomvonalú csatorna kiépítése valósult volna meg. A csatorna Dunaharaszti és Taksony között ágazott volna ki a Soroksári-Duna-ágból, innen pedig egy természetes völgyben haladt volna 32 km hosszan egészen Gyón község határáig, ahol a Duna-Tisza közti magaslat hirtelen 23 méterrel emelkedik. Ezt kezdetben 3 darab 7,8 m magas vízlépcsőből

álló zsiliprendszer segítségével igyekeztek áthidalni. A későbbiekben a hajóforgalom növekedésével egy hajóemelő megépítését tervezték, amely a drága szivattyúzott vízzel és nagy idővesztéssel működő hajózsilipekkel szemben egy jóval költséghatékonyabb megoldást jelentett volna. Ezután 39 km hosszan vízszintes terepen haladt volna a csatorna egészen Kecskemétig. Innen a Tisza völgye felé a csatorna leszállását összesen 7 db hajózsilippel tervezték biztosítani, ezen a szakaszon ugyanis a domborzat nem teszi lehetővé hajóemelő létesítését. A tervezett vízi út teljes hossza 106 km, szélessége 32-33 méter (amely lehetővé tette volna, hogy két 1000 tonnás uszály könnyen elférjen egymás mellett), a csatorna tervezett vízmélysége pedig 3,2 m volt. A csatornán összesen 9 zsilipet,

34 hidat (amelyből 4 vasúti) és 10 kikötőt terveztek kialakítani. A csatorna kialakításának összköltségét 350 millió forintra irányozták elő.

A tervezett kikötők közül a kecskeméti lett volna a legjelentősebb. A kikötőt a város központjától 3 km-re északra, a Metro áruház déli szomszédságában álló, ún. nyomási iskolától északnyugatra tervezték megépíteni. A csatorna létrejötté Kecskemétet az egyik legnagyobb forgalmú hazai kikötővé léptethette volna elő, amely az újonnan létesített modern berendezéseknek lett volna köszönhető. A Földművelésügyi Minisztérium kutatása szerint a kikötő várható éves forgalma a következőképpen alakult volna:

építési anyagok	90 000 tonna
tüzelőanyag	60 000 tonna
gabonaforgalom	10 000 tonna
műtrágya	
(mész, káli, foszfor stb.)	10 000 tonna
friss gyümölcs	5 000 tonna
friss zöldség és főzelék	10 000 tonna
konzervipari alapanyag	5 000 tonna
kész konzerváru	5 000 tonna
egyéb mezőgazdasági	
és ipari anyagok	5 000 tonna
összesen	200 000 tonna

Feltételezték, hogy az építési anyagok 90%-a, a tüzelőanyagoknak pedig 60%-a a vízi úton érkezik majd. Ez a szállítási költségek szempontjából igen kedvező lett volna, abban az időszakban ugyanis a hajófuvar költsége a vasúti költségnek harmadrészét tette ki tonnakilómeterenként. Az átrakási költségek is csökkentek volna a modern rakodóberendezéseknek köszönhetően. A csatorna megépítése után tehát a Kecskeméten és környékén tevékenykedő gazdasági társaságok jelentős szállítási költségmegtakarításra számíthattak. Az akkori számítások szerint például „3 fillér hajó-tonnakilómeterenkénti ár és 100 km átlagszállítás mellett a fenti forgalom esetén a megtakarítás évi 1,2 millió Ft, ami azt jelenti, hogy 10 évi megtakarításból megépíthető gabonátárházzal együtt az egész kecskeméti kikötő.”

A tervek szerint a várható forgalom alapján egy folyóméter partfalra 1200 tonna évi átrakódás esne, amely felülmúlta volna a Németország nyugati határán fekvő, Ruhr-vidéki kikötők akkori teljesítményét. A kikötőpartfal teljes hossza 260 folyóméter lenne, amely egyszerre összesen hat hajó rakodását tenné lehetővé.

A személyi és darabáru-forgalom biztosítása érdekében külön kikötőt és raktárépületet terveztek, amellyel Kec-

kemét híres gyümölcs- és zöldségféléinek Budapestre, esetleg Bécsbe történő szállítását kívánták elősegíteni. Tervben volt a kikötő területén egy, a gabonaforgalom lebonyolítását szolgáló, 500 vasúti vagonnyi anyag befogadására alkalmas gabonátárház kialakítása is, amely Kecskemét és a környékbeli települések gabonafeleslegét fogadta volna be.

A kikötőt és a tárházat saját, négyvágányú vasúti pályaudvar szolgálta volna ki, amelyen egyszerre két 20 vagonos szerelvény is elférne. A kikötővágány a Budapest–Szegedi vasútvonalból ágazott volna ki.

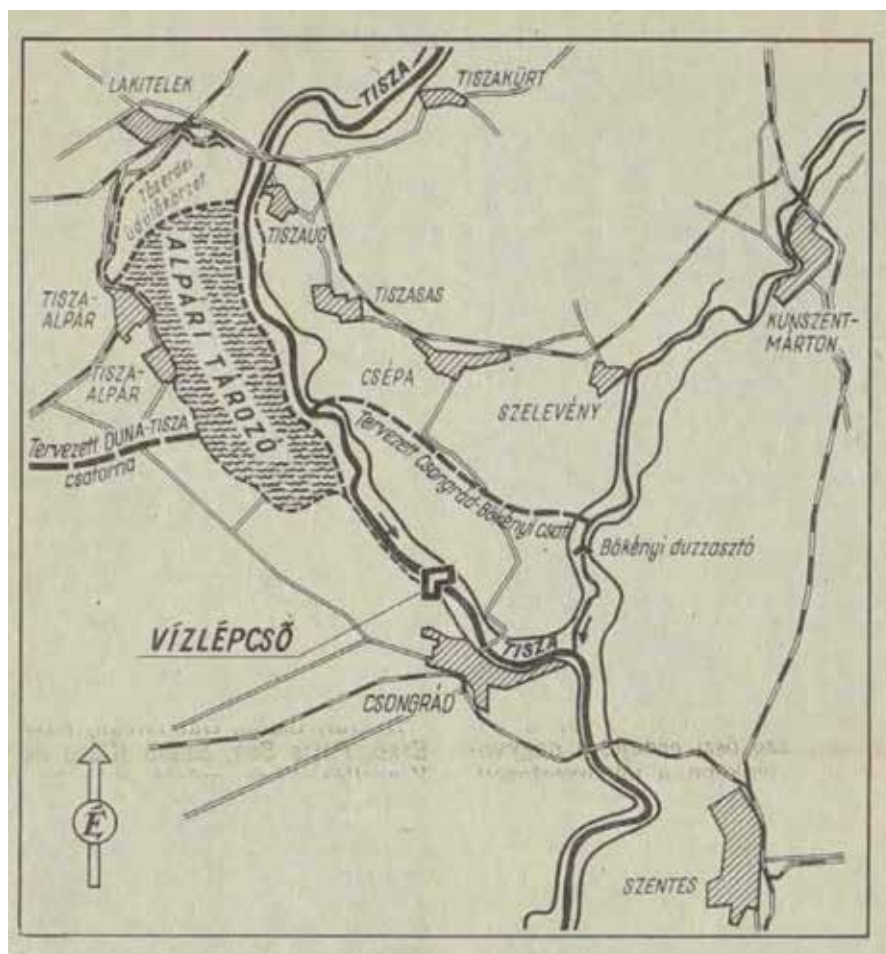
A tömegáruk ki- és berakására egy 27 m fesztávú portáldarut terveztek, amelynek teljesítőképessége mintegy napi 700 tonna lett volna. A kikötő forgalmának fejlődésével tervben volt egy második portáldaru kialakítása is. A tömegáruk kihelyezésére 5000 m² rakterület állt volna rendelkezésre.

A kikötő megépülésével az úthálózat is jelentősen javult volna, hiszen szükség volt

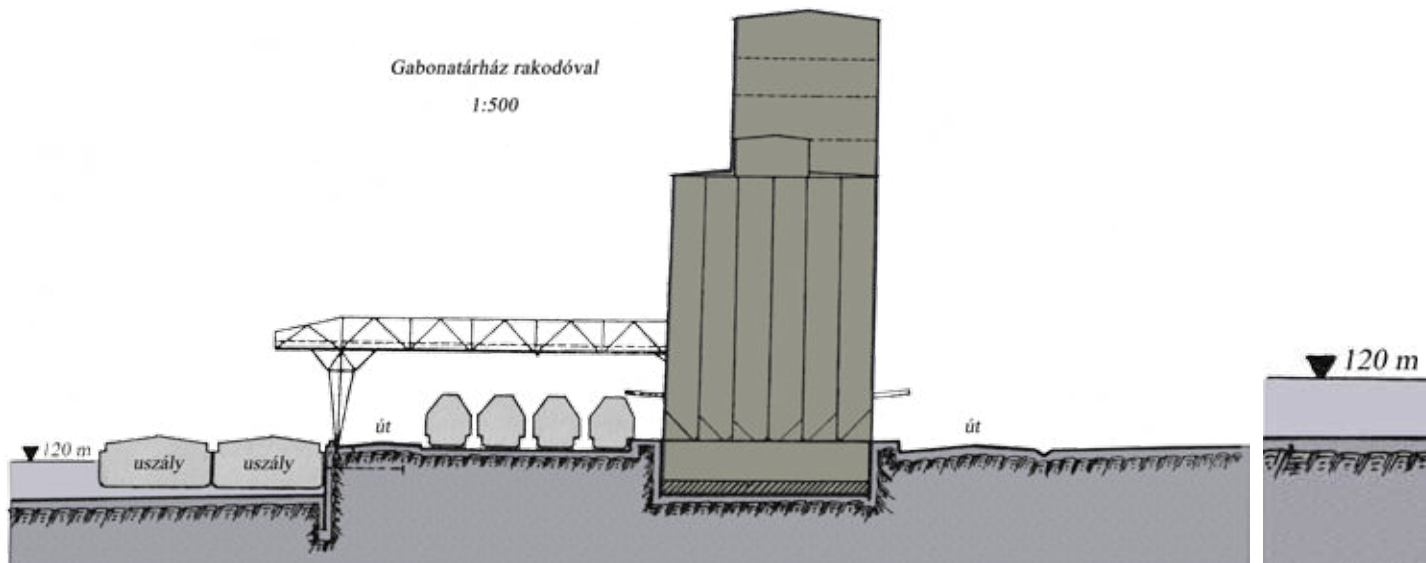

A Duna-Tisza-csatorna építésének ünnepélyes megkezdésére szóló meghívó

a kikötő gyors és könnyű megközelíthetőségére. A kikötőhöz vezető út a 441. sz. útból (Kecskemét–Nagykőrös) ágazott volna ki, amely a Budapest–Szeged vasútvonal

A csongrádi vízlépcső tervrajza

A tervezett gabonátároló tervrajza

alatt aluljárón haladt volna át. Az utat egészen a rakodófalig tervezték megépíteni, így megkönnyítve a hajóról közvetlenül kocsira, illetve autóra történő rakodást.

A kikötő teljes építési költségét körülbelül 12 millió Ft-ra irányozták elő, amelyből 5 millió forint a gabonátárházra, 3 millió forint pedig a vasútvonal kiépítési költségeire esett.

A kecskeméti kikötőn kívül összesen 9 helyen, az egyes községek és a határúkbán lévő tanyák részére is terveztek kisebb kikötőket és rakodókat. Ezek kialakításának összköltségét 3 millió forintba irányozták elő.

1947 márciusában Kecskeméten a város és a kecskeméti mérnök szakszervezet együttműködésével megrendezésre került a Városháza nagytermében egy előadás-sorozat, amelyen a lakosságot tájékoztatták a csatorna megépítéséről, illetve arról, hogy a csatorna megvalósítása milyen gazdasági előnyökkel járna a város számára. Elhangzott többek között az az elképzelés, hogy Kecskemét ivóvízellátását a csatorna vizéből biztosítanák: „A város vízellátását a Duna–Tisza-csatornából fedezni lehet, mert a csatorna üzemvíz-mennyiségéhez képest Kecskemét vízellátására szükséges vízmennyiség olyan csekély, hogy az akadály nélkül bármikor kivethető a csatornából. A csatorna vize azonban mint felszíni víz közvetlenül fogyasztásra nem alkalmas. Az alkalmassátételre különböző eljárásokat kell alkalmazni.”

A csatorna vize az ivóvízellátás mellett a környező mezőgazdasági területek öntözését is szolgálta volna. A beruházás megvalósításának első három évében összesen 22 km hosszú szakasz megépítését

célozták meg. A tervek szerint a szakasz kialakításával párhuzamosan a víz öntözési célú használatát azonnal meg lehetne kezdeni. Így az öntözéssel kapcsolatos tervek első körben a csatornának a Dunához közel eső 22 km-es szakaszát érintő területekre készültek. A Duna mentén összesen 85 000 kataszteri holdnyi (közel 50 000 ha) területen indulhatott volna meg az öntözés. Ide tartoznak a hajócsatorna két partja mentén közvetlenül elterülő területek, Bugyi község környéke, a Duna–Tisza-csatorna 15 km szelvényénél a Szittyó-csatorna 9 km hosszú szakasza menti területek, Alsódabas, Kunpeszér és Kunadacs község határa, valamint a Kunszentmiklós, Szabadszállás, Fülöpszállás, Izsák, Soltszentimre, Akasztó és Kiskőrös határában lévő területek.

A hosszú tervezések után 1948. március 22-én végre megkezdődött a Duna–Tisza-csatorna építése. A Kecskeméti Lapok 1948. március 24-i száma így számolt be az eseményről: „Dunaharaszti-ban hétfőn kezdtek meg a Duna–Tisza-csatorna építését. Tildy Zoltán köztársasági elnökön kívül megjelent a kormány több tagja, országgyűlési képviselők, városi és községi kiküldöttek és különböző szervezetek tagja. Kecskemétről Czagány Ferenc főispán, Laczi Pál h. polgármester és Szappanos Jenő műszaki tanácsos vettek részt az ünnepségen. A már kitűzött és fehér lécekkel megjelölt csatornavonal mellett 200 kubikos és 150 MIOT-ifjú állt. Az üdvözlő beszédek elhangzása után Tildy Zoltán köztársasági elnök méltatta a létesítendő csatorna jelentőségét gazdasági életünkben: – Ez a csatorna hirdetni fogja népünk

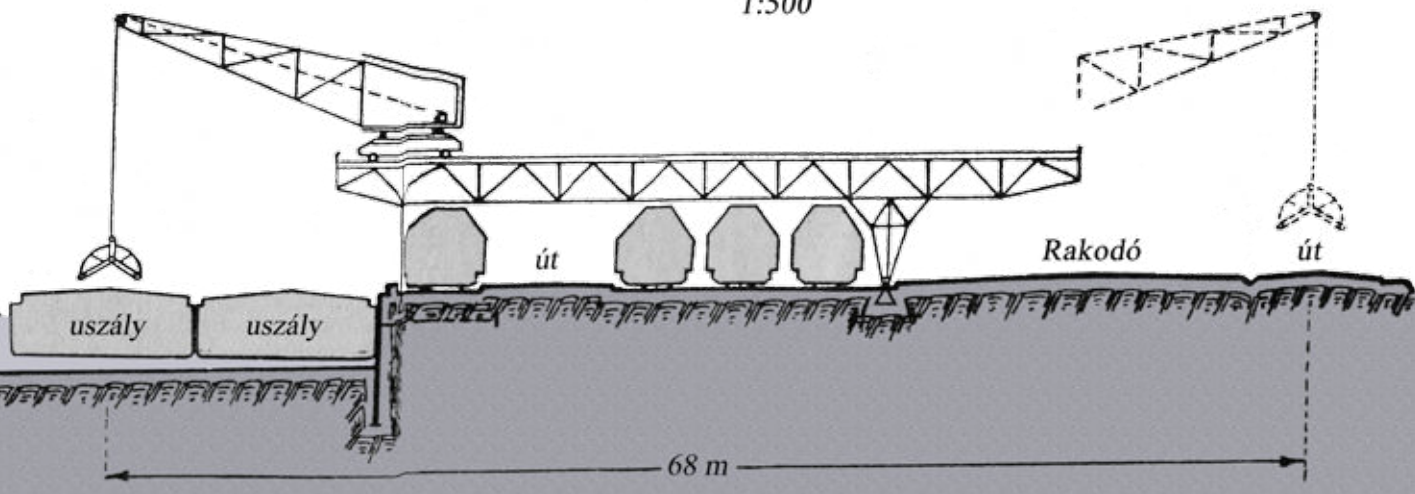
A Duna–Tisza-csatornából öntözött területek tervezett kiterjedése

töretlen erejét s ezek az erők jobb korszak medrét vájják ki a magyarság számára. – Az első három ásonyom földet a köztársasági elnök emelte ki. Majd a kubikosok és ifjak láttak munkához.”

A korabeli tervek szerint 1950. augusztus 1-jére a Dunaharaszti–Sári közötti 22 km hosszú szakaszt kellett volna átad-

Portáldaru

1:500

A tervezett portáldaru tervrajza

ni. Ennek befejezése utáni 5 éven belül (1955. augusztus 1-jéig) a fennmaradó szakaszok megépítését tervezték, illetve 1952. augusztus 1-jére a gyóni 3 zsilipből álló vízlépcsőt is befejezték volna. Ezzel egyidejűleg a Kecskeméti terjedő szakasz (ún. gerinctartány) is megépült volna, amellyel az építőanyagokat szállító hajók egészen Kecskeméti eljuthattak volna. 1950 októberére megépült a tervezett 22 km-es szakasz, a munkálatokat azonban a befejezéshez szükséges anyagi eszközök hiányában abbahagyták.

A Duna–Tisza-csatorna Dunaharaszti–Sári között elkészült szakaszát a munkálatok befejezése óta tovább alakították. 1951 és 1959 között 3 vízkormányzó zsilipet alakítottak ki a szakaszon. A csatorna medrében is további beavatkozásokra volt szükség. Az 1948–1950 között végzett kotrási munkálatok a tervezett csatornamélységet (3,2 m) a megépült szakasz mindössze harmadán érték el. A partfal anyagának beomlásai és a torkolati szakaszon a partfalra helyezett földrakások felületéről bemosódó homok miatt a csatorna vízszállító képessége jelentősen csökkent, így további kotrási munkálatok váltak szükségessé. A Duna–Tisza-csatornához kapcsolódó csatornák zsilipeit átépítették, így alkalmassá váltak az öntözővízszint szabályozására. Ezen munkálatokkal a csatorna jelenlegi formájának kialakítása befejeződött, ezt követően csak a vízelvezetési-vízhasznosítási célnak megfelelő, az eredeti állapotának megőrzését, illetve annak fenntartását elősegítő beavatkozások történtek.

A magyar társadalom nem adta fel a teljes Duna–Tisza-csatorna megépítésének

tervét. Az 1970-es években – amikor az ország gazdasági helyzete biztatóbbnak látszott, mint korábban bármikor – a csatorna régi terveit korszerűsítették, a nyomvonalat a legújabb igényekhez igazították és a célokat újrafogalmazták. Időközben felmerült a Tisza további szabályozása, illetve ehhez kapcsolódóan egy csongrádi vízlépcső megépítésének gondolata. 1973-ban elkészült a Duna–Tisza-csatorna nyomvonalának ehhez igazodó terve. 1974-ben Dégen Imre államtitkár határozottan nyilatkozott a Petőfi Népe-nek a vízi út kivitelezéséről: „A legcélravezetőbbnek a Taksony, Dabas, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Alpár nyomvonal kiépítése látszik. A műszaki megoldás és a megvalósítás attól is függ, hogy a helyi érdekeltek milyen megalapozott igényekkel lépnek fel, mikor érnek meg helyben a gazdasági feltételek a csatorna hasznosítására. A csatorna megvalósításával mindenesetre már most számolni kell. Valószínűleg a 80-as években meg is épül, de már ma hozzá kell igazítani az érintett területek holnapi fejlesztésének terveit.” Az új szempontok alapján a csatorna a korábbi, Kecskemét–Tiszakécske közötti szakaszát elvetették, azonban a megyeszékhely továbbra is számolhatott volna a beruházás előnyeivel. A tervek-ből azonban ezúttal sem lett semmi, a csatornával együtt a csongrádi fejlesztést is elnapolták. Ezután többször is felvetődött a csatorna megépítésének ötlete. 2009. december 2-án, dr. Csátri Bálint földrajzkutató szervezésében a kecskeméti Természet házában konferenciát tartottak a „A csatorna ügye ma – Vízión és valóság” mottóval, melyen a megyei politikai szereplők is megjelentek és kifejezték

támogatásukat. A 2010-es magyarországi országgyűlési választásokon kampánytéma is lett a csatorna megépítése. 2011-ben a Duna–Tisza-Csatorna Zrt. tanulmánytervet mutatott be a vízi út kivitelezéséről és hasznáról. Terveik szerint a Dunától Tassnál indult volna és Kunszentmiklós, Tatárszentgyörgy, Lajosmizse, Nagykőrös, Kőrostenetlen határára át Tószegnél ért volna a Tiszába. Felmerült egy lehetséges tatárszentgyörgyi leágazás is, a Homokhátság déli részeinek vízutánpótlására.

A bemutatott tervek-ből látható, hogy az elmúlt háromszáz évben számtalanszor felmerült a Duna és a Tisza közötti közlekedést, illetve az öntözést szolgáló csatorna ötlete. Szellemesen mondhatnánk, hogy a nyomvonalvázlatokból annyi készült, amivel már Dunát is lehetne rekeszteni. Cikkünk zárszava a Petőfi Népe 1974-es, a csatornával foglalkozó cikkének részlete: „Hogy indulnak-e majd hajók Kecskemétre is Budapestre, Hamburgba, Londonba, ez most már nem valószínű. De a megyéből, esetleg a megye székhelyének szomszédságából egyszer, minden bizonnyal. A mostani gyerekek, az unokák talán megérik, hogy a zsebkendőjüket lobogtatják a megyei kikötőből messzi utakra induló, s talán éppen »Aranyhomok« névre keresztelt hajó után...”

Nagy Judit – Pánya István

Felhasznált irodalom:

- Kereskedelmi M. Kir. miniszter: Adatok a Duna–Tisza-csatorna kérdéséhez. Budapest, 1905
- Lampl Hugó – Hallósy Ferenc: A Duna–Tisza-csatorna. Budapest, 1947

„MŰVÉSZETEK S MŰVÉSZI IPAR SZÁMÁRA FŐ- A KECSKEMÉTI MŰVÉSZ

Kisfaludi Strobl Zsigmond: Kada Elek halotti portréja (1913, gipsz, 32,5x26 cm, magassága: 16 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

„Másik nagyon sokat vitatott és kárhoztatott művészeti alkotása volt Kadának a művésztelep. Kada t. i. író- és művészkörökkel Budapestről való leköltözése után is állandóan fönn tartotta az összekötést, s ha Budapesten annyi ideig maradt, délutáni feketéjét rendszerint az Otthonban itta meg. S ezek a feketézések már a város külső képén is erős nyomot hagytak, mert innen hozta azt a gondolatot, hogy tehetséges fiatal építőművészekkel egy-egy épületet csináltassunk, s ezzel a város központjának építészeti egyhangúságát kizárjuk. Így jött létre a Cifrapalotától kezdve az Újkollégiumig az a többé-kevésbé sikerült változatosság főterünk kiképzésében, amely bizonyára tartósan őrizni fogja a közepső nagy

terünk jellegét. Azt hiszem, a budapesti Otthon-körben született meg a művésztelep eszméje is, amelyet Kada a nagybányaiakkal (a korszak Európa-szerte ismert legjobb kolóniájával) akart megalkotni. [...] Kadát az a gondolat vezette, hogy ezúton a művészekbe belevigye a magyar alföldi tájat, ezzel a magyar nép szeretetét, miáltal a művészek között a magyar nemzeti szellem erősödjön. A népet pedig oda akarta emelni, hogy a művészetet megszokja és érdeme szerint megbecsülje.” (Sándor István, Kada idejében a város al- majd főjegyzője, 1913–1919 között pedig polgármestere)

Az Otthon Írók és Hírlapírók Köre Dohány utcai székháza mellett azonban a Japán kávéház híres Művészasztala is

A központi műterembérház főhomlokzata, feltehetően 1911 őszén (Kecskeméti Katona József Múzeum)

FÖLDET, HAJLÉKOT S TÁMOGATÁST KÉRÜNK” MŰVESZTELEP ELSŐ KORSZAKA

szerepet kaphatott, hiszen Kecskemét aranykorának polgármestere többek között itt találkozhatott először Iványi Grünwald Bélával, Falus Elekkel, Herman Lipóttal, Pólya Tiborral (Lechner Ödönt viszont már korábban ismerte). Az itteni kapcsolatok eredményezhették például azt is (Herman szerint Falus beszélt rá), hogy Nemes Marcell, aki többek között maga is a Művészasztal törzstagjává vált, sőt azt egyfajta szabadiskola gyanánt használt a modern művészet terén, Kecskemétnek képadományt tett 1911. május 20-án kelt levelében, hogy „*azok a majdan Kecskemét városa által emelendő városi múzeumban*” kerüljenek elhelyezésre: „*Honorálni kívánván Kecskemét város ama nagylelkű és minden követésre méltó bölcs elhatározását, hogy falai között a magyar művészek részére művésztelepet létesített és műteremházakat emelt...*”.

Kecskemét az 1909 körüli években gazdaságilag, kulturálisan és urbanizációs fejlettség tekintetében egy olyan – kifelé leginkább az építészet által demonstrált – szintre jutott el, amelyet már nyugodtan

Az eredetileg Réthy Károlynak dedikált művésztelepi villa, a loggián talán Köröndi-Frim Jenő szobrászművésszel és Fejérváry Erzsi festő- és iparművésszel, 1913-ban (? , Kecskeméti Katona József Múzeum)

értékelhetett úgy magában Kada Elek, hogy annak nyomán Nagybánya, Szolnok és Gödöllő példáját követve negyedikként

Smohay János: A Kecskeméti Művésztelep parkja (háttérben a festőiskolával, 1912, vászon, olaj, 40x52 cm, Szent István Király Múzeum)

csatlakozzon a magyar művésztelep-alapítási „mozgalomhoz”. Újdonság a többi művésztelephez képest, hogy a kecskeméti részben maga a város kezdeményezte, s vállalta a feltételek megteremtését is. További újdonság volt, hogy az alapítást egy írásos terv, részletes művészeti program vezette be, melyet Iványi Grünwald Béla eredetileg levél formájában Nagybanynán keltezett 1909. július 17-én, s Kada Eleknek címezve küldött el, majd 1909. szeptember 26-án a Kecskeméti Ujságban is megjelentették. Iványi többször is hivatkozik Nagybanyára, mint követendő példára: „*Művészetek s művészi ipar számára földet, hajlékot s támogatást kérünk Kecskemét városától abban a reményben, hogy a legmagyarabb város teljes átérzéssel fogja méltányolni azt a nagy feladatot, mit a magyar kultúra reánk ró, s hogy annak megvalósítására épp Kecskemétet választottuk. Bizonyára ismeretes nsg. Polgármester úr előtt az utolsó 12 évben nálunk lezajlott forrongás, mely a magyar képzőművészet erős megtermékenyítésével járt. Eredményéről múzeumaink tanúskodhatnak s arról különösen, hogy milyen*

Szabó Antal: Műkerti részlet (1912, karton, olaj, 34x53 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

részt vett ebben Nagybánya. Ezen helyhez fűződik a modern magyar festőművészet küzdelmeinek sok művészethistóriai fontosságú eredménye. Az akkori művészi

együttérzés kapcsán együvé került emberek a természetes evolúció folytán most válni készülnek, hogy új elemekkel gazdagodva, új haladásra tehetséggel telítetten

folytassák a nemzeti művészet fejlesztését. Az eddigi munkahelyek mindig nemzetiségtől is érintettek voltak, most a legtisztább magyar városok valamelyikében akarjuk folytatni a megkezdett munkát. Ezért választottuk Kecskemétet elsősorban, de jelentékeny indok volt az a már ott található kultúra, melyért tudjuk tisztelettel kell Nagyságodról megemlékeznünk, mert kétszeresen lehetővé tette a Kecskemétre való gondolatát a város érdekében tett alkotásaival. [...] Az 1-ső pont szerint Iványi-Grünwald Béla festőművész, ki jelenleg Thorma János- és Réti Istvánnal együtt a nagybányai festőiskola tanára, onnan az iskola jelentős részével kiválik, s ehhez csatlakozni fog még egy-két szintén országos hírnévű művész is. Kecskeméten művészi szabadiskolát nyit. Ezen iskola a külföldi s eddig fennállott nagybányai szabadiskola szerint szerveztetnék. [...] Az iskolát Iványi-Grünwald Béla vezeti. Hozzá csatlakoznának az idők folytán az üggyel együttérző művészek, úgy az idősebb, mint a fiatalabb gárdából.”

Nagybányával szemben Kecskeméten – Szolnokhoz hasonlóan – már az alapítást követő években, 1910–1912 között

Falus Elek (terv): Kézi csomózású perzsaszőnyeg (1911 körül, részlet, 300x200 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

felépült a nagy központi műteremházból, festőiskolából és hat művészvillából álló, Jánszky Béla és Szivessy Tibor által tervezett művésztelepi épületegyüttes a főtértől mintegy 3 kilométerre fekvő, úgynevezett Műkertben. (Az épületekről részletesen a Hírös História 4. számában írtunk.)

„A fentiekkel szoros összeköttetésben álló dekoratív művészeteket művelő rész. Ennek vezetője Falus Elek lenne, ki több éven át külföldön élt, s tapasztalatait most itthon akarja értékesíteni. Ez a rész 3 szakot ölelne fel: a művész textil; különösen szőnyeg, gobelin s díszgyapjú szövés, a keramikát s grafikai műhelyt, melyben esetleg a művészi könyvkötés is benne foglaltatnék.” Iványi művésztelepi programjának folytatásából kiderül tehát, hogy Kecskemét nem csupán egy újabb „piktorkolónia” kívánt lenni, hanem Gödöllőhöz hasonlóan az iparművészetnek is helyet kívánt adni. A programban vázolt tervek közül végül csak a „művész textil” valósult meg. Igaz, a városi közgyűlés már Iványiéék fellépése előtt, attól függetlenül, 1909 tavaszán elhatározta a Kecskemét T. H. Város Szőnyegszövő Intézet létrehozatalát, amely végül csak 1909 októbere és 1912. szeptember 30. között működött. (A témával részletesen a Hírös História 7. számában foglalkoztunk.) Falus – aki egyszerre volt grafikus, iparművész, díszlettervező, s több középület belső és külső dekorátora – terveit a tanfolyamok-

Iványi Grünwald Béla az Uzsonna című képét festi a Műkertben (Vasárnapi Ujság, 1912/35)

ra jelentkezett, 12. életévüket betöltött kecskeméti polgárlányok kiviteleztek (kézi csomózású perzsaszőnyegek, csomózott párnák, terítők, szőttesek).

Az építészet korabeli fontosságát, bizonyos értelemben vezető szerepét bizonyítja, hogy a az ún. „Fiatalok” elnevezésű – a kortárs nemzetközi építészet irányzataihoz szervesen illeszkedő, szecessziós irányt képviselő – csoportba sorolható Jánszky–Szivessy páros több kecskeméti épületéhez kapcsolódtak a művésztelep

tagjainak első megbízatásai. Az egykori II. katolikus bérházdíszító elemei közül ma már csak Kisfaludi Strobl Zsigmond homokkő homlokzati szobrai (Árpád-házi szentek és Szent Miklós, Kecskemét védőszentje) láthatóak a városszéli arborétumban, a Sárlos Boldogasszony-kápolna közelében. Az oromfal egykori falképeiről azonban ma már csak korabeli kisméretű fekete-fehér fényképek homályosan kivehető részletei tanúskodnak, illetve a kivitelenítésükben közreműködő helyi szüle-

tésű fiatal festő, a későbbi híres szőlőnemesítő, Kocsis Pál sorai: „1911. július 8-i földrengés. [...] Mi akkor itten a kath. bérház oromfalán dolgoztunk. Iványi Grünwald Béla a nagy oromfalra vitte fel a Hit–Remény–Szereket képét. Mi meg Bornemisza Gézával két angyalt, amint viszi a kat. egyház címerét a Glóbuszon. Ezek az állvánnyal együtt leborultak a teli barack-piacra, éjjel fél kettőkor. A sok ember az ágyból kiugrasztva, felöltözetlenül szaladgált az utcákon, míg végre reggel felé észhez tértek és felöltöztek. Ősszel újra felvittük a freskókat.” A kecskeméti kolónia részéről, a leginkább a szecesszió ideáinak megfelelő, valódi Gesamtkunstwerk csúcsteljesítmény azonban a Városi Kaszinó esetében jött létre. Kisfaludi Strobl a külső plasztik-

Iványi Grünwald Béla falképei a Városi Kaszinó oromzatán az 1930-as évek első felében (részlet Bajtay Ferenc fényképéről, Kecskeméti Katona József Múzeum)

kai díszítéssel, Iványi Grünwald kívül is (a főhomlokzat hármaskörzetére festett és az azóta sajnos elpusztult allegorikus kompozícióival) és belül is (a díszterem óráskandallója fölött elhelyezett, az új Árkádia eljöttét hirdető, *Uzsonna* című pannójával) gazdagította az épületet. Az előbbin látható „félleg meztelen lepedős alakokkal” (*Erő, testedzés; Tánc és zene; Tudomány, irodalom és művészet*) kapcsolatos anekdotát Szabó Kálmán hajdani kecskeméti múzeumigazgató jegyezte le: „Nagykőrösről átjött néhány atyafi s a nagyobb épületek között a kórházat keresték, hogy melyik lenne. Meglátván egyikük a freskókat, odaszólt társainak: – Ez lesz az, lássa kend, ki is vannak rajzolva a betegek.” Az enteriőr fő alakítója pedig Falus Elek volt, így a nagyterem dekorációja esetében, különösen a díszítőfestésen ugyanazokat a stilizált szecessziós virágmotívumokat láthatjuk viszont újra, mint a többi korabeli munkáján, tervén. (A témával részletesen szintén a Hírös História 7. számában foglalkoztunk.)

A Kecskeméti Művésztelep előtörténete Nagybányán, az 1905–1906 táján kibontakozó „neós” mozgalommal indult. E főként fiatalokból álló és többségében párizsi szabadiskolákban is tanuló (pl. L'académie Julian, Académie Colarossi, Académie de la Grande-Chaumière), illetve a nem hivatalos Salon d'Automne és a Salon des Indépendants éves tárlatain is

Bornemisza Géza falképe az egykori II. katolikus bérházzól (1911, részlet a Fanto Fényképezési és Festészeti Műterem fotójáról, Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

kiállító „csoport” élére Nagybánya alapító és vezető mesterei közül egyedül Iványi Grünwald állott. A kecskeméti tagtoborzások elsősorban a neós fiatalokat célozták meg. 1910 őszén az egyik ilyen alkalmon részt vett Mikola András is, akinek a szavai arról tanúskodnak, hogy a Zazar partján akkor uralkodó „nagy lehangoltság” ellenére sem könnyen engedtek az alföldi város csábításának: „Tágas, széles utcákon haladtunk, ezek az utcák azonban ásitani látszottak az unalomtól, embert nemigen láttunk. Majd kijebb értünk a szőlőskertekbe, a barackfák és szőlőkarók végláthatatlan sora tárult szemünk elé. Festőileg nem találtam túlságosan érde-

Iványi Grünwald Béla falképe az egykori II. katolikus bérházzól (1911, részlet a Fanto Fényképezési és Festészeti Műterem fotójáról, Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

kesnek ezt az egyébként nagyszerű gyümölcskultúrát. Még kijebb érkeve homokbuckákban haladtunk keresztül, és előttünk terült el az Alföld messze elnyúló rónasága. [...] Közben pedig Nagybánya gyönyörű helyeire, csobogó patakjaira, üde, buja vegetációjára gondoltam, és éreztem, hogy itt nem festhetek, nem élhetek, itt meghalok! [...] Szorongó érzés fogott el, az egész vállalkozást elhamarkodottnak éreztem, láttam, hogy nincs jövője, hogy erőltetett valami, hiszen nincsenek meg hozzá a természetes adottságok. A derék és jószándékú polgármestert félrevezették, az egész dolog a budapesti kávéházban született, erkölcsi gátlás nélküli gründolásként.” A

Iványi Grünwald Béla 1912 nyarán a kecskeméti műtermében (Jelky Gyula fotója a Vasárnapi Ujságban, 1912/35)

Pólya Tibor: Fivérem hegedül (1911, papírlemez, olaj, 74,5x71 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

„kecskeméti exódus” magát Nagybányát is megrendítette azokban az években, de paradox módon ez a válság egyben a festőkolónia későbbi fennmaradását is biztosította (például 1911-ben felépült az első kő iskolaműterem, ugyanekkor létrejött a Nagybányai Festők Társasága, míg 1912-ben 76 művész részvételével megrendezték a megbékélés jeleként is értelmezhető jubiláris kiállítást).

Az „új művészonalapítás” vezetője, Iványi Grünwald Béla 1906–1910 között nemcsak fizikailag, hanem stílusában is fokozatosan elvált Nagybányától. 1906-ban Párizst megjárta tanítványai, majd 1907 májusában Budapesten, a Nemzeti Szalonban látott francia festők, különösen Gauguin 56 műve volt rá nagy hatással. 1907-ben rövid ideig Szolnokon találjuk, majd nyíltan felvállalva rokonszenvét az újítani szándékozók, az egyik alapító tagja a MIÉNK-nek. 1909 táján pedig mindehhez társult a szecessziós jellegű stilizálás, mely elemek így együtt egy, a tanítványok, s a többi Kecskeméten alkotó művész felé is egy követhető irányt adott. Bár ezt nem mindenki így látta akkor:

„Nagybánya az impresszionista művészet diadalmas kirobbanásának a helye, egyetlen elvet, meggyőződést, művészeti krédót képviselt; a szolnoki művészeket is többé-kevésbé egyetlen egy gondolat, a magyar naturalizmus tartotta össze. Kecskemétnél nincs ilyen közös meggyőződése,

A Városi Kaszinó díszterme Iványi Grünwald Béla triptichonjával az 1930-as évek első felében (Bajtai Ferenc fényképe, Kecskeméti Katona József Múzeum)

elve, hitvallása. A kecskeméti művészek egy része még naturalista, egyenesen a szolnoki hagyományok letéteményese, másik része túl van a naturalizmuson és

egészen új irányban kísérletezik. Egyik részük erősen dekoratív, a másik résznek a dekorációhoz semmi köze. És vannak közöttük egészen individuális talentumok,

akiket nem lehet semmiféle közös elnevezés alá foglalni. A kecskeméti telep egyenlőre egy heterogén csoport, amelyet a művészet becsületos szeretetén kívül csak az együttélés ténye tart össze.” (Dr. Sztrakoniczky Károly, 1912) Az idézett kritika alapján például a „dekoratív” csoportba sorolható Faragó Géza és a Tisza-parti városban született Pólya Tibor, akik Kecskemét előtt megfordultak a Szolnoki Művésztelepen is – az amúgy kecskeméti származású – Fényes Adolf mellett. Az előbbi kecskeméti tartózkodása idején vagy ahhoz nagyon közel született meg az egyik legsikeresebb plakátja, amely a Tungstram wolframlámpáját hirdette. Az ehhez valószínűleg közvetlen nyomdai mintaként használt, 1912-ben festett temperaképét szerencsére Kecskeméten őrizzük. A Nemes-ajándék részének a tulajdonunkba került, s egy évvel korábban született, *Virágok között*

Iványi Grünwald Béla: Kecskeméti táj (1910 körül, vászon, olaj, 50x61 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Diener Dénes Rudolf: Cigányputri (1912, vászon, olaj, 51x44 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

című képével együtt arról tanúskodik, hogy a szecessziós felfogást – és a Nabis hatását – elsősorban Faragó Géza képviselte a művésztelepen. Plakátszerűen éles kontúrok jellemzik Pólya Tibor képét is, melyen a Kecskeméten szintén megfordult

öccsét, Ivánt láthatjuk hegedülés közben. (A szoba falán felfüggesztett kép a képben reprodukciók között megjelenik *Whistler anyja* is, mely napjaink mainstream kultúrájában, különösen az 1997-es *Bean* – *Az igazi katasztrófafilm* óta népsze-

Olgay Ferenc 1912 nyarán a kecskeméti műtermében (Jelfy Gyula fotója a Vasárnapi Ujságban, 1912/35)

rű.) Az alkalmazott grafika jellemzőinek megjelenése nem véletlen e síkban tartott foltokból építkező képen, hiszen Pólyának az 1910-es években számos illusztrációja, karikatúrája jelent meg a Vasárnapi Ujságban és a Borsszem Jankóban.

„Kecskemét furcsa város volt akkoriban. Szecessziós városközponttal, kifelé egyre falusiasabb házakkal, s a végén valahol – hepehupás gödrök között – a cigányvá-

Gulyás Sándor: Műkerti részlet
(1912, fa, olaj, 98x70 cm,
Kecskeméti Katona József Múzeum)

ros. Olyan festőien, mint egy arab falu."
(Gráber Margit) A telep egyik népszerű
témája volt ez a Műkerttel határos város-
rész, melyet Iványi többször is megfestett,
így például 1910 körül, az egyik első
kecskeméti képén is (*Kecskeméti táj*). A
téma felbukkant a festőnövendékeknél

is, így például Darvassy István, Diener
Dénes Rudolf és néhány évvel később
Gráber Margit esetében. Kecskeméten
ugyanis 1912–1913-ban – főiskolai nyári
tanfolyam is működött. A rajztanárjelöl-
teket és művésznövendékeket (pl. Gábor
Jenő, Gulyás Sándor, Janesitz Henrik,
Rombay István, Smohay János, Viski
János) a fővárosi tanári kar választotta ki,
műveiket pedig Iványi mellett az az Olgyay
Ferenc korrigálta, akinek a vezetésével

1913 őszén a konzervatívabb szemléletű
naturalista szárny (Csáky László, Dabasi
Kovács Gyula, Szacsavay Lajos) kivált a
művésztelepről.

A kolónia egyik fő műveként szokás
idézni Iványi Grünwald Béla *Kertben*
(*Uzsonna*) című kompozícióját, melyet egy
1912-es fénykép szerint két példányban
is megfestett. A Műkert alapvető lehető-
ségeit kihasználva Iványi gyakran festett
meztelen és felöltözött figurákat egyaránt
a szabadban, természeti környezetben,

Faragó Géza: Virágok között (1911, vászon, olaj, 94x64,5 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Gábor Jenő: Műkerti részlet
(1912, papírlemez, olaj, 51x70 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Iványi Grünwald Béla: Kofák a hóbuckák között (1912, papírlemez, olaj, 65x70 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

melyhez – elsősorban egyes megrendelések esetén – minden nehézség nélkül kapcsolódhatott az árkádiai boldogság ikonográfiája. Ez a mozzanat a plein air jellegzetességek háttérbe szorításával szinte általánossá válik korabeli művein. Az 1910-es évek második felében készült művein, különösen aktkompozícióin, azonban Iványi művészettörténeti szempontból visszafelé, egy naturalisztikusabb irányba kezd haladni, megelőlegezve az első világháború után színre lépő fiatalabb generáció, a Szönyi-kör Árkádia festészetében fellelhető neoklasszicista törekvéseket. Az aktábrázolás és a múltba tekintés közös vonása alapján a leginkább itt említhetjük Herman Lipót sajátos, a mitológiából merítő és régi művészettörténeti stílusokat előtérbe helyező festészetét, melynek összevőiről szerencsére részletesen beszámol egy fél évszázaddal későbbi visszaemlékezésében: „az akkor nagyon egyhangú alföldi táj a kisebb gyakorlatú festőnek nehezebben nyilatkozik meg. Kénytelenségből a fantázi-

Gráber Margit: Cigányváros (1919, papír, szén, 45x60 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Iványi Grünwald Béla: Kertben (Uzsonna, 1912, vászon, olaj, 85x100 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Herman Lipót: Faragó Géza, Pólya Iván, Csikász Imre, Herman Lipót a kecskeméti műkertben 1912-ben (papír, toll, 12x18,5 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

ához kell fordulnom. A kétségtelenül bájos olajfák és egyenesen felnyúló nyárfák, s az akácok alá boldog pásztorokat, fehér házi nyulakat és galambokat, repülő és táncoló nimfákat kellett komponálnom... És hála a városban található kissé kövéres cigánylány és más önfeláldozó modelleknek, a később divatba hozott bő terjedelmű kedélymúzsák is életre kelhettek.”

Kecskemét városközpontja, a főter és környéke számos kép témája volt a Kecskeméti Művésztelep első korszakában. (Érdekességként említjük csupán, hogy valamiért nem a századforduló-századelső szecessziós épületei domináltak a képeken.) Ezek közül is az egyik legnépszerűbb, legjellegzetesebb motívum a Barátok temploma előtti íves barokk

falhoz támaszkodó Kálvária volt (egyes képeken a piaccal együtt). Iványi maga is megfestette 1912 telén, legalább öt változatban. Közülük a *Kofák a hóbuckák között* a legismertebb, amelyen festőnk egyrészt leegyszerűsítette a kompozíciót (elhagyta a hóesést, illetve a kopasz fák előtéri ábrázolását), másrészt pedig minden egyes képi motívumot (köztük a kékes-lila és rózsaszín „árnyékokat” mutató hóbuckákat) formai redukcióval társítva,

Uitz Béla: Tanulmány (1916, papír, ceruza, 24x18 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Herman Lipót 1912 nyarán a kecskeméti műtermében (Jelfy Gyula fotója a Vasárnapi Ujságban, 1912/35)

sötét kontúrokkal körülhatárolt tiszta, dekoratív színfoltta alakította át. Ugyan- ebben az évben, de egy kissé távolabbról, a Városháza főbejáratához közeli néző- pontból örökítette meg a Kálváriát tágabb környezetével együtt, a telepen mindössze 4 hónapot töltő Kéve-tag, Bálint Rezső is. Perlrott Csaba Vilmos Kálváriája az alkotó és egyben a kecskeméti kolónia egyik fő műve, melynek két további variánsa is ismert. (A kép részletes elemzése a Hírös História 3. számában található.) Perlrott a „vadak hercegének”, Henri Matisse-nak a tanítványa volt Párizsban. Ennek ellenére a Nemes-adomány 1910 körüli órás csendélete inkább Cézanne hatásáról (pl. gyümölcsök, gyűrött drapéria, a háttér foltos felrakása) tanúskodik, sőt elképzelhető, hogy Perlrott láthatta is a francia mester *Fekete órás csendé- letét*, hiszen az akkortájt Kohner Adolf tulajdonában volt. Perlrott Kecskeméten emellett további csendéleteket, s számos enteriort is festett, illetve az utóbbi aktos variációját (Szabó Júlia szerint *„meztelen és felöltözött nyilvánosházi lányokkal”*). Bornemisza Géza szintén járt Matisse rövid életű magániskolájában. Viszonylag rövid ideig, mindössze az alapítástól az 1911-es nagy földrengésig tartózkodott az alföldi városban, majd visszaköltözött Budapestre. Két csendéletét őrizzük Kec- keméten. Az 1909-ben intenzív színekkel megfestett, átlósan döntött asztallapos változat erőteljes fauve-os jegyeket mutat,

de Cézanne itt is tetten érhető. A Nemes Marcell által adományozott csendéleten pedig, valószínűleg Matisse és a vadak akkori érdeklődésének megfelelően, különböző kultúrák tárgyai (görög amfora és maszk, afrikai szobrok) bukkannak fel, mellettük pedig az ún. „izomember” akadémiai oktatásban is használatos motívuma.

Az alig 22 éves Kmetty János már a Nyolcak ismerete és közvetlen párizsi

útja után érkezett Kecskemétre. *„Nem akarom itt Cézanne-t méltatni, csak jelezni. A tőle eredő kubizmus, akkor (tíz éve múlt) Picasso személyében volt számomra új igazság s folytatási lehető- ség.”* Perlrotthoz hasonlóan ő is szívesen festette meg a város egyes motívumait Robert Delaunay, Fernand Léger és Jean Metzinger képeivel rokon módon. Bár a Nemes Marcell-adományhoz fűződő éves műtárgyvásárlás alkalmából például Perlrott *Kecskeméti részletét* is megvá- sárolta, a „városi múzeum és könyvtár bizottság” 1913. novemberi ülésén úgy döntött, hogy bizonyos városrészteket, melyek eltűnése vagy megváltozása várható, megfestet: „1. a vásártér; 2. a szolnoki kapu, 3. az építendő postapalota telke; 4. a görög temető; 5. a siketnémák telke.” A feladatra, pontosabban az első három pontban jelölt képtémák megfes- tésére Kmetty Jánost, Erős Andort és a helybeli születésű Szabó Antalt szemelték ki. Közülük Kmetty az elsőt festette meg és kapott érte 350 koronát (*A kecskeméti vásártér*, 1913). Az I. világháborúban elhunyt Erős végül a 4. témát vállalta és festette meg (300 koronáért), méghozzá a megrendelést követően igen rövid időn belül, melyet a pontos dátum (1913. XI. 29.) megjelenítésével külön is hangsú- lyozott a festmény jobb alsó sarkában. Kmetty később az 1916-ban és 1917-ben a Nemzeti Szalonban Fialatok (Hetek) néven kiállító csoporthoz tartozott (első

Perlrott Csaba Vilmos: Don-kanyar Kecskeméten (1909/1910, vászon, olaj, 56x64 cm, Kecskemét Megyei Jogú Város)

tárlatukon az idősebbek közül Perlrott is részt vett egy képével), amelyben ott volt a kecskemétiak közül még Dobrovics Péter, Diener-Dénes Rudolf és poszthumusz Erős Andor is. A művésztelep egy különleges mozzanata, hogy ugyanők a Nagybányán is alkotó Lanow Máriával (Marie Provázková), Galimberty Sándor cseh származású első feleségével együtt az aktivizmus tágabb köréhez is tartoztak, amihez hozzájárult az is, hogy 1916 nyarán néhány hónapra Kassák Lajos feleségével, Simon Jolánnal sógorához, Uitz Bélához költözött az egyik villába. „Kassák akkortájt gyűjtötte híveit, és engem is próbált megnyerni az avantgárdnak. »Csak válami újat«, mondogatta.” (Gráber Margit) A művészet radikális megváltoztatásának igényével fellépő Kassákra és Uitzra – Szabó Júlia szerint – főleg Kmetty és Perlrott „kecskeméti kubizmusa” volt döntő hatással, sőt az említettek kapcsán többen is kuboexpresszionista stílusról beszélnek, mely a Szőnyi-kör felé is fontos állomás volt. Mindenesetre A Tettben Perlrott kivételével megtaláljuk az előbbieken felsoroltak alkotásait a Kecskeméten és Nagybányán szintén megfordult, zentai születésű Pászky Jenőével (Eugen Pascu) egyetemben. E művészgeneráció több tagja is előnyben részesítette az aktábrázolásokat, így az előbbieket mellett olyan jelentős „nőművészek” is, mint például Gráber Margit (1919-től Perlrott első felesége), Járitz Józsa és barátnője, Pál Franciska.

ifj. Gyergyádesz László

Perlrott Csaba Vilmos: Csendélet órával (1910 körül, vászon, olaj, 77x67 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Kmetty János: A Nyári Kaszinó és park (1912/1913, vászon, olaj, 60x70 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Erős (Erbstein) Andor: Kecskeméti látkép (A görög temető, 1913, vászon, olaj, 91x100 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Galimberti Lanow Mária: Csendélet
(1916, vászon, olaj, 70x60 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Bornemisza Géza: Csendélet
(1910/1911, vászon, olaj, 69x64 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Források, szakirodalom (az idézetek esetében a szöveghez kapcsolódásuk sorrendjében):

Az „Aranykor” után. Egy elfelejtett polgármester: Sándor István. Sajtó alá rendezte, írta és szerkesztette: Székelyné Kőrösi Ilona. Kecskemét, 2008. p. 167.

Cífrapalota. (A kecskeméti főter történelmi épületei 1.) Szerk.: Lovas Dániel. Az épületmonográfiái részek szerzője: ifj. Gyergyádesz László. Kecskemét, 2015. pp. 29. és 38.

Herman(n) Lipót: Emlékezés a Kecskeméti Művésztelep alapítására. Kecskeméti Katona József Múzeum Művészettörténeti Adattára, 229–82.

Sümei György: Nemes Marcell, a műgyűjtő. Adalékok a magyar műgyűjtés századeleji történetéhez. In: Cumania III. Szerk.: Horváth Attila. Kecskemét, 1975. p. 287.

Kecskemét és a magyar zsidó képzőművészet a 20. század első felében. Kecskeméti Katona József Múzeum, 2014. április 10. – július 27. Könyvkatalógus. Írta és szerk.: ifj. Gyergyádesz László. Kecskemét, 2014. pp. 18–26.

A Kecskeméti Művésztelep dokumentumai (1909–1919). A dokumentumokat válogatta, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Sümei György. Budapest, 2009

A Kecskeméti Művésztelep első korszaka (1909–1919). Katalógus. Kecskeméti Képtár –Cífrapalota, 2011. március 18 – május 29. Írta és szerk.: ifj. Gyergyádesz László. Kecskemét, 2011

Sümei György: A kecskeméti művésztelep (1909–1944). Budapest, 2011

A Kecskeméti Művésztelep első korszaka (1909–1919). Tanulmányok ■ Adattár. Szerk.: ifj. Gyergyádesz László és Osztyényi Éva. Kecskemét, 2012

ifj. Gyergyádesz László: Exódus és műteremépítés. Művészeti kapcsolatok Kecskemét és Nagybánya között – A Kecskeméti Művésztelep első korszaka (1909–1919). In: 120 éves a Nagybányai Művészeti Központ. Szerk.: Teodora Laura Ghinea. Bukarest-Nagybánya, 2016. pp. 275–299.

ifj. Gyergyádesz László: A Kecskeméti Művésztelep első korszaka. In: „Hóboros ultramodernnek” a Műkertben. Kecskeméti Művésztelep 1909–1919. Katalógus. Szerk.: ifj. Gyergyádesz László és Szűcs Erzsébet. Szent István Király Múzeum – Deák Gyűjtemény, Székesfehérvár, 2018. pp. 3–29.

ifj. Gyergyádesz László: „Magyaros motívumban készülnek, de azért teljesen modernül” – A Kecskeméti Művésztelep épületegyüttese. In: Hírös História, 4. szám (2017. tél), pp. 64–69.

ifj. Gyergyádesz László: Falus Elek és a kecskeméti szőnyegszövő. In: Hírös História, 7. szám (2018. ősz–tél), pp. 66–71.

Szabó Kálmán: A híros város anekdotakincse (1935). Sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta, a kiadványt szerkesztette: Székelyné Kőrösi Ilona. Kecskemét, 2005. p. 82.

Mezei Ottó: A nagybányai művésztelep. I. rész. In: Magyar Művészeti Fórum, II, 1999/3. p. 62.

Szűcs György: Disszonancia vagy új harmónia? A „neós” művészet Nagybányán. In: Magyar

Vadák. Párizstól Nagybányaig 1904–1914. Magyar Nemzeti Galéria, 2006. március 21. – július 30. Szerk.: Passuth Krisztina és Szűcs György. Budapest, 2006. pp. 47–60.

Mikola András: Színek és fények. Kolozsvár, 1972. pp. 104–106.

Murádin Jenő: Nagybányától Kecskemétig. Egy művészi különválás történetéhez. In: Cumania III. Szerk.: Horváth Attila. Kecskemét, 1975. pp. 305–315.

Dr. Sztrakoniczky Károly: Kecskemét. In: Művészet, XI, 1912/10. pp. 395–400.

Gráber Margit: Emlékezések könyve. Budapest, 1991. p. 7.

Telepy Katalin: Iványi-Grünwald Béla. Bp., 1985
ifj. Gyergyádesz László: Perlrott Csaba Vilmos: Kálvária. In: Hírös História, 3. szám (2017. nyár), pp. 47–49.

Rockenbauer Zoltán: A fauve-os hatások alakulása a modern magyar csendéletfestészetben (1905–1914). In: Magyar Vadák. Párizstól Nagybányaig 1904–1914. Magyar Nemzeti Galéria, 2006. március 21. – július 30. Szerk.: Passuth Krisztina és Szűcs György. Budapest, 2006. p. 180. és 13. jegyzet
Perlrott Csaba Vilmos: Magamról. In: Perlrott Csaba Vilmos művészete. Budapest, 1929
Szabó Júlia: A magyar aktivizmus művészete 1915–1927. Bp., 1981. pp. 37–40.

Kmetty János: Önmagamról. In: Kmetty János írásai. Festő voltam és vagyok. (Művészet és elmélet) Budapest, 1976. p. 37.

Kassák Lajos: Egy ember élete. Budapest, 1957. II. pp. 629–649.

MÁRIA-SZOBOR TÖRTÉNETE

Csabai János Kecskemét, Cserép utca 3. szám alatti lakos, vagyonos kecskeméti katolikus sertéskereskedő és gazdálkodó volt. Édesapja, Csabai János 1792-ben született, édesanyja, Sahin Tóth Magdolna 1804-ben látta meg a napvilágot. Szülei 1829. szeptember 28-án kötöttek házasságot, majd Csabai János 1843. augusztus 18-án jött világra. Házastársával, Csósz Ágnessel, aki 1849. március 15-én született, 1868. május 3-án kötöttek házasságot. Házasságukból kilenc gyermek született: Gergely (későbbi házastársa: Forgó Erzsébet), János, Mária (későbbi házastársa: Csabai Mihály), Etel (későbbi házastársa: Dékány Pál), Anna, Ágnes (későbbi házastársa: Kelő István), Erzsébet (későbbi házastársa: Losonczy László), Sarolta (későbbi házastársa: Sikari Kovács Sándor) és Eszter (későbbi házastársa: Sikari Kovács Elek). Felesége, Csabai Jánosné Csósz Ágnes 1901. december 18-án hunyt el.

Csabai János buzgó katolikus volt. 1888-ban Király István-nal, a kecskeméti piarista templom sekrestyésével a kecskeméti máriavárosi városrészben a Szűzanya tiszteletére egy templomszerű kápolna felépítését kezdeményezték. A tervek elkészültek, az építési pályázatra vonatkozó hirdetmény „a »Vállalkozók Lapja« 889. febr. 12-iki számában közzé is tétetett”, azonban a kápolna a későbbiekben nem épült fel.

A szobor történetét a hagyomány a következők szerint őrizte meg a Kecskeméti Közlöny beszámolója alapján: „Csabai János módosgazda, istenfélő ember volt. Részt vett minden kath. egyházi mozgalomban, s erkölcsi és anyagi támogatása sohasem maradt el, ha valami nemes ügyről volt szó. A legboldogabb családi életet élte feleségével, néhai Csósz Ágnessel 1901-ig, midőn az váratlanul elhunyt. Ettől az időtől fogva folyton azon töprengett, hogyan tudná felesége emlékét méltóképpen megőriztetni. Lassankint érlelődött meg benne az a gondolat, hogy egy nagyobb keresztet vagy szobrot állíttat

emlékére. Tervét nyomban közölte Kada Elek polgármesterrel, kivel igen jó barátságban volt. Kada Elek ismervén jó anyagi helyzetét és áldozatkészségét, azt a tanácsot adta neki, hogy olyan szobrot állíttson, amilyen még nincs egész Magyarországon. Mindjárt ajánlott is egy mintát. Genfben ugyanis a tragikus véget ért Erzsébet királyné meggyilkolásának helyén gyönyörű márványszoborral örökítették meg az emléket. Kada polgármester már látta ezt a szobrot, s ajánlotta Csabai Jánosnak, hogy utazzanak ki Genfbe, nézzék meg a Mária szobrot, s ha megtetszik, csináltattassa meg annak mását.” Ki is mentek együtt, s utazásuk eredménye rögtön jelentkezett, hisz Csabai Jánosnak nagyon megtetszett a genfi Szűzanya szobra, a kecskeméti ennek mása lett. A szobor kicsinyített

másának fotóját a kivitelezés irataiban is megtaláljuk.

Csabai János 1906 októberében az alábbi kérelemmel fordult a Tanácshoz:

„Nemes Tanács!

Alulírott tudomására hozom a tekintetes Tanácsnak, hogy elhatározásom szerint Kecskemét városában egy Mária szobrot szándékozom felállítani.

Kérem tehát ennek felállítását megengedni kegyeskedjék s mivel tudomásom szerint az úgynevezett »sörház laktanya« helyébe ugys templom jön, szíveskedjen a tekintetes Tanács a helyet olykép kijelölni, hogy a szobor a létesítendő templom előtt, még pedig arra nézve foglalhasson helyet.

Kérésem elintézésére bátorkodom a felállítandó szobor talapzatának homlok- és alaprajzát 2-2 példányban mellékelni.”

Ebben az időszakban a máriavárosi templomot az akkor lebontásra ítélt Serház laktanya helyére akarták felépíteni, ezért kérte Csabai János, hogy a majdani szobor a Serház laktanyával szemben állva kerüljön elhelyezésre. Csabai János kérését a város törvényhatósági bizottságának 1906. október 22-én

A genfi Szűzanya szobrának kicsinyített mása

tartott rendes havi közgyűlése tárgyalta, s az alábbi határozatot hozták, melyben kijelölték a szobor majdani helyét a Serház laktanya mellett, illetve előírták, hogy a szobor fenntartására és gondozására alapítványt kell létrehozni: *„A városi tanácsnak az id. Csabai János által emelendő Mária szobor helyének kijelölése tárgyában hozott határozata tudomásul vétetvén, a bizottsági közgyűlés oly feltétel mellett, – ha folyamodó a szobor fenntartására és gondozására a róm. kath. egyházközösségnél megfelelő alapítványt tesz – folyamodónak megengedi, hogy a bemutatott tervek szerint egy Mária szobrot emeltethessen s a szobor helyéül a város belterületének új szabályozási térképe szerint a Serház laktanyával szemben tervezett park közép bejárájának a jelenlegi macádám út melletti részét kijelöli, s utasítja a városi tanácsot, hogy folyamodó részére – az alapítvány tétel igazolása után – a th. mérnöki hivatal véleménye alapján az építési engedélyt adja ki.”*

Az alak carrarai márványból készült, 28 000 koronába került. A szobrot 1907. május 21-én, míg a körülötte felállított vaskerítést 1908. május 15-én hagyta jóvá a mérnöki hivatal.

Egy 1912-es térképrészleten szeretném bemutatni a szobor tervezett helyét. A térképen a Serház laktanya (mai Népi Iparművészeti Gyűjtemény), mellette pedig a tervezett Katona József Gimnázium vagy reáliskola látszik. A szobor a Serház laktanyával szemben, a kiépített park közepén kapott helyet, amelyet a két zöld félkörív jelez a térképen, azonban a szobrot nem ábrázolják.

A szobor oldalán ez a felirat található, Csabai János szándéka szerint:

*„Dicsőség legyen Istennek,
hála szüzanyánknak,
kinek oltalma védte mindig küzdelmes
életemet és szerető családomat
Id. Csabai János
1907”*

A szobrot 1908 nyarán szentelték fel impozáns egyházi ünnepségek között. A szertartást Révész István pápai prelátus végezte, ugyancsak ő tartotta az ünnepi beszédet is. Az ünnepségen ott volt a város apraja-nagyja. Sokan vettek részt a környékbeli városok és falvak lakossága közül, sőt Budapestről és Bécsből is voltak Csabai Jánosnak vendégei. A résztvevők több ezerre menő száma teljesen ellepte a

szobor körüli hatalmas teret. Csabai János az ünnepségen részt vevő közönséget mind vendégének tekintette. Kocsiszámra hordatta ki részükre a kalácsot, több hordó bort csapra üttetett, ehettethatott, mulathatott kedvére mindenki, mert a cigány is húzta szakadatlanul. Az est beállta vetett véget az ünnepélynek. *„Este a város vezetősége, papsága és intelligenciája részére rendezett Csabai János 200 terítékes bankettet. A Téglagyár utca 3. számú házának udvarán felállított hatalmas sátor alig volt képes a nagy számú vendégsereg befogadására. Vacsora után vége-hossza nem volt a felköszöntőknek és az üdvözlő beszédeknek. Valamennyien Csabai Jánost éltették, kinek vallásosságáról és áldozatkészségéről mondottal elismerő szavakat. Csabai János boldogan sürgött-forgott vendégei körül, s többek között úgy nyilatkozott, hogy a szobor felszentelésének ünnepe volt élete legboldogabb napja”* – olvasható a korabeli visszaemlékezésben.

Csabai János a szobor felállítását követő másfél évtizedben már beteges, de nagy vagyonú kecskeméti polgárként élt. Egyik fiát, ifjabb Csabai Jánost 1915-ben az I. világháború folyamán népfelkelői

Az építendő máriavárosi római katolikus templom emlékére kialakított rózsakert az egykori Nagyboldogasszony, ma Béke téren, előtérben a Mária-szoborral

A szobor stilizált ábrázolása a háttérben a Máriavárosi Templomépítő Bizottság által tűzött kereszttel
(A Tűzharcosok Örökimádó Hálatemploma építésének népszerűsítésére kiadott füzet egyik számozatlan oldala)

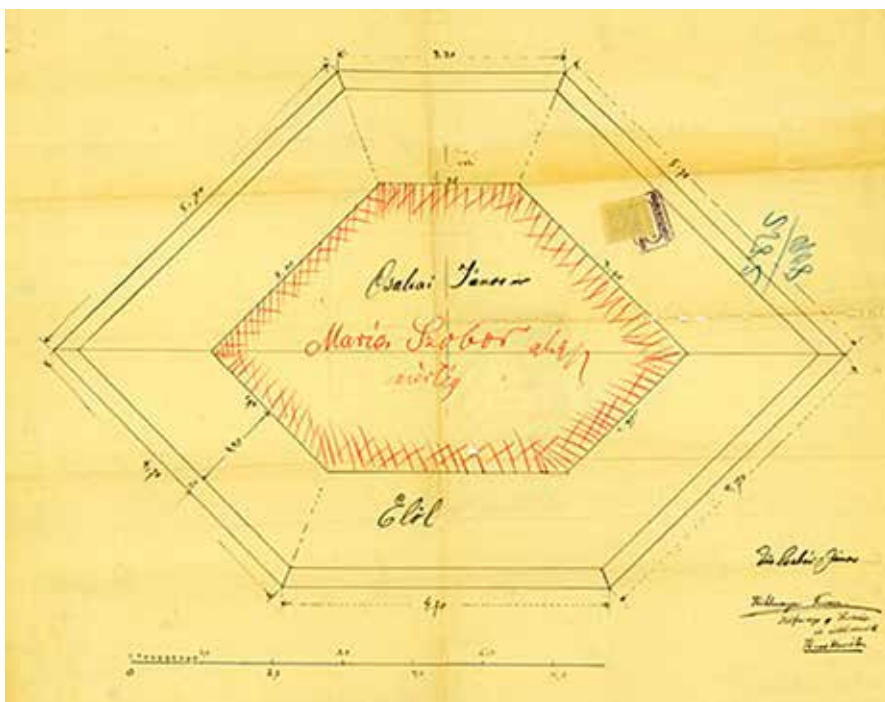
tényleges szolgálatra osztották be. Felmentési kérelemmel fordult az illetékes hatóságokhoz többek között arra is hivatkozva, hogy édesapja földjeit is ő műveli. Idősebb Csabai Jánosnak ekkor az iratok tanúsága szerint 98 hold 1445 négyszögöl földje és szőlője volt. Édesapja állapotáról így ír ifjabb Csabai János 1915-ben: „...édes atyám él ugyan még, de az egy magával is tehetetlen 74 éves öreg özvegy ember, akinek birtokát is én kezelem...”

Csabai János 81 éves korában, hosszú betegség után, 1924. április 7-én halt meg. Halálhírét a Kecskeméti Közlöny így adta hírül: „Idősebb Csabay János th. biz. tag és rk. egyház tanácsosa hosszú szenvedés után életének 81. évében 1924. április 7-én meghalt. Temetése április 9-én lesz. Idősebb Csabay János hosszú időn át törzsökös alakja volt a város közgyűlésének és a kecskeméti gazda társadalomnak. Egyházának hű és áldozatkész híve volt. A vásártéren nagy márványszobor hirdeti egyházához való ragaszkodását. Nyolc gyermeke a legelső gazda osztályból, huszonöt unoka, három dédunoka és kiterjedt rokonsága gyászolja.”

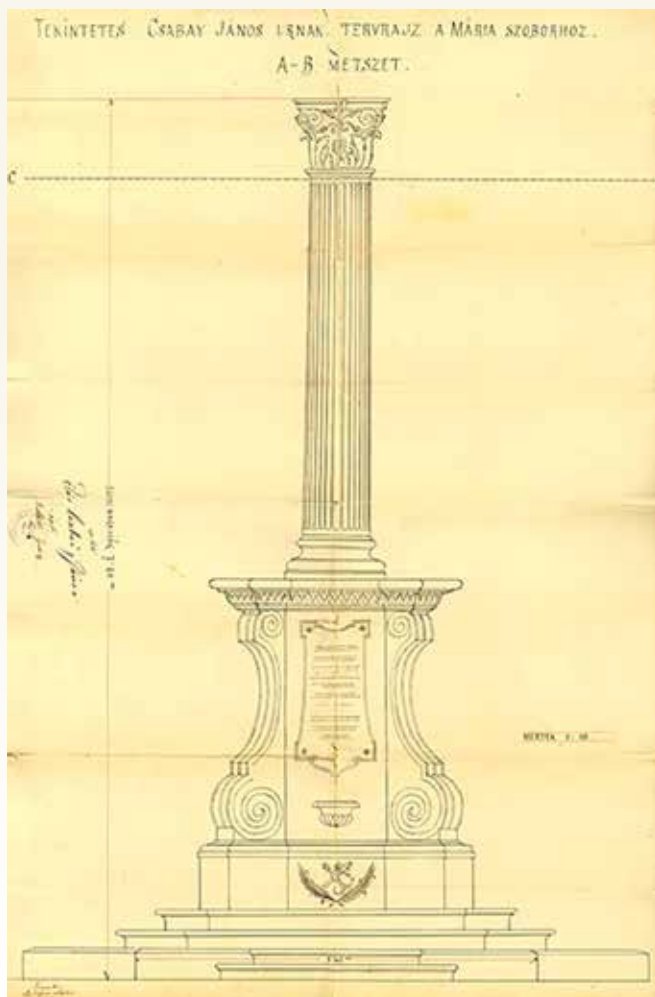
Temetéséről a helyi lapok megható sorokban számoltak be, kiemelve jó tulajdonságait és a szoborhoz való kötődését: „Nagy részvétellel temették el e hó 9-én id. Csabay János gazdálkodót, városunk tekintélyes polgárát, ki 81-ik évében, a végső szentségek többszöri felvétele után adta vissza lelkét Teremtőjének. Buzgó katolikus volt, aki vallásosságát igen szép áldozattal is bebizonyította. Neki köszönheti Kecskemét katolikus lakossága ama remek Máriaszobrot, melyet több, mint másfél évtized előtt Olasz-

országban rendelt meg nagy költségen a megboldogult. Megható jelenet volt, mikor holt tetemét éppen a remek szobor mellett vitték el, a hívek sokaságának ama sóhaja mellett: »Vajha mielőbb meglátná a boldogok honában teljes valóságban azt a jóságos Szűz Anyát, kinek oly szeretettel és áldozatkészséggel emeltette fel messze földön híres párját ritkító szobrát! Vajha e fehér karrarai márványból készült monumentális szobor az elhagyott homoktengerből méltóbb helyre kerülne”. Csabai Jánost a kecskeméti Szentháromság temetőben helyezték örök nyugalomra.

Már a cikkben is megemlítik, hogy a szobor méltatlan helyen van és méltóbb helyre kellene helyezni. Az áthelyezésnek prózaibb okai is voltak, ekkor kezdődött a Vásártér felosztása, telkeket alakítottak ki rajta. Véltetően Csabai János életében a szoborhoz kegyeleti okokból nem nyúltak hozzá, ám halála után az áthelyezés folyamata felgyorsult. Az áthelyezés körülményeiről a Kecskeméti Közlöny közölt kimerítő tudósítást: „A máriavárosi szép Mária szobor, mely közel 20 év óta áll mostani helyén, rövidesen új helyre kerül... Ismeretes, hogy a város vezetősége az Ujreáliskola környékét és a szeszfőzde előtti teret

A Szűzanya-szobor talapzatának és kerítésének helyszínrajza

A Szűzanya-szobrot tartó díszes oszlop rajza

házhelyeknek parcellázta ki. Két ilyen házhelyet megvett az Alföldi Fakereskedelmi Rt. is, amint annak idején jelentettük, már kisebb építést is eszközölt. A korábbi építésre kötelezi a R.T.-ot a várossal kötött adásvételi szerződése. Az a körülmény azonban, hogy a Mária szobor éppen a Rt. által vásárolt telken épült, akadálya a további építkezésnek. Ezt figyelembe vették a szerződés megkötésekor is, éppen ezért annak egyik pontját az képezi, hogy a Rt. köteles a szobrot a saját költségén a városi tanács és a r. k. egyház által közösen megállapított helyre átszállíttatni. Megjegyezzük itt, hogy a Mária szobrot azért állították a korábbi helyére, mert az építendő máriavárosi templomot eredetileg a szeszfőzde helyén tervezték s azt akarták, hogy a szobor vele szembe legyen.

Hol fog állni a Mária szobor s hol építik majd a templomot?

A templomépítésnek ezt a tervét azonban újabban megváltoztatták s mint ismeretes az új reáliskolával szemben jelölték ki a helyét attól mintegy 60 méterre. Ez előtt állítják most fel a szobrot szemben az Ujreáliskola főbejáratával. Az iskola előtt 24 méter széles út vezet, ettől mintegy 10 méterre beljebb állítják fel a szobrot s beljebb építik majd a templomot. A múlt év folyamán a városi tanács és az egyház vezetősége által megtartott helyszíni szemlén pontosan megállapították a parkírozandó helyet is, mely a Mária-szobrot körülveszi. A tervezett park 20 méter széles és kb. 60-70 méter hosszú lesz.

Több helyen megrepedt a Mária szobor

A Fakereskedelmi Rt. – szerződése kötelezvé – a múlt év végén akarta a Mária szobrot átszállítani. Meg is tettek minden előkészületet s a szobrot körülállványozták. Ekkor vették azonban észre nagy meglepetésre, hogy a szobor több helyen erősen megrepedt. Attól való félelmükben, hogy e körülmény folytán a szobor a szállítás alkalmával könnyen összetörhet s ezigen nagy anyagi kötelezettséggel terhelné őket, a munkálatokat egyelőre abbahagyták. Szükségessé tette ezt a fagyos idők beállta is, ami nagy nehézségeket okozott volna az új helyen való lealapozás elé. Az a vélemény alakult tehát ki, hogy az átszállítást a tavasszal fogják eszközölni.

Egy hónapja kezdték meg a szobor lebontását, a régi alapot pedig a napokban szállították át új helyére. A szobor átszállítási munkálatát Szili József kőművesmester vezeti naponta átlag 4-5 segédmunkaerővel. Egy héttel ezelőtt ásták az új alapot, amely mintegy 3 méter mély, kb. 20 négyzetméter területű és hatszög alakú. Űrtartalma 45 köbméter. Köbméterenként 16 mázsa, összesen tehát több, mint 700 mázsa égetett téglát raknak bele. A mély és széles alapozás azért szükséges, hogy a szobor szilárdan álljon, hogy elejét vegyék ezáltal az alap legkisebb elferdülésének. A 15 méter magas szobornál ugyanis, ha az alap bármelyik részén csak egy centiméteres süllyedés is állna elő, a tetején már 15-20 centiméteres elhajlást eredményezne. A közeli napokban szakértők nézik meg a régi alapot alkotó téglákat s amennyiben a vélemény kedvező lesz, a régi téglák kerülnek az új alapba is. Ellenkező esetben a Fakereskedelmi Rt.-nek teljesen új, teljesen megfelelő téglát kell szállítani.

A szobor kőanyaga, a carrarai márványból készült alakkal együtt, a lépcsőtől feljebb számítva kb. 130-140 q súlyú. A munkálatok összes költségei, mint értesülünk, cca 25 millió koronát tesznek ki. Amennyiben akadályok nem merülnek föl a felállítás körül, akkor a szobor a jövő héten már új helyén fog állni.”

Az építendő máriavárosi római katolikus templom távlati képe

A szobor tehát az akkori Nagybaldogasszony, a mai Béke tér elejére-közepére került a volt reáliskola, a mai Katona József Gimnázium épületével szemben.

Sokáig úgy tűnt, nem háborgatják a szobrot, stilizált képét még a Mária-városi Templomépítő Bizottság egyik kiadványában is szerepeltették háttérben a majdani templom építését jelképező, a templomépítő bizottság által állított kereszttel.

A máriavárosi templomot azonban a tér elejére tervezték, hogy annak impozáns látványa már az útról látható legyen, ezért felerősödtek azok a hangok, amelyek a szobor ismételt eltávolítását követelték. Kecskemét város th. kisgyűlésének az 1943. évi április hó 27. napján tartott rendes havi ülésén ki is mondták, hogy a „templom fölépítését akként kell majd eszközölni, hogy annak főbejáratára mind a városból kifelé, mind a városba befelé vezető útvonalról a megfelelő rálátás biztosítva legyen. E célból tehát az ideiglenes jelleggel ott elhelyezett Mária szobrot az Egyház köteles lesz megfelelő más helyre áthelyezni.” Erről határozatilag értesítették a Mária-szobrot állító Csabai család akkor még élő tagjait, özv. Dékány Pálné Sarkantyú utca 1., özv. Csabay Mihályné Csongrádi út, özv. Sikari Kovács Elekné Petőfi utca, Losonczy László Gyenes tér, Sikari Kovács Sándorné Petőfi utca, özv. Kelő Istvánné Ótemető utcai lakosokat, akik az 1943. évi kecskeméti közigazgatási ügycsoporthoz tartozó mutatókönyvek tanúsága szerint megfellebbezték az áthelyezésről szóló döntést, azonban a vonatkozó iratanyag nem fellelhető.

A tervezett templom vonatkozásában a Mária-városi Templomépítő Bizottság által terjesztett stilizált levelezőlapon is teljesen a tér elején, szinte az utca frontján álló templom látható, ami már előre feltételezhette a szobor későbbi eltávolítását.

1944-ben azonban módosítottak a városrendezési terven, a templom tömbjét az út síkjából hátrébb tolták, hogy a templomból kijövő tömeg részére a templom előtt hely legyen biztosítható, így tárgytalanná vált a szobor eltávolítása, az az épülő templomot nem zavarta. A város közgyűlése vonatkozó határozatában az alábbiakat mondta ki: „Az annak idején készített és felsőbb hatósági jóváhagyásban részesült városrendezési részletszabályozási terv készítésénél már számításba jöhetett ezen a helyen egy római katolikus templom felépítése. A 40329 és a 40331 hrsz. alatt

szereplő telkek Nagymagyarország út [mai Dózsa György út] felől eső telekhatárvonalára akként állapítottatott meg, hogy a telkek között, a Nagybaldogasszony téren felépítésre kerülő templomra a rálátás mind a városból kifelé jövet mind a városba befelé menet biztosítható.

Miután azonban a tervbe vett és a közeljövőben felépíteni szándékolt templom helyőrségi templom jelleggel fog bírni, szükség merült fel annak, hogy a templom előtt nagyobb tömegek elhelyezésére is alkalmas tér kerüljön kialakításra, már csak azért is, hogy a templomból kijövő nagyobb tömeg a forgalmas Nagymagyarország út forgalmát ne akadályozza. Ilyen tér kialakítása csak oly módon lehetséges, hogy a templom a Nagymagyarország úttól megfelelő távolságra, a rendelkezésre álló tér belsőbb részén nyerjen elhelyezést emiatt azonban a rálátás az eredeti elgondolások szerint nem biztosítható.

A th. kisgyűlés a templomépítés céljára szükséges területen felül díjmentesen juttatta a róm. kat. egyházközség részére a 40329 és 40331 hrsz. alatt felvett telkeket is abból a célból, hogy azokon plébánia épület, kultúrház, zárda és lelkigyakorlatos ház épülhessen. Ezek az épületek mind egyházi jellegűek s részben, hogy a zárda szerzetesrendhez tartozó lakói közvetlenül tudjanak a templomba átjutni, részben pedig, hogy a kialakításra kerülő tér

Gyűjtés indul a Mária-szobor felújítására. A reménybeli adományokat nagy köszönettel a Kecskeméti Római Katolikus Főplébánia OTP Bank Nyrt.-nél vezetett 11732002-20363141 számlaszámára várják, a közleményben „Mária-szobor” megjelöléssel.

megfelelő térhatást kiváltó lezárása is biztosítva legyen, viszont a kialakítandó tér megfelelő nagyságú is lehessen, szükséges a beépítésre kerülő telektömbök épületeinek és a templomnak szerves egységként összekapcsolása, ami csak a rendelkező részben részletesen körülírt részletszabályozási terv módosításával érhető el [...] A templom előtt kiképzésre kerülő zárt tér kialakítását a már ott lévő Mária szobor nem akadályozza, helyén valónak látszik, hogy az említett szobor régi felállítás helyén maradjon.”

A szobor jelenleg is ezen a helyen áll, jelentősen lepusztult állapotban, felújításra szorulva, mögötte azonban emléket állítva az egykori máriavárosi templomnak, csodálatos rózsakertet alakítottak ki a közelmúltban.

Tóth Szilárd

A térképen a Serház laktanya (a mai Népi Iparművészeti Gyűjtemény), mellette a tervezett Katona József Gimnázium vagy Reáliskola látszik. A szobor a Serház laktanyával szemben, a kiépített park közepén kapott helyet

A SZÓSZÉKEN ÉS AZ ORGONÁN

Osváth Viktor

A fiatal lelkész

„Amit külön köszönhetek Kecskemétnek az az, hogy itt lehettem egyházzeneész. Istennek kedves volt, hogy erre a szolgálatra hívjon el engem.”

100 éve, 1921. szeptember 19-én született Osváth Viktor református lelkész, karnagy, zeneszerző, Kecskemét huszadik századi egyházzenei életének kimagasló alakja. Budapesten látta meg a napvilágot. Zenei tehetségét zongoraművész édesanyjától örökölte. Tanulmányait Kecskeméten, a Református Gimnáziumban végezte, majd 1939-től a Budapesti Református Teológiai Akadémián tanult. A lelkészi oklevél megszerzése után Cecén, Vezsenyben, illetve Budapesten volt segédlelkész,

közben kántortanítói oklevelet is szerzett. 1952-ben Vezsenybe választották lelkipásztornak, majd 1960-tól 1981-ig Kecskeméten szolgált mint lelkész-karnagy, egyben énekügyi előadó. Első igehirdetését e szavakkal kezdte: *„Arra kérem az Istent, hogy a szószéken és az orgonán is egyformán dicsérhessem őt.”*

Egyházzenei munkássága ezekben az években-évtizedekben bontakozott ki. Továbbfejlesztette a kecskeméti gyülekezeti énekkart, amely a Psalmus Hungaricus szövegírója, az egykori kecskeméti városbíró és prédikátor iránti tiszteletből felvette Kecskeméti Vég Mihály nevét. A kórus rendszeresen tartott zenés áhí-

tatokat, amelyeken az egyházi zene régi és újabb alkotásai hangzottak fel. Dr. Gárdonyi Zoltán, aki akkor a református egyházzene vezető alakja volt, számos művet írt Osváth Viktor kórusa részére, és többször részt vett a kecskeméti zenés áhítatokon.

Munkássága nem korlátozódott csupán városa zenei életére. Az egész egyházmege, sőt az egész ország egyházi zenéjére nagy hatást gyakorolt. Tanácsaival segítette a kisebb énekkarokat. A református énekeskönyv dallamaira igen sok kórusfeldolgozást készített. Munkásságának fő célja az énekeskönyv népszerűsítése, a zsoltárok és a régi magyar énekek

Énekkari szolgálat Ménteleken, a református templomban

IS AZ URAT DICSÉRTÉ

A kecskeméti gyülekezeti énekkar élén

megismertetése, megszerettetése volt.

„Hosszú volt az út Kecskeméttől Kecskeméig” – emlékezett vissza 1983-ban, az utolsó énekkari szeretetvendégségen, ahol egyre jobban súlyosbodó betegsége – Parkinson-kór gyötörte – miatt végleges búcsút vett kecskeméti nagy családjától.

A budapesti Schweitzer Albert Református Szeretetotthon lakója lett, ahol testi, lelki

Közös fotó Osváth Viktor utolsó időszakából

megnyugvást talált. Beteg volt ugyan, de az otthon lakóiból is alakított egy ének-

Osváth Viktor visszaemlékezése kecskeméti szolgálatára

„Kecskemétre kerülésem első szakasza a »Bach-korszak« volt. Az azt jelenti, hogy az általam betanított és előadott darabok – bár az új énekeskönyvünk alapján kerültek sorra – mégis mind Bach J. S. által feldolgozott formában szólaltak meg. Természetesen egy-egy korszakát karnagyi működésemnek nem lehet teljesen mechanikusan kezelni. Időrendben nagyjából egymás után jöttek ezek a korszakok, – de keveredtek is. Így a Bach-korszakban tanítottam Händelt is. Második szakasza működésemnek a középkor, a renaissance kor, majd a barokk kor zenéje volt. Ezeket az énekkari számokat mindig zenetörténeti keretbe igyekeztem behelyezni – s ezek még a képzett zenészek számára is érdekessé tették muzsikálásunkat és éneklésünket (Palestrina, Roselli, Schütz, Menegali, Goudimel, Praetorius, Mozart, Eszterházy stb.). Ezzel máris kecskeméti működésem harmadik szakaszába lépünk, amikor magyar szerzők írtak számunkra darabokat (Gárdonyi Zoltán, Ádám Jenő stb.).”

kart, akikkel rendszeresen énekeltek az istentiszteleti alkalmakon. 1985. szeptember 15-én hunyt el.

Varga Géza

(Források: Barócsi Edit: Osváth Viktor élete és egyházzenei munkássága • Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára • Máté János: Osváth Viktor)

Szolgálat közben

A kecskeméti gyülekezeti énekkar 1971-ben

EL KELLETT MONDANOM L

„Tulajdonképp hét színházból távolítottak el. Húsz év alatt egyedül a kecskeméti színház nem bocsátott el, de hát ott vendég voltam.”

90 éve, 1931. szeptember 9-én Budapesten született Latinovits Zoltán Kossuth- (posztumusz), Jászai Mari- és Balázs Béla-díjas színész. A nemzet legnépszerűbb színészeinek egyike volt, sokan úgy is nevezték: „a Színészkirály”.

Fiatal éveiben nem „komédiásnak” készült, ám egy gimnáziumi előadásban meglátta őt Bajor Gizi, aki azt tanácsolta a fiatalembernek, hogy válassza a színészi pályát. Ezek után „a Színművészeti Főiskolára adtam be a kérvényemet, de aztán a felvételre különböző okok folytán nem mentem el. [...] Jobb volt a békeség” – írta 1973-ban a Ködszurkáló című kötete önéletrajzi fejezetében. Édesanyja kívánsága volt, hogy kenyérkereső szakmát tanuljon: végül az építészetet választotta. Arisztokrata származása miatt azonban a Műegyetem nem várta tárt kapukkal. Az érettségit követően asztalostanonc, majd hídépítő munkás lett. Így mosta tisztára káderlapján a csak a rendszer által látott foltot. Ezt követően öt évet töltött el a Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karán. A tanulás mellett magas szinten kosárlabdázott, szenvedélye volt a vitorlázás is.

1956-ban építésmérnöki diplomával szerződött a debreceni Csokonai Színházhoz, azután egy év múlva Miskolcra ment és a társulat vezető színésze lett. 1960-ban Pavel Kohout Ilyen nagy szerelem című drámájában partnere a vendégszereplésre meghívott Ruttkai Éva volt, életre szóló szerelem szövődött köztük.

1962-től a Vígszínház, majd 1966-tól két évig a Thália Színház tagja volt. Ezt követően, az 1968/69-es évadban a kecskeméti Katona József Színházban játszott. Ebben az időszakban ugyanis nem volt szerződése, az új évadra még nem sikerült ismét státuszhoz jutnia a Vígszínházban, ahová vissza akart térni. Így elfogadta a kecskeméti felkérését, Molnár Ferenc: Liliom című darabjának címszerepét. „Nem ismeretlen előttem sem a város, sem a színház. Legelőször akkor jártam itt, amikor a Pacsirtát forgattuk. Többször szerepeltem pódiumon és a színházban is. Szeretem

Moór Mariann és Latinovits Zoltán
(Molnár Ferenc: Liliom – Kecskemét, 1968)

Ruttkai Éva és Latinovits Zoltán
(Shakespeare: Rómeó és Júlia – Vígszínház, 1963; MTI Fotó: Keleti Éva)

Latinovits Zoltán a versmondást is hivatásának tekintette

LILIOMOT

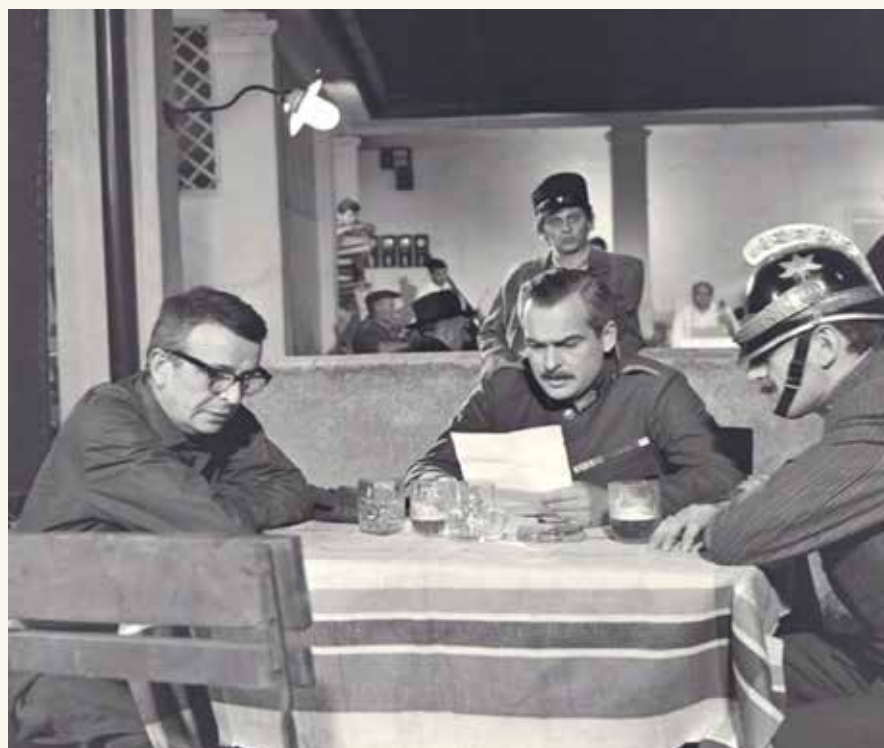

Borbíró Andrea és Latinovits Zoltán
(Molnár Ferenc: Liliom – Kecskemét, 1968)

a várost, a kollégák között pedig sok régi barátom van: Radó Vilmos igazgató, Turián György főrendező és mások. A legrégebbi barátom Pethes György, akivel Debrecenben és Budapesten nagyszerűen tudtunk együtt dolgozni. Remélem, most folytatjuk a hagyományokat.”

Latinovits hatalmas elánnal kezdte meg a munkát, „rettenetes gőzerővel próbált” – emlékezett vissza később Radó Vilmos, a színház direktora. Kapcsolata a kecskeméti együttessel mindvégig harmonikus volt. Nem sztárként jelent meg köztük, hanem alkotótársaként, a társulat tagjai nem nyújtózkodtak hozzá, hanem egyenrangú félként szolgálták az író és az előadást. Türelmesen dolgozott Pethes György rendezővel és színésztársaival, és ha úgy látta, este, éjjel külön is próbált velük. Azután a klubban körbeülték a fiatalok, s hosszasan beszélt nekik a színházról, a szakmáról, etikáról, társadalomról. „Jól érzem magam Kecskeméten. A társulat befogadott, remek hangulatban készültünk el a Liliommal. Szeretem ezt a darabot, nem csodálom, »csak« szeretem” – nyilatkozta.

A Liliom hatalmas ünneplést kapott. Radó Vilmos később azt mondta: ekkora sikert nem élt át több évtizedes igazgatói pályáján. Az utolsó kecskeméti előadást szinte tüntetésszerű zsúfoltsággal

Fábri Zoltán Isten hozta, őrnagy úr! című filmjének főszerepében (1969)

tartották meg. Pestről is jöttek barátok, kollégák. Az előadás végén zúgott a tapsvihar, s amikor talán tizedjére is kiszóltították az együttest, Latinovits utolsónak maradt a vasfüggöny előtt. Maga mögött behúzta az ajtót, köszöntötte a közönséget, mindenekelőtt a jelen lévő Dajka Margitot, majd arról beszélt, hogy életében Debrecen után Kecskemét volt az a hely, ahol jól érezte magát, ahol „az igazgatóságban is emberek ülnek, nem úgy, mint...”; és néven nevezte a személyeket. Felfokozott izgalmi állapotban volt, az újabb tapsokra már nem engedte ki Radó Vilmos.

A hős városban töltött napjaira Latinovits később is szívesen emlékezett vissza, csakúgy mint az itteni előadásokra: „Molnár Ferenc egy költő volt. Vegyük tudomásul. Ezt Ady mondta. Higgvünk neki. Molnár költő volt, és pontosan tudta az élet és művészet dolgait. A szerelem dolga-

Moór Mariann és Latinovits Zoltán
(Molnár Ferenc: Liliom – Kecskemét, 1968)

A Varázsló szerepében
(Thomas Mann: Mario és a varázsló – Körszínház, 1965)

it és pólusait. És pontosan kiszervezte ezt a gyönyörű ligeti históriát egy költő életére. El kellett mondanom Liliomot, hogy a költők életét, világát, szerelmét könnyebben megérthessük.”

A kecskeméti kitérő Latinovits további életére is komoly hatást gyakorolt. Az itteni sikereken felbuzdulva döntött ugyanis

1971-ben úgy, hogy két fővárosi évad után – 1969 és 1971 között ismét a Vígszínház tagja volt – Veszprémbe költözik. A következő években a Petőfi Színházban dolgozott, ahol rendezőként is bemutatkozhatott. 1974–1975-ben az Irodalmi Színpadon játszott, míg utoljára az Operettszínházban Békeffi István A kutya, akit Bozzi úrnak hívtak című zenés játékában lépett színpadra. 1976. június 4-én hunyt el.

Számtalan színpadi szerepe közül talán a legemlékezetesebb a vígszínházi Rómeó alakítása a Júliát játszó Ruttkai Évával, továbbá Savonarola (Thomas Mann: Fiorenza), Ivan Karamazov (Dosztojevszkij: A Karamazov testvérek), Cipolla (Thomas Mann: Mario és a varázsló), a festő (Arthur Miller: Közjáték Vichyben), Ványa bácsi Csehov drámájában és az őrnagy Örkény István Tóték című darabjában. Az Örkény-drá-

Latinovits Zoltán: Önarckép (1954)

ma filmváltozatában (Isten hozta, őrnagy úr!) is ő játszotta a főszerepet. Ötvennél több filmszerepe közül kiemelkedik még Bükk százados a Hideg napokban, az Ötödik pecsét civil ruhása, továbbá a Karinthy művéből készült Utazás a koponyám körül című filmben az író és másik éneje. Ezért az alakításáért a San Sebastián-i Nemzetközi Filmfesztivál legjobb férfiszínésznek járó díját vihette haza. Emlékezetes a 141 perc a befejezetlen mondatból Wavra professzora, valamint természetesen a Huszárik Zoltán rendezte Szindbád, a magyar filmtörténet egyik legnagyobb sikere, a szerep, amely összefonódott a nevével.

Latinovits Zoltán rendkívüli tehetségű szavaló volt, kiválóan adta elő többek között Ady Endre, Kosztolányi Dezső, József Attila és Illyés Gyula verseit. Vallotta, hogy a költő szerepét megfogalmazni egy versben jóval nehezebb, mint egy író által elképzelt figurát eljátszani. „Verset

Huszárik Zoltán Szindbád című filmjének főszerepében (1971)

Latinovits Zoltán

Fábri Zoltán Az ötödik pecsét című filmjének főszerepében (1976)

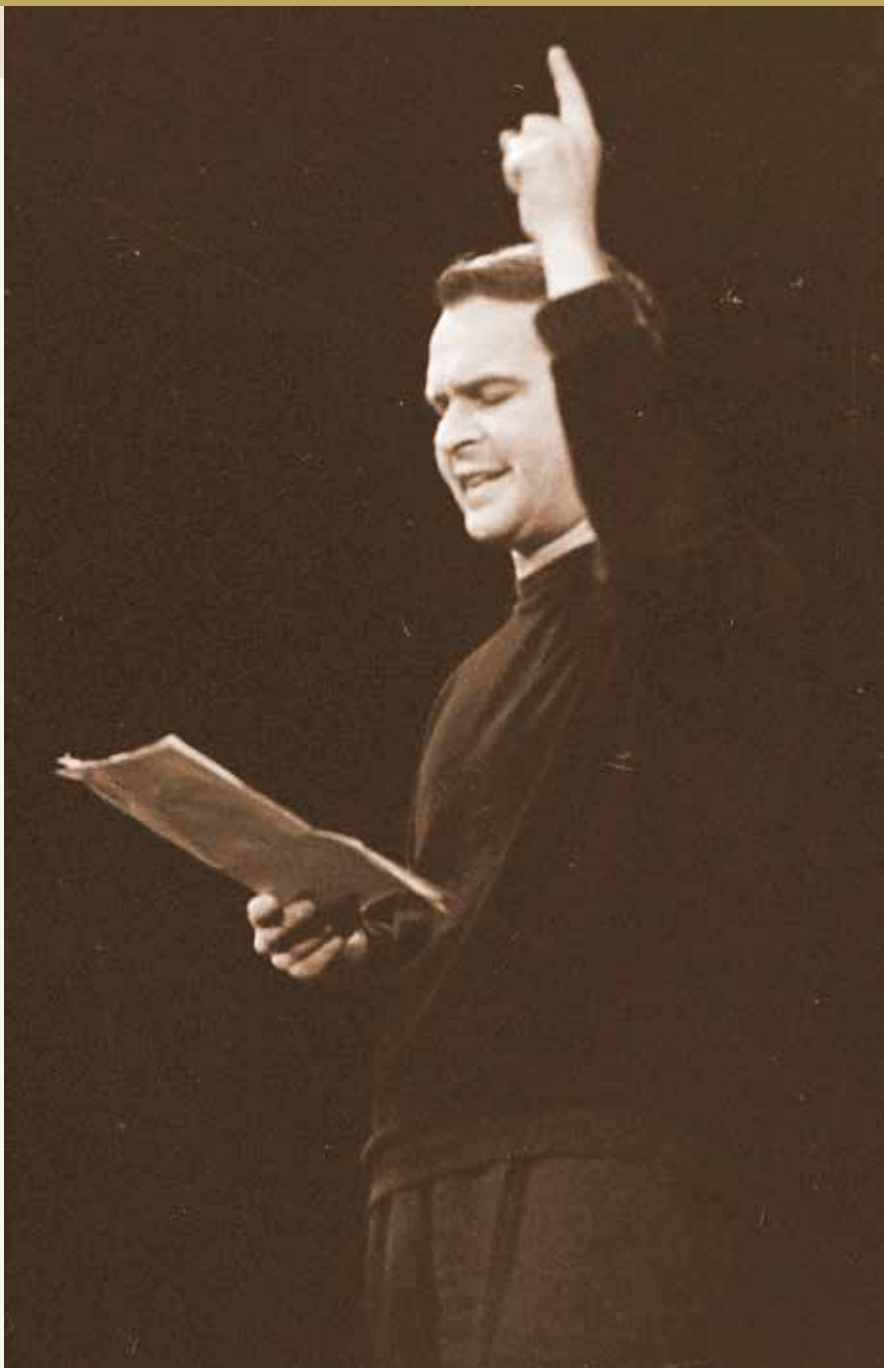
mondani jó, verset mondani nemzetépítő feladat” – mondta. Másrészt hitt abban, hogy a közönséggel való kontaktus csak úgy jön létre, ha színész mond verset. „Az előadóművész minden esetben színész kell hogy legyen, különben valamely iskolás felmondással fajul egy-egy vers” – vélekedett.

Színpadai alakításait őszinte indulatok, belső tűz, az érzelmek és az értelem harmóniájából fakadó ábrázolás, egész munkásságát a megszállottság és a kérlelhetetlen igényesség jellemezte. Ő maga mondta: „Igazságomból nem engedtem soha, káros szenvedélyem a dohányzás, meg az, hogy tehetségtelen, ezért rosszakarató emberekkel összeférhetetlen vagyok.” Harcait, igazságkeresését írásban is megfogalmazta a Ködszurkáló című önéletrajzi kötetében. Sokat viaskodott a hatalom képviselőivel és színházi feletteseivel, de soha nem hozhatta létre az általa elképzelt színházat a hozzá hasonló szemléletű színészek és színházi emberek közreműködésével. Idegei felőrlődtek, egymást érték a kórházi kezelések, állapota egyre rosszabbodott. A mai napig vitatott, hogy öngyilkossági szándékkal lépett-e a vonat elé a balatonszemesi vasúti átjáróban vagy baleset történt. A helyi temetőben nyugszik.

1966-ban Jászai Mari-díjat, 1970-ben Balázs Béla-díjat, 1975-ben érdemes művészi címet kapott. A Kossuth-díjjal 1990-ben posztumusz tüntették ki, összegyűjtött írásai 1985-ben jelentek meg. A Gundel Étterem kávézója felvette a nevét, ugyanis a színész a ház első emeletén jött a világra. Balatonszemesen 1984 óta működik a Latinovits Zoltán Emlékmúzeum. 2002-ben kisbolygót neveztek el róla.

Varga Géza

(Források: *MTVA *Színházi képregény
– 100 év Kecskeméten *Színházművészeti
Lexikon)

Reiszmán Márton lakatosmester

Egy épületről alkotott képet, összbemomást elsősorban az építés elképzelése határoz meg. De nem szabad elfeledkezni azonban a „tásművészekről” sem, azokról a mesterekről, iparosokról, akik – jellemzően a tervezővel együttműködésben – „továbbálmodják” az épületet, azaz felteszik a pontot az i-re.

Az ő munkájuk nélkül egy-egy épület csupán egy üres, élethetetlen és használhatatlan váz lenne. Ilyen szakemberek az építőmesterek, a belső kialakítást alapvetően meghatározó asztalosok, üvegesek, a festést és mázolászt végző mesterek vagy a kapukért, kilincsekért, korlátokért, rácsokért, csillárokért, falikarokért stb. felelős lakatosok. Mindegyik mesterséget lehet magas színvonalon, akár iparművészeti szinten is művelni. Gondolhatunk itt a századfordulón működő Róth Miksának és testvérének, Manónak a műhelyéből származó ólomüveg ablakokra és üvegmozaikokra, amelyekkel az Ifjúsági Otthon (egykori Iparos Otthon) homlokzatán és az Otthon Mozi (egykori táncterem) mennyezetén is találkozunk. De gondolhatunk akár egy olyan kecskeméti mesterre is, akinek lakatosmunkái nélkül – kis túlzással – nem épülhetett színvonalas épület a városban a 19. század utolsó évtizedében és a 20. század első éveiben, egészen az I. világháborúig. Márpedig azok az épületek, amelyek azokban az évtizedekben készültek, alapvetően meghatározzák a város mai képét, jellegét. Ha színvonalas kecskeméti lakatosmunkák, akkor eszünkbe juthat Tiringér Ferenc aranykoszorús mester neve is, ám az ő kecskeméti működése 1907-ben indult. A következő négy évtized (1947-ben hunyt el) kecskeméti építkezéseit valóban alapvetően meghatározták az

ő műhelyéből kikerült kovácsoltvas munkák, életművéről gazdag fotóanyaggal illusztrált album jelent meg nemrégiben „Észnek hódol az érc...” *Album Tiringér Ferenc (1875, Sárbogárd – 1947, Kecskemét) emlékére* címmel, a Kecskeméti Város-szépítő Egyesület kiadásában.

De térjünk vissza a Tiringert megelőző, a századfordulós Kecskemét építkezéseinek (legyen köz- vagy magánépület) közreműködő lakatosmesterre! Vajon ki lehet ő, akinek keze munkáját dicséri például az egykori Nemzeti-Royal Szálloda és Étterem (később Tiszti Klub, majd Club Caribe) Lechner Ödön utcai épületének gyönyörű, szecessziós kapuja? A kapu alsó negyedénél, a gazdag növényi és geometrikus ornamentika alatt felfedezhetjük a „névjegyt” is, a kapu síkjából kiemelkedő, téglalap alakú mezőben átlósan a következő név fut végig: Reiszmán Márton. (Olykor a Reismann névváltozat is felbukkan.) Munkássága sokkal kevésbé feltárt, illetve publikált, mint például Tiringéré, noha olyan épületek lakatosmunkái fűződnek a nevéhez, mint a Cifrapalota, az Iparos

Az egykori Nemzeti-Royal Szálloda és Étterem Lechner Ödön utcai kovácsoltvas kapuja (1904)

Otthon, a Szabadság téri Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank, a Luther-palota, a Polgári Leányiskola (ma Zrínyi Ilona Általános Iskola), a Törvényszéki Palota, a Leszámláló Bank palotája, az Izraelita Hitközség bérházai a Nagykőrösi utca 5., a Wesselényi utca 6. és a Rákóczi út 2. szám alatt, az Osztrák–Magyar Bank (a színházzal átellenben), a Rudolf laktanya, az Országos Tanítói Árvaház (ma Kocsis Pál Mezőgazdasági Szakközépiskola), az Állami Gyermekehely a Ceglédi út elején (később Tüdőkórház), az Első Kecskeméti Conservgyár épülete, a Kecskeméti Baromfi- és Gyümölcskiviteli Rt. Szolnoki úti telepe, Szappanos Elek nagybirtokos Széchenyi utcai (körúti) háza, Szívós Ignác háza a Nagykőrösi és a Wesselényi utca sarkán, Schiffer Ignác háza, a Városi Cédula

A Nemzeti-Royal Szálloda és Étterem egy 1915-ben készült képeslapon. (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Reiszmán Márton névjegye Szívós Ignác Nagykőrösi utcai házában kapujáról

Reizsmann Márton hirdetése
(Magyar Alföld, 1913/38.)

laház (az egykori vásártéren), a huszárság fedett lovardája, a máriavárosi (ma az EGYMI Autizmus Centruma), a miklóstelepi és a fülöpszállási iskola, a Szentháromság temetőben a Farkas-kápolna, az Izraelita temetőben Kecskeméti Adolfné sírja, a nagykörösi Postapalota, a kiskunfélegyházi és dorozsmai vasútállomás, Kiskunfélegyházán a Kiss Lajos-féle bérpalota, a szentkirályi református templom, a makói villanytelep – csak, hogy a legjelentősebbeket emeljem ki. De a kecskeméti Nagytemplom toronyórájának 1903-as felújítása során is őt bízták meg az – egyébként 3,80 méter átmérőjű – új órászámlapok elkészítésével. Majd az 1911-es földrengés okozta károokra gyorssegélyként a „földrengés által megsérült épületekhez szükséges összekötő csavarokat, kapszokat és faltörő vasakat”

Az egykori Iparos Otthon erkélye (1906–1907)

Falikor az egykori Iparos Otthon Görög udvar felőli homlokzatáról (1906–1907)

Az Izraelita bérház erkélykorlátja a Nagykörösi utca 5. szám alatt (1898 körül)

A Leszámlító Bank palotája egy 1913-ban feladott képeslapon
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

„A mestert a munkából, a pöröly mellől szólítottuk a fotografáló masina elé.” Körülötte inasai, segédei, illetve gyermekei: a 8 éves Andor, a 6 éves Sándor és a 4 éves Imre. Reiszmann Sándort 1919-ben, a Tanácsköztársaság alatti ténykedéséért letartóztatták, majd onnét elhurcolták és kivégezték (Kecskeméti Nagy Képes Naptár, 1905 p. 197.)

árult. 1910-ben pedig annyi kecskeméti és környéki építkezésen dolgozott egy időben, hogy a Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank lakatosmunkái kapcsán túlvállalta magát, műhelye elérte teljesítőképességének maximumát, amelyből aztán komoly finansziális és egyéb problémái fakadtak.

Az épületek és egyéb lakatosmunkák mellett álljon itt a következő két idézet bizonyítékként Reiszmann Márton jelentőségére a kecskeméti lakatosmesterek között.

„Városunk első lakatosmestere, Reiszman Márton is építtetett (sic!) egy modern lakóházat és nagy terjedelmű lakatosgyár helyiségeket, melyben állandóan 20 segéd dolgozik, a szorgalmasan összegyűjtött, fáradtság jutalmát képező fillérekből.” (Országos Ellenőr, 1907 április 13.)

Továbbá a Kecskemét című lapban jelent meg 1907. áprilisában több alkalommal (16., 17. szám, 8. oldal) a Kecskeméti Lakatos Mesterek Szövetségének (merthogy ilyen is volt!) alábbi kiáltványa:

„Kecskemét város közönségéhez!

Alólirottak (sic!) tisztelettel értesítjük Kecskemét város és vidéke közönségét, hogy mi kecskeméti lakatosmesterek szövetségbe léptünk a végből, hogy a közönség fokozott igényeit mininkább ki tudjuk

elégíteni. Miután azt láttuk, hogy a nagy verseny következtében iparunk hanyatlásnak kezdett indulni, hivatva éreztük magunkat e visszás és káros állapotokon segíteni, annál is inkább, mert erre a kontárok nem lehetnek alkalmasak, hivatottak, hanem csakis mi menthetjük meg a szépen fejlődő, iparunkat. Megmentsük olyformán, hogy a közönségnek ne rossz, versenymunkát adjunk, hanem olyant, amely a mai modern kort az utókornak is hirdesse. Két célt vélünk ezzel szolgálni: a mi szép iparunkat a legmagasabb tőkélyre emelni; továbbá a közönségnek jutányos árért szolid, szakszerű modern munkát szolgáltatni. Amikor röviden előre bocsáttuk célunkat, jeleztük törekvésünket, arra kérjük Kecskemét város tisztelt közönségét, hogy munkáival szíveskedjék alant jegyzettek bármelyikét felkeresni, ahol szakszerűen, pontosan ki lesznek szolgálva. Kérjük, bennünket össze nem tévesztetni más, kontár-műhelyekkel!

Tisztelettel:

Reiszmann Márton, Benedek József, Pintér Antal, Kovács Gergely ...”

Még 16 lakatos- és egyéb mester (pl. rézműves) nevét olvashatjuk a kiáltvány alatt. Azonkívül, hogy Tiringner Ferenc neve

egyelőre még nem szerepel az aláírók között, érdemes azt is megfigyelni, hogy a nem ábécérendben szerepelnek a mesterek, akkor nagy valószínűséggel jelentőségük, a szövetségben betöltött szerepük alapján. És ez alapján Reiszmann Márton az első.

A vajdasági Bezdán született, Temesvárott tanult, majd 1892-ben Kecskemétre érkezett és 67. életévében, 1932-ben itt elhunyt iparos életműve, munkássága méltó arra, hogy további kutatás tárgyát képezze.

Kovács Ágnes

A szövegben külön nem jelzett források, szakirodalom:

Juhász István: A művészi kovácsolás mesterei. In: Kecskemét város építéstörténete (Kecskeméti füzetek 8.) Kecskemét, 1998

Kecskeméti Nagy Képes Naptár, 1905

Korabeli sajtó (Kecskeméti Ellenőr, Országos Ellenőr, Politikai Ellenőr, Kecskeméti Friss Újság)

Horváth Roland: A Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank intézeti- és bérpalotájának építéstörténete és stíluskapcsolatai (1909–1912). In: Cumania 27. pp. 283–306.

MÚLT ÉS JELEN AZ ÉVFORDULÓK TÜKRÉBEN

100 éve, 1921. szeptember 5-én született Kálmán Lajos zenepedagógus, népzenekutató. 1947-től nyugdíjazásáig a Kecskeméti Református Tanítóképző Intézetben, illetve annak jogutódaiban dolgozott. Pedagógusi munkája mellett nagy érdeklődéssel fordult a Kiskunságban élő emberek világa, nyelve, kultúrája és az élő hagyományok felé. Népzenekutatóként Kecskemét környékén több mint

1500 népdalt gyűjtött, köztük bugaci pásztorok dalait. 1969-től a kecskeméti népzenei találkozók fő szervezője volt. A kilencvenes években egyházzenevel is foglalkozott, zsoltárok keltek életre keze alatt. Halála előtt néhány hónappal jelent meg a Kecskemét környéki népdalkincs kistükrre című népdalgyűjtménye. Munkásságának elismeréseként a híros város díszpolgárává avatták. 1999. november 7-én hunyt el.

25 éve, 1996. október 17-én hunyt el János József entomológus, mezőgazdasági mérnök, egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa.

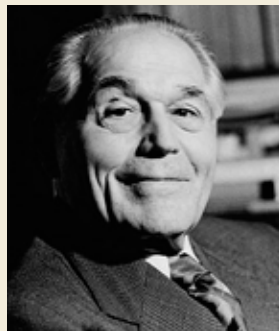
1971-től a Kertészeti és Szőlészeti Egyetem Kecskeméti Kertészeti Főiskolai Karán tanított. Előbb a Növényvédelem Tanszék főiskolai adjunktusa, majd 1975-től 1993-ig főiskolai docense, 1993-tól 1996-ig egyetemi tanára volt. 1991-től

1993-ig a főiskola tudományos és általános főigazgató-helyettesi feladatait is ellátta. Növényvédelmi rovarattal, elsősorban az almamoly, a barackmoly, a cseresznyeléggy és a kaliforniai pajzstetű elleni védekezéssel foglalkozott. Magyarországon az elsők között dolgozta ki a rovarok fénycsapdás előrejelzési módszerét, illetve egyéb környezetkímélő növényvédelmi módszereket.

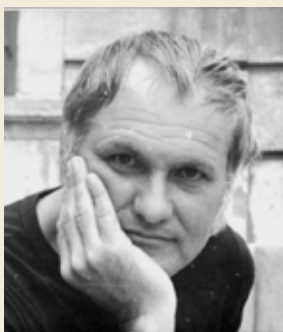
170 éve, 1851. szeptember 15-én Kecskeméten született Darányi Ferenc ügyvéd, főügyész. Középiskolai és jogi tanulmányait szülővárosában végezte. 25 évesen ügyvédi oklevelet szerzett, s ettől kezdve ügyvédi gyakorlatot folytatott a híros városban. 1890-ben Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főügyésze lett. A Cegléd és Nagykőrös közötti területen ő volt az első, aki a filoxérával szemben immunis homokon nagy és modern

szőlőtelepet létesített. Halála után a Kecskeméti Nagy Képes Naptár így méltatta: „Mint ügyvéd, az ún. kriminalisták közé tartozott, számtalan védettjét ritka élesszólásának meggyőző erejével sokszor mentette ki a büntetés alól. Tagja volt Kecskemét város th. bizottságának is s teljes erejével munkálkodott a város gazdasági és kulturális ügyeinek előbbre vitele körül.”

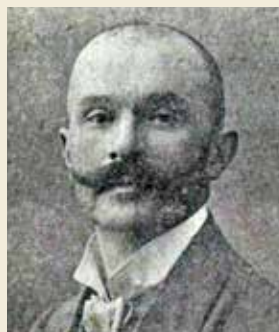
130 éve, 1891. október 23-án született Palló Imre Kossuth-díjas operaénekes. Székely földműves családból származott, talán épp emiatt vált Kodály Zoltán műveinek egyik legavatottabb előadójává. 1926 októberében, a Hány János bemutatóján, amelyen a főszereplőt ő alakította, óriási sikert aratott. A sajtó így méltatta: „Hány Jánosában a magyar legény délcegsége, kelleme, bája, végtelen jósága, derűje,

tisztasága testesül meg.” A Király Színházban szintén címszereplőként részese volt a János vitéz minden várakozást felülmúló sikerű bemutatójának is, csakúgy, mint – Kérőként – a Székely fonó 1932-es premierjének az Operaházban. A népdalfeldolgozásokban is megnyilvánuló csodálatos szövegmondásáért éppen Kodály adományozta neki „a magyar népdalok mesterdalnoka” címet.

100 éve, 1921. szeptember 27-én született Jancsó Miklós kétszeres Kossuth-díjas, Balázs Béla-díjas filmrendező. 1951-ben szerzett diplomát a Színház- és Filmművészeti Főiskola rendező szakán. Magyarországon egyik leghíresebb, kiemelkedő hatású filmrendezője volt, olyan alkotások fűződnek a nevéhez, mint A harangok Rómába mentek, az Oldás és kötés, a Szegénylegények, a Fényes szelek, a Csend és kiáltás, a Nekem

lámpást adott kezembe az Úr Pesten és a Kék Duna keringő. 1988-tól tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, három évig a Harvardon is oktatott, rendezett színházban is. 1983–84-ben a kecskeméti Katona József Színház főrendezőjeként dolgozott. Hernádi Gyulával és Gyurkó Lászlóval közös munkája szélsőséges érzelmeket váltott ki a szakmában és a színházzszerető közönség körében egyaránt.

90 éve, 1931. október 27-én hunyt el Bakkay József városi erdőmester, a bugaci homokfásítás úttörője. Diplomáját Selmeceházyán, az Erdészeti Akadémián szerezte.

1913-tól Kecskeméten dolgozott, a híros város erdőmesteri feladatait látta el. Hallatlan szervezőerővel és vasakarattal az addig kezdetleges állapotban lévő városi erdészetet modern erdőgazdasággá alakította át. Az Alföld fásításának fontosságát már

1917-ben felismerte, és körülbelül 2000 hold homoki szőlőt csatoltatott az erdőterülethez. Jórészt neki köszönheti létét a máig fennmaradt, 53 kilométeres Kecskemét-kiskunmajsai gazdasági vasút, amit erdőtisztjeivel ő tervezett és építtetett meg. Emléktáblája a kecskeméti Városháza díszudvarán, Osztrogonácz Péter fából faragott szoborportréja Bugacon őrzi az emléket.

Keresse a Kecskeméti Médiacentrum nagy érdeklődéssel kísért helytörténeti kiadványát, a Híros Históriák magazint!

A HÍRŐS HISTÓRIÁK LAPSZÁMAI MEGVÁSÁROLHATÓK KECSKEMÉTEN:

- a Kecskeméti Médiacentrumban (Szabadság tér 2.)
- a Lira Könyvesboltban (Hornyik J. krt. 2.)

- a Kóborló Könyvesboltban (Csongrádi u. 1.)
- a Piacsarnokban, a könyvtárnál és az újságárúsnál.